

การสร้างแบบตัวอย่างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา

เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process) เป็นวิธีการที่ทำได้เป็นอย่างดีกับการฝึกมนุษยสัมพันธ์และความเป็นผู้นำ แต่จากการศึกษาวรรณคดีและงานวิจัยในบทที่ 2 จะเห็นได้ว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะสามารถนำมาใช้ได้ดีในวงการต่าง ๆ อีกด้วย และจากการศึกษาอย่างละเอียด ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าสามารถนำกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์นี้มาใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีทฤษฎีหรือหลักการที่เหมาะสมเป็นแนวทาง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงพยายามสร้างแบบตัวอย่างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (A Group Process Model) ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอน และเกี่ยวข้องในวงการศึกษาคิดพิจารณานำไปปรับปรุงใช้กับการเรียนการสอน

แนวคิดและปรัชญาพื้นฐาน (Basic Assumptions)

ในการสร้างแบบตัวอย่างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษาชั้นนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและปรัชญามาประกอบในการสร้างทฤษฎีนี้จากสองแหล่งด้วยกัน คือ

1. ด้านการศึกษา (Education)

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวความคิดจากปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม (Experimentalism) ของ จอห์น ดีวีย์¹ (John Dewey)

¹ วณิช บรรจง, วิชาการศึกษาลักษณะการสอน (พิมพ์ครั้งที่ 3, พระนคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2516), หน้า 133.

คิวิ้อมองการศึกษาในลักษณะที่ว่าการศึกษาคือชีวิต คือความเจริญงอกงาม การศึกษาเป็นประสบการณ์และกระบวนการทางสังคม คิวิ้อได้สร้างปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม (Experimentalism) ขึ้น โดยมีหลักการว่า จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พบ ได้ประสบ ได้ค้นคว้าและลงมือกระทำด้วยตนเอง ทั้งนี้ มีครูเป็นผู้คอยแนะนำ

คิวิ้อคำนึงถึงการศึกษาในฐานะเป็นกระบวนการทางสังคม (Social Process) ซึ่งจะต้องอาศัยความเข้าใจทางด้านสังคมวิทยาและจิตวิทยาประกอบกัน คิวิ้อมองโรงเรียนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ซึ่งผู้เรียนจะมีโอกาสเรียนรู้การมีชีวิตอยู่ในสังคมได้ ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับ ควรเป็นสิ่งที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่ผู้เรียนจะต้องเผชิญในสังคม เขาเชื่อว่าการศึกษาคือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ และส่งเสริมความก้าวหน้าของสังคม เพราะสามารถที่จะทดลองตั้งจุดมุ่งหมาย แนวทาง และวิถีทางที่ต้องการได้ ดังนั้น การศึกษาจึงควรมีพื้นฐานมาจากสังคมที่เป็นอยู่จริง โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคมและการศึกษา จะต้องค้นหาแนวทางเพื่อสร้างเสริมหรือพัฒนาผู้เรียนและสังคมให้เจริญก้าวหน้าขึ้นด้วย²

คิวิ้อเชื่อว่า การมีชีวิตอยู่ในสังคมนั้นจะต้องมีการแก้ปัญหา มีความเจริญงอกงาม ผู้เรียนจะต้องมีประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิตและกระบวนการในสังคม คิวิ้อมีความเห็นว่าเป็นเนื้อหาวิชา (Subject Matter) ไม่ใช่การแก้ปัญหา แต่เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ประการหนึ่งเท่านั้น คิวิ้อเชื่อว่าการเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหา และการมีชีวิตอยู่ในสังคม ประชาธิปไตยได้อย่างมีความสุข ต้องอาศัยการใช้ความคิดและปัญญา ตลอดจนความร่วมมือ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²William B. Ragan and Gene D. Shepherd, Modern Elementary Curriculum (4th ed.; New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1971), pp. 23-24.

กับผู้อื่นในการแก้ปัญหา คิวอี้ได้แสดงความคิดเห็นของเขาไว้ในหนังสือ *Democracy and Education*³ * ทั้งนี้ คือ "การมีชีวิตในสังคมประชาธิปไตยนั้น เด็กจะต้องมีประสบการณ์การดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นการใช้ความคิด การแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยใช้เหตุผล" ในการเรียนการสอนตามความคิดของคิวอี้ ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง ไม่ใช่เป็นผู้นั่งฟังแต่เพียงอย่างเดียว (passive learner) เขาเชื่อว่าการเคลื่อนไหวเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้น จะก่อให้เกิดความรู้สึก (conscious sensation) ซึ่ง พัฒนาการทางด้านกล้ามเนื้อ (muscular development) จะมาก่อนพัฒนาการทางด้านความรู้สึก (sensory development) และพัฒนาการทั้งสองด้านนี้ จะมีความสำคัญต่อพัฒนาการด้านสมอง (mental development) มาก คิวอี้เห็นว่า "ความสนใจ" (interest) และ "พลัง" (power) มีบทบาทในการเรียนของผู้เรียนมาก คิวอี้กล่าวว่า การที่ผู้เรียนลงมือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง จะมีความหมายต่อตัวผู้เรียน และมีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง มากกว่าการสอนที่ครูเป็นผู้แสดงให้ดู การเรียนที่ผู้เรียนได้กระทำด้วยตนเอง จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และความสนใจนี้จะนำไปสู่พัฒนาการด้านสติปัญญา เกิดความริเริ่ม การสอนโดยใช้หลักการศึกษาระบบพัฒนาการนี้ ครูผู้สอนจะต้องไม่บอกหรือทำให้เด็กเรียน แต่จะทำหน้าที่เพียงคอยเสนอแนะแนวทางให้นักเรียนเท่านั้น วิธีการที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าของสังคม (social progress) และการปฏิรูปสังคม (social reform) จะทำได้โดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนแลกเปลี่ยนและรับรู้ความเป็นมาและปัญหาของสังคม (social consciousness) ทั้งนี้ ผู้เรียนควรได้ทำกิจกรรมที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมในสังคม⁴

³Richard A. Schmuck and Patricia A. Schmuck, Group Process in the Classroom (Iowa: W.M.C. Brown Company Publishing, 1971), p. 15.

⁴Ragan and Shepherd, op. cit., pp. 23-25.

ควิธีได้เสนอวิธีการปรับปรุงสังคมให้ดียิ่งขึ้น โดยนำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) วิถีแห่งประชาธิปไตย (Democratic Process) และกระบวนการสืบสวนสอบสวนความรู้⁵ (Process of Academic Inquiry) ตลอดจนหลักจิตวิทยาของเกสทอลท์ (Gastalt) มาเป็นแนวทางในการให้การศึกษา ซึ่งแนวความคิดนี้ได้กลายมาเป็นการศึกษาแบบพิชานการ (Progressivism Education) และคำกล่าวของเขาเกี่ยวกับแนวความคิดในการให้ศึกษานี้เป็นที่รู้จักกันดีในคำพูดที่ว่า "การเรียนรู้โดยการกระทำเป็นการเรียนรู้ที่แท้จริง"⁶

นอกจากหลักการปรัชญาปฏิบัตินิยมและหลักการศึกษแบบพิชานการของควิธีดังกล่าวมาแล้ว ในปัจจุบันนี้ ได้มีการปฏิรูปการศึกษาในแนวใหม่ มีผู้เห็นความสำคัญของความรู้สึกและอารมณ์ว่า มีความสำคัญต่อการเรียนรู้เป็นอย่างมาก ไม่วาจะเป็นการพัฒนาความรู ความสามารถ หรือสติปัญญาก็ตาม ดังที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

แพตเตอร์สัน⁷ (Patterson) กล่าวว่า ความรู้สึก (feeling) จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับคานพุทธิปัญญา (Cognitive Learning) ตามความคิดเห็นของเขานั้น พิชานการทางคานมโนธรรม (effective) และความสามารถในตัวผู้เรียนจะต้องอาศัยความรู้สึกอันเกิดจากการที่บุคคลมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างใกล้ชิด เขาไปมีส่วนอยู่ควย

⁵ Bruce Joyce and Marsha Well, "Group Investigation Model,"

Model of Teaching (New Jersey: Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, 1972), p. 12.

⁶ Ragan and Shepherd, loc. cit.

⁷ C,H, Patterson, Humanistic Education (New Jersey: Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, 1973), p. 12.

ฮาร์โลด ซี โลออน⁸ (Harold C. Lyon) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของสติปัญญากับความรูสึกว่า ทั้งสติปัญญา (Intelligence) กับความรู้สึก (feeling) จะมีส่วนสัมพันธ์กันอย่างไรก็คิดจนแยกจากกันไม่ออก เพราะถ้าแยกทั้งสองสิ่งนี้ออกจากกัน การเรียนรู้จะไม่มี ความหมายต่อผู้เรียนแต่อย่างใด ดังนั้น การศึกษาที่บังเกิดผลดี จะเป็นผลจากการเตรียม ผู้เรียนให้พัฒนาทางอารมณ์และสมองควบคู่กันไป

มัมพอว์⁹ (Mumpowe) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการสอนโดยนำเอาอารมณ์เข้าไปมีส่วนในการทดสอบการสอนคำศัพท์ทางจิตวิทยาปกติ (Abnormal Psychology) โดยการ แบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 สอนคำศัพท์ตามวิชาภาษาศาสตร์ (etymological) กลุ่มที่ 2 สอนโดยใช้อารมณ์เข้ามาเชื่อมโยงกับคำศัพท์ และสอนเกี่ยวกับความผิดปกติทาง เพศ กลุ่มที่ 3 สอนตามวิธีปกติ ผู้วิจัยกำหนดให้สองกลุ่มหลังเป็นกลุ่มทดลอง ผลปรากฏว่า การสอนวิธีที่ 2 และวิธีที่ 3 นั้น มีความแตกต่างของค่าสถิติระหว่างคะแนน Pre test และ Post test อย่างมีนัยสำคัญมากกว่าวิธีที่ 1 และคะแนนของวิธีที่ 2 จะมากกว่าวิธีที่ 3 ผู้วิจัยสรุปว่า ถ้าให้สภาพการณ์ที่ 3 แทนสติปัญญา และสภาพการณ์ที่ 2 แทนอารมณ์ ก็อาจ กล่าวได้ว่า อารมณ์จะมีความสำคัญและกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่า ซีฮอร์ (Seashore) ได้กล่าวสนับสนุนเรื่องนี้ว่า การวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นว่าการใช้อารมณ์จะมีส่วนช่วยให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเรียนรู้ได้สูงกว่าการใช้เหตุผลหรือปัญญา

⁸Harold C. Lyon, Learning to Feel - Feeling to Learn

(Columbus: Merild, 1971), p. 18

⁹D.L. Mumpowe, "Emotional Involvement as a Factor in the Learning Process," The Journal of Educational Research, 66, 6 (February, 1973). 251-256.

นอกจากอารมณ์จะเข้ามามีส่วนในการเรียนรู้แล้ว ยังนับเป็นจุดสำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ในส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา เคลลี¹⁰ (Kelly) กล่าวว่า เนื้อหาวิชาและความรู้สึกจะเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกันจนแยกไม่ออก การเรียนรู้ที่ท่องอาศัยมโนธรรม (Affective Learning) การพัฒนาบุคลิกภาพ (Personality development) และสุขภาพจิต การที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองอย่างไรนั้น จะนำไปสู่การเรียนรู้วิชาต่าง ๆ ในโรงเรียน

การจัดการศึกษาที่นำเอาอารมณ์หรือความรู้สึกซึ่งเป็นคุณลักษณะทางด้านจิตใจเข้ามาสัมพันธ์กับความรู ความคิด หรือสติปัญญาดังกล่าวนั้น เพิ่งมีผู้สนใจศึกษากันเมื่อนานมานี้เอง โดยเรียกชื่อว่า "การศึกษาเพื่อมนุษยศาสตร์" หรือ "การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์" (Humanistic Education) นักการศึกษาที่สนใจการศึกษาในแง่นี้มีหลายท่านที่พอจะนำมากล่าวได้คือ บราวน์ (Brown) แพตเตอร์สัน (Patterson) เป็นต้น นอกจากนี้ ได้มีผู้เขียนบทความและทำงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้มาก ผู้วิจัยขอนำมาอภิปรายดังต่อไปนี้

บราวน์¹¹ (Brown) มองการศึกษาในแง่การรวมองค์ประกอบเกี่ยวกับมโนธรรม (affective element) และพุทธิปัญญา (cognitive element) เข้าด้วยกัน โดยเรียกการศึกษานี้ว่า "Confluent Education" หรือ "การศึกษาเพื่อมนุษยศาสตร์" (Humanistic Education) หรือ "การศึกษาเพื่อจิตใจ" (Psychological Education)

บราวน์ เชื่อว่า "การเรียนรู้จะไม่มีจุดหมายต่อบุคคล ถ้าไม่มีอารมณ์เข้ามามีส่วนในการเรียนรู้ หากผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งตัวตน (Self) ผลที่ได้ก็คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม"

¹⁰Ragan and Shepherd, op. cit., p. 88.

¹¹George Issac Brown, Human Teaching for Human Learning (New York: The Viking Press, 1971), pp. 1-5.

ตามความคิดของบราวน์ มโนธรรม (Affective) หมายถึงอารมณ์ (emotion) หรือความรู้สึก (feeling) ในแง่ที่เป็นประสบการณ์และการเรียนรู้ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกของผู้เรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการจะเรียน ความรู้สึกในขณะที่ผู้เรียนกำลังเรียน และสิ่งที่ผู้เรียนรู้สึกภายหลังจากการเรียน อันหมายถึงการพัฒนาทัศนคติและค่านิยมด้วย

พุทธิปัญญา (Cognitive) หมายถึง การที่จิตใจของผู้เรียนเกิดการรับรู้ในสิ่งต่าง ๆ และการใช้ปัญญา (intellectual functioning) โดยจะคำนึงถึงการที่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเกิดกระบวนการในการใช้ปัญญาในการเรียนรู้ ความรู้ และความเข้าใจในแง่ เป็นความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา (subject content) ซึ่งรวมทั้งความรู้ ความเข้าใจเรื่องราวนั้นโดยตรง หรือเป็นข้อเท็จจริง (straighten cognitive) และความรู้ความเข้าใจที่เป็นนามธรรม (Abstract Cognitive) อันจะต้องอาศัยการเชื่อมโยงความรู้ความคิดของผู้เรียน

ส่วนด้านความรู้สึกนึกคิด หมายถึง ส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ (emotional content) ซึ่งประกอบด้วยความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับข้อเท็จจริงโดยตรง (straight affection) และความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นนามธรรม (abstract affection)

เคอร์พิวส¹² (Kurpius) ได้กล่าวถึงความต้องการในการจัดการศึกษาในปัจจุบันว่า ควรเป็นการศึกษาที่พัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ (Humanistic Education) การศึกษาแบบนี้จำเป็นต่อการเรียนรู้ในปัจจุบันนี้มาก เพราะจะนำเอาจิตวิทยาเกี่ยวกับมนุษยศาสตร์ (Humanistic Psychology) มาใช้ จิตวิทยาเกี่ยวกับมนุษยศาสตร์เน้นการเคารพในคุณค่าของมนุษย์ (respect for the worth of person) การเคารพในการแก้ปัญหาโดยวิธีต่าง ๆ (respect for differences of approach) มีใจกว้าง

ในการยอมรับวิธีที่เหมาะสม (open-mindedness to acceptable methods) และมีความสนใจในการหาแนวทางหรือวิธีการใหม่ในการแสดงพฤติกรรม (interest in exploration of new aspects of human behavior) จิตวิทยามนุษยศาสตร์จะเป็นแนวทางใหม่ หรือเป็นพลังที่สาม (Third force) ของการศึกษาจิตใจของมนุษย์ ซึ่งจะต้องพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ประกอบกันนี้ คือ ความรัก (love) ความคิดสร้างสรรค์ (creativity) ตัวตน (self) พัฒนาการ (growth) ร่างกาย (organism) การสนองความต้องการพื้นฐาน (basic need-gratification) การรู้จักตน (self-actualizations) ค่านิยมอันสูงส่ง (higher values) ความมี (being) ความเป็น (becoming) ความคล่องตัว (spontaneity) การเล่น (play) อารมณ์ขัน (humor) ความรู้สึกพอใจ (affection) ความเป็นธรรมชาติ (naturalness) ความอบอุ่น (warmth) การปราศจากความเห็นแก่ตัว (ego-transcendence) มีจุดมุ่งหมาย (objectivity) มีความเห็นอกเห็นใจ (autonomy) มีความรับผิดชอบ (responsibility) มีแนวทางในการทำงาน (mean) มีความยุติธรรม (fair-play) มีประสบการณ์พอเพียงแก่ความต้องการ (transcendental experience) มีประสบการณ์ที่เหมาะสม (peak experience) มีความกล้าหาญ (courage) และ มีการเชื่อมโยงแนวคิด (related concepts) ฯลฯ

แพตเตอร์สัน¹³ (Patterson) นักการศึกษาที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับมนุษยศาสตร์ เพื่อการศึกษา (Humanistic Education) เขาได้เสนอความคิดเห็นว่า การสอนเฉพาะเนื้อหาวิชาหรือวิชาพื้นฐาน คือ การอ่าน (Reading) การเขียน (Writing) และวิชาเลขคณิต (Arithmetic) ที่เรียกว่า "3'r" เท่านั้น หรือการสอนที่ฝึกทักษะเฉพาะอย่าง หรือการใช้เฉพาะเครื่องช่วยสอน (Teaching Machine) อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ไม่เป็นการพอเพียงอีกต่อไป การศึกษาควรสร้างบรรยากาศที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางด้านจิตใจและอารมณ์ ตลอดจนสนับสนุนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนมนุษย์

¹³C.H. Patterson, op. cit., pp. 14-15.

อันเป็นพัฒนาการทางค่านิยม ไปพร้อมกับการส่งเสริมความรู้และสติปัญญาอีกด้วย แพทเทอร์สัน เชื่อว่าการให้การศึกษาดังกล่าวจะช่วยพัฒนาคุณค่าของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง (self awareness) โดยสามารถเข้าใจตนเองได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง (self-actualization) และมีความเข้าใจในผู้อื่นที่ได้สัมพันธ์กันอย่างแท้จริง (Awareness of other) ซึ่งได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจกันและความเข้าใจกัน (empathic understanding) การเคารพนับถือในตัวบุคคล (respect) และการให้ความอบอุ่นใจแก่ผู้ที่สัมพันธ์ด้วย (warmth)¹⁴ แพทเทอร์สัน เชื่อว่า การพัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์นี้ ไม่สามารถสอนได้จากเครื่องช่วยสอน หรือจากอุปกรณ์และเครื่องจักรยนต์ต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนในชีวิตประจำวันได้ แต่จะสามารถสอนได้จากการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นโดยตรง (interpersonal relation) และจากการมีส่วนสัมพันธ์กับผู้อื่นนี้ จะก่อให้เกิดอารมณ์ (affective) และความรู้สึก (feeling) ขึ้นในตัวผู้เรียน อันเป็นการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ (Emotional Development) ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี¹⁵

จากที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่า การศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์นั้น จะเป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ และมีพัฒนาการทางความรู้สึกและอารมณ์ (Affective Education) ไปพร้อมกับการเรียนรู้ด้านวิชาการ

โคมบ¹⁶ (Comb) ได้สรุปลักษณะของการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณค่าของมนุษย์ (Humanistic Education) เอาไว้ว่า ควรมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาตัวผู้เรียนใน 3 ลักษณะ ดังนี้ คือ

¹⁴Ibid., p. 169.

¹⁵Ibid., p. 13.

¹⁶Arthur W. Comb, "Educational Accountability From a Humanistic Perspective," The Journal of Educational Research, Vol.2, No. 9 (September, 1973), 19.

1. เน้นการส่งเสริมด้านพุทธิปัญญา (Cognitive Aspect) โดยส่งเสริมให้ผู้เรียน มีพัฒนาการด้านสติปัญญา (intelligence) ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการใช้ความคิด เพื่อแก้ปัญหา (Problem-solving behavior) ความคิดสร้างสรรค์ (creativity) การมีความรับผิดชอบตอตนเองและผู้อื่น (responsibility for self and others) การมีความเข้าใจในตัวเอง (Self-Actualization) การมีความเห็นตอตนเองในทางที่ดี (positive self-concept) ความรู้สึกในการเลียนแบบหรือทำตามแบบอย่าง (feeling of identification) การค้นหาความหมายของชีวิตเพื่อตนเอง (discovery of personal meaning) ตลอดจนการสร้างทัศนคติที่ดี (attitude) และการรับเอาค่านิยมที่เหมาะสม (value) มาเป็นของตน

2. การส่งเสริมด้านมโนธรรม (Affective Aspect) ในด้านนี้ จะเป็นการส่งเสริมเกี่ยวกับการพัฒนาการส่วนบุคคลและการสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยมุ่งให้บุคคลเกิดความเข้าใจในตนเอง (Self Awareness) และมีความเข้าใจในความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของผู้อื่น (Other Awareness) การส่งเสริมพัฒนาการในด้านนี้จะทำได้โดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนออกมาเป็นคำพูดและการกระทำ

3. การพิจารณาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ในด้านนี้จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพิจารณาถึงคุณลักษณะต่าง ๆ ภายใน (Internal status) ของตนและผู้อื่น เพื่อหาทางพัฒนาส่งเสริมคุณค่าภายในของแต่ละคนให้สูงขึ้นและดีขึ้นกว่าเดิม ลักษณะภายในนี้ได้แก่ ความรู้สึก (feeling) ความเข้าใจ (understanding) การรับรู้ (perception) ทัศนคติ (attitude) ความเชื่อ (beliefs) และค่านิยม (values) เป็นต้น

การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์นี้ เป็นเรื่องสำคัญซึ่งจะมีความหมายตอ การศึกษาและสังคมยิ่งขึ้นทุกวัน เพราะจะช่วยให้การศึกษามีความหมายตอตัวผู้เรียนในฐานะที่เป็นสิ่งใกล้เคียงกับความเป็นจริง หรือเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตในการแก้ปัญหาส่วนตน และปัญหาสังคมอย่างแท้จริง กล่าวคือ การศึกษาจะสนองตอความต้องการทางด้านจิตใจ อารมณ์ และสังคม ฯลฯ ไปพร้อมกัน โดยเมื่อผู้เรียนเรียนรู้เนื้อหาทางวิชาการที่มีประโยชน์ ตอชีวิตประจำวัน และมีความหมายตอการดำรงชีวิต เขาจะได้เรียนรู้และได้รับการฝึกทักษะ

การอยู่ร่วมกับผู้อื่นไปพร้อม ๆ กันอีกด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาแบบพัฒนาการ การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม และเพื่อสร้างสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ตลอดจนการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณค่าของมนุษย์ดังกล่าวมานี้ จะให้ความคิดเกี่ยวกับการศึกษาหรือการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ ที่มีลักษณะแตกต่างออกไปจากเดิม กล่าวคือ การเรียนการสอนจะไม่ใช้การที่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้หรือการเรียนจากหนังสือตำรา โดยผู้เรียนไม่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ นอกจากการเป็นผู้ฟังแต่เพียงอย่างเดียว หรือการเรียนที่ครูเป็นผู้แสดงอุปกรณ์หรือใช้อุปกรณ์การสอนโดยผู้เรียนไม่ได้มีส่วนร่วมหรือเกิดความเข้าใจในสิ่งที่เรียนแต่อย่างใด หรือครูเป็นผู้ที่มีอำนาจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน-หรือมีอำนาจในห้องเรียนแต่เพียงผู้เดียว แต่จะเป็นการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเขามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตัวเอง หรือเป็นผู้พิจารณาเลือกสิ่งที่ต้องการเรียนด้วยตนเอง การเรียนรู้จะเป็นไปในค่านการคิดค้นแสวงหาความรู้ หรือสอนวิธีการแสวงหาความรู้ นอกเหนือไปจากความรู้พื้นฐานที่ควรได้รับ ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสแสวงหาสิ่งที่มีประโยชน์สำหรับตนเองและผู้อื่นต่อไป

แนวคิดทางด้านการศึกษาทั้งสามประการนี้ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในครั้งนี้นี้ด้วย

2. จิตวิทยาสังคม (Social Psychology)

ในด้านนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการเกี่ยวกับพลังกลุ่ม (Group Dynamics) ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของจิตวิทยาสังคมที่ศึกษาเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม หรือกลุ่มย่อย (Small Group) อันเป็นกิจกรรมสำคัญที่มนุษย์ในสังคมกระทำกันอยู่ตลอดชีวิต ในการเรียนการสอนโดยวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ถ้าได้ศึกษาเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม การใช้พลังของกลุ่ม และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในในกลุ่ม โดยวิธีวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) ฯลฯ ก็จะช่วยให้การสร้างทฤษฎีนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในด้านนี้ผู้วิจัยจะขอยกทฤษฎีที่สำคัญบางทฤษฎีมากล่าวเอาไว้โดยย่อ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอน ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีเกี่ยวกับพลังกลุ่ม

1. ทฤษฎีสถานา (Field Theory) ของ เคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้ คือ

- 1.1 พฤติกรรมจะเป็นผลมาจากพลังความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม
- 1.2 โครงสร้างของกลุ่มจะเกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกัน
- 1.3 การรวมกลุ่มแต่ละครั้งจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม โดยเป็นปฏิสัมพันธ์ในรูปการกระทำ (act) ความรู้สึก (feel) และ ความคิด (think)
- 1.4 องค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวไว้ในข้อ 1.3 จะก่อให้เกิดโครงสร้างของกลุ่มแต่ละครั้ง ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสมาชิกในกลุ่ม
- 1.5 สมาชิกในกลุ่มจะมีการปรับตัวเข้าหากันและพยายามช่วยกันทำงาน ซึ่งการที่บุคคลพยายามปรับบุคลิกภาพของคนที่มีความแตกต่างกันนี้ จะก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้เกิดพลังหรือแรงผลักดันของกลุ่มที่ทำให้การทำงานเป็นไปได้อย่างดี

2. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ (Interaction Theory) ของ เบลล์ (Bales) โฮมาน (Homans) และ ไวท์ (Whyte) แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้คือ

- 2.1 กลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์โดยการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง (activity)
- 2.2 ปฏิสัมพันธ์จะเป็นปฏิสัมพันธ์ทุก ๆ ด้าน คือ
 - 2.2.1 ปฏิสัมพันธ์ทางร่างกาย (Physical Interaction)
 - 2.2.2 ปฏิสัมพันธ์ทางวาจา (Verbal Interaction)
 - 2.2.3 ปฏิสัมพันธ์ทางจิตใจ (Emotional Interaction)
- 2.3 กิจกรรมต่าง ๆ ที่กระทำผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ จะก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึก (sentiment) ขึ้น

3. ทฤษฎีระบบ (System Theory) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญ คือ

- 3.1 กลุ่มจะประกอบด้วยโครงสร้างหรือระบบ ซึ่งจะมีการแสดงบทบาท และการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิก อันถือว่าการลงทุน (input) เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ (output) อย่างใดอย่างหนึ่ง

3.2 การแสดงบทบาทตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิกจะกระทำได้โดยการสื่อสารระหว่างกัน (communication) และจากการเปิดเผยตัวเองในกลุ่ม (Open system)

4. ทฤษฎีสังคมมิติ (Sociometric Orientation) ของโมเรโน ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ

4.1 การกระทำและจริยธรรมหรือขอบเขตการกระทำของกลุ่ม จะเกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งจะศึกษาได้โดยให้สมาชิกเลือกสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน (Interpersonal choice)

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์คือ การแสดงบทบาทจำลอง (Role playing) หรือการใช้เครื่องมือวัดการเลือกทางสังคม (Sociometric test)

5. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Orientation) ของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญคือ

5.1 เมื่อบุคคลอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม จะต้องอาศัยความสนใจ (Motivation process) ซึ่งอาจเป็นรางวัล หรือผลจากการทำงานในกลุ่ม

5.2 ในการรวมกลุ่ม บุคคลจะมีโอกาสแสดงตนอย่างเปิดเผย หรือพยายามป้องกันปิดบังตนเองโดยวิธีต่าง ๆ (Defence mechanism) การใช้แนวคิดนี้ในการวิเคราะห์กลุ่มโดยให้บุคคลแสดงออกตามความเป็นจริง โดยใช้วิธีการบำบัดทางจิต (Therapy) ก็จะช่วยให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น

6. ทฤษฎีจิตวิทยาทั่วไป (General Psychology)

ทฤษฎีนี้มีแนวคิดว่าการใช้หลักจิตวิทยาต่าง ๆ เกี่ยวกับการรับรู้ การเรียนรู้ ความคิด ความเข้าใจ การให้แรงจูงใจ ฯลฯ จะช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลในแง่การรวบรวมข้อมูลทางสังคม และการใช้ข้อมูลนั้นให้เป็นประโยชน์กับการแสดงพฤติกรรมของตน

ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม (Group Process Theories)

1. ทฤษฎีบุคลิกภาพของกลุ่ม (Group Syntality Theory) ของ แคทเทล (Cattell) ทฤษฎีนี้อาศัยหลักการจากทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement theory)

คือ กฎแห่งผล (Law of effect) เพื่ออธิบายพฤติกรรมของกลุ่ม แนวคิดในทฤษฎีนี้ประกอบด้วย

1.1 ลักษณะของกลุ่มจะประกอบด้วย

- 1.1.1 กลุ่มแต่ละกลุ่มจะประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีบุคลิกภาพเฉพาะตัว (Population traits) ได้แก่ สติปัญญา ทักษะ บุคลิกภาพ เป็นต้น
- 1.1.2 กลุ่มแต่ละกลุ่มจะมีบุคลิกเฉพาะกลุ่ม (Syntality Traits หรือ Personality Traits) หรือความสามารถที่กลุ่มได้รับจากสมาชิกดังกล่าวมาแล้วในข้อ 1.1.1 ซึ่งจะทำให้แต่ละกลุ่มมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป บุคลิกภาพของกลุ่ม ได้แก่ ความสามารรถของกลุ่มที่มีอยู่ การกระทำของสมาชิกรวมกัน การตัดสินใจ รวมทั้งพฤติกรรมหรือการแสดงออกของสมาชิก เป็นต้น
- 1.1.3 กลุ่มแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะโครงสร้างภายในโดยเฉพาะ (Characteristic of internal structure) ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และแบบแผน หรือลักษณะในการรวมกลุ่ม เช่น มีการแสดงบทบาท ตำแหน่งหน้าที่ มีการสื่อสารระหว่างสมาชิก เป็นต้น

1.2 พลังหรือการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของกลุ่ม (Dynamics of Syntality) หมายถึงการแสดงกิจกรรมหรือความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มเพื่อจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง การกระทำของสมาชิกจะมีลักษณะ 2 ประการ คือ

- 1.2.1 ลักษณะที่ทำให้กลุ่มรวมกันได้ (Maintenance Synergy) หมายถึงลักษณะของความร่วมมือในการกระทำกิจกรรมของสมาชิกแต่ละกลุ่ม เพื่อให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกเป็นไปได้อย่างราบรื่น และก่อให้เกิด ความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจกัน (cohesion) ซึ่งจะทำให้การรวมกลุ่มโดยไม่มีการแตกแยก หรือการถอนตัวออกจากกลุ่มเป็นไปได้อย่างราบรื่น (harmony)
- 1.2.2 ลักษณะที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ (Effective Synergy) หมายถึงกิจกรรมที่สมาชิกกระทำเพื่อให้กลุ่มบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

2. ทฤษฎีสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม (A Theory of Group Achievement) สตีวอกกิลล์ (Stogdill) รวบรวมองค์ประกอบของทฤษฎีนี้ไว้ 3 ประการ คือ

2.1 การลงทุนของสมาชิก (Member Inputs) เมื่อบุคคลมารวมกลุ่มกัน จะมีการแสดงออก มีปฏิสัมพันธ์ และมีการคาดหวังผลซึ่งเป็นการลงทุนของสมาชิกเพื่อให้เกิดผลจากการรวมกลุ่ม ลักษณะค่านี้อธิบายได้ดังนี้

2.1.1 เมื่อบุคคลมาอยู่รวมกัน จะมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้น มีการกระทำ มีปฏิริยาตอบสนอง หรือการแสดงออกระหว่างสมาชิก

2.1.2 การแสดงออก (Performance) หมายถึง การโต้ตอบ หรือ การตอบสนอง (Response) ของสมาชิก อันเป็นส่วนหนึ่งของการมีปฏิสัมพันธ์ เช่น การตัดสินใจ การเตรียมการสื่อสาร การร่วมมือร่วมใจในการทำงาน เป็นต้น

2.1.3 ความคาดหวัง (Expectations) หมายถึง สิ่งประกอบกันเข้าเพื่อช่วยเสริมแรงให้สมาชิกคาดหวังความพอใจที่จะได้รับจากการรวมกลุ่ม เช่น จุดมุ่งหมายของกลุ่ม การแสดงบทบาทต่าง ๆ ความมั่นคงของกลุ่ม

2.2 สื่อกลางของการลงทุนของสมาชิก (Mediating Variables) เมื่อสมาชิกมีการลงทุนโดยการกระทำ หรือมีปฏิสัมพันธ์รวมทั้งการคาดหวังผลรวมกันแล้ว สิ่งหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ คือการกำหนดโครงสร้างของกลุ่มขึ้น เพื่อเป็นสื่อให้การลงทุนของสมาชิกบังเกิดผล โครงสร้างของกลุ่มประกอบด้วย

2.2.1 โครงสร้างอย่างเป็นทางการ (Formal Structure) คือสิ่งที่คาดหวังจากการมีปฏิสัมพันธ์ของสมาชิก เช่น การกำหนดตำแหน่งให้แก่สมาชิกแต่ละคนให้มีฐานะ (status) และหน้าที่ (functions) ตามที่ควรจะเป็น เพื่อให้สมาชิกกระทำ และมีปฏิริยาตามที่คาดหวังไว้ และทำให้ผลของการทำงานเป็นจริงขึ้นมาได้

2.2.2 โครงสร้างเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิก (Role Structure) คือ โครงสร้างของกลุ่มที่เชื่อว่าจะมีอยู่ภายในตัวสมาชิกแต่ละคน สมาชิกแต่ละคนจะมีอิสระที่จะแสดงบทบาทของตนได้อย่างเต็มที่ บทบาทที่กล่าวถึงนี้ ได้แก่ ความรับผิดชอบ (responsibility) และอำนาจ (authority) ในการทำตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

2.2.3 ผลของกลุ่ม (Group Outputs) หรือสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม (Group Achievement) หมายถึงผลที่ได้รับจากการลงทุนของสมาชิกจากการแสดงออก- การมีปฏิสัมพันธ์ และการคาดหวังผล โดยผ่านการแสดงออกตามโครงสร้างและการกระทำของกลุ่มที่กำหนดขึ้น ผลของกลุ่มที่ได้รับนี้มีอยู่ 3 ประการ คือ

ก. ผลของการทำงาน (Productivity) ซึ่งเกิดจากความคาดหวังหรือจุดมุ่งหมาย และการกระทำเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว

ข. จริยธรรมของกลุ่ม (Group Moral) คือชอบเขตความเป็นอิสระในการทำงาน หรือการแสดงพฤติกรรมที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว ถ้ากลุ่มมีการกำหนดโครงสร้างและปฏิบัติตามโครงสร้างนั้น จริยธรรมของกลุ่มจะมีมากขึ้น เพราะช่วยให้กลุ่มทราบเกี่ยวกับผลที่ควรจะได้รับ

ค. ความสามัคคี (Cohesion) หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่ม (Group Integration) หมายถึงการรักษาระดับการกระทำ และโครงสร้างของกลุ่มไว้ในสภาพที่ต้องการ ซึ่งจะปรากฏเป็นความพอใจของกลุ่ม หรือการสนองความต้องการของสมาชิกในกลุ่ม

3. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่ม (Exchange Theory) ของทริโบลท์ และ เคลลีย์ (Thibaut and Kelley) แนวคิดของทฤษฎีนี้พยายามจะอธิบายความสัมพันธ์

ระหว่างสมาชิก และกระบวนการของกลุ่ม ซึ่งจะก่อให้เกิดผลจากการรวมกลุ่ม แนวคิดจากทฤษฎีนี้จะเป็นพื้นฐานของการทำหน้าที่ในกลุ่มได้เป็นอย่างดี แนวคิดที่สำคัญของทฤษฎีนี้มี 3 ประการ คือ

3.1 ในการรวมกลุ่มจะมีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกนั้นจะเกิดจากการที่สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร หรือการแสดงพฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งแสดงต่ออีกคนหนึ่ง และจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้นด้วย การแสดงพฤติกรรมนี้จะเป็นการแสดงออกทางด้านการกระทำ (motor acts) หรือคำพูด (verbal acts) ก็ได้ เพื่อให้บรรลุจุดหมายตามที่ต้องการ พฤติกรรมที่แสดงออกภายในกลุ่มนี้ จะต้องเป็นพฤติกรรมที่ได้รับการเลือกสรรชั้กเกลา (Behavior repertoire) หรือพิจารณาแล้วว่าจะแสดงกับใครอย่างไรบ้าง

ดังนั้น แนวคิดประการแรกของทฤษฎีนี้จึงสรุปได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. สมาชิกมีความสัมพันธ์กัน (Interpersonal relationship)
2. สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Interaction)
3. การแสดงปฏิสัมพันธ์ หมายถึงการแสดงพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ (Behavior sequences) ของสมาชิก
4. พฤติกรรมที่แสดงออกภายในกลุ่มจะเป็นพฤติกรรมที่เลือกสรรแล้ว (Behavior repertoire)

3.2 การแลกเปลี่ยนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจะก่อให้เกิดผลของกลุ่ม (Group outcomes) ขึ้น จึงเป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ของสมาชิก (Consequences of interaction) ซึ่งประกอบด้วยรางวัล (reward) จากการมีปฏิสัมพันธ์ เช่น ความสบายใจ (pleasurable) ความสนุกสนาน (enjoyable) ความอึดอ้อมใจ (gratifying) ความพอใจ (satisfying) เห็นคุณค่า (costs) ของการพยายามกระทำพฤติกรรมนั้นให้บรรลุจุดหมายตามที่ต้องการ

รางวัลและคุณค่าที่ได้รับจากการแสดงพฤติกรรม จะพิจารณาได้สองลักษณะ คือ

- 3.2.1 ลักษณะของแต่ละบุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของบุคคล (Exogeneous factors) คือ ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล

เช่น ค่านิยม ทักษะ ความต้องการ ฯลฯ ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถแสดงพฤติกรรมได้ผลดีมากขึ้นต่างกัน และทำให้คุณค่าและรางวัลที่บุคคลได้รับต่างกันออกไปด้วย

- 3.2.2 ลักษณะที่ได้รับจากความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก (Endogeneous factors) หมายถึงสิ่งที่เกิดจากการมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เช่น ความร่วมมือ การรู้จักประสานงานกัน ความสามัคคี ฯลฯ รวมทั้งลักษณะที่ไม่มีคุณค่า เช่น ความไม่รู้จักพอ (satiation) ความเหนื่อยล้า หรือความเข้ากันไม่ได้ (incomptable response) ของสมาชิก ผลจากความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจะช่วยกำหนดคุณค่าและรางวัลจากการแสดงปฏิสัมพันธ์ของสมาชิก

4. ทฤษฎีพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือ FIRO (Fundamental Interpersonal Relations Orientations) ของ ชุทซ์ (Schutz) ทฤษฎีนี้จะพิจารณาพฤติกรรมระหว่างสมาชิกที่พยายามปรับตัวเข้าหากัน โดยเชื่อว่าคนทุกคนจะมีลักษณะเฉพาะในการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นมี 3 ลักษณะ คือ

4.1 ความต้องการเชื่อมโยงกับผู้อื่น (Inclusion) ได้แก่ ความต้องการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (togetherness) ซึ่งบุคคลพยายามจะแสดงออกเพื่อให้เกิดชื่อเสียง (prominancé) การเป็นที่ยอมรับนับถือ (recognition) และความมีเกียรติ (prestige) เป็นต้น

4.2 ความต้องการในการควบคุม (Control) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลตัดสินใจเพื่อจะมีอิทธิพล (authority) มีอำนาจ (power) หรือความต้องการจะควบคุมผู้อื่น ซึ่งอาจจะแสดงออกมาในสองลักษณะ คือ การควบคุมผู้อื่น หรือ การถูกผู้อื่นควบคุม

4.3 ความต้องการเป็นที่รักใคร่ของผู้อื่น (Affection) หมายถึง ความรู้สึกและอารมณ์ส่วนตัวที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลสองคน เช่น ความรัก ความเป็นมิตร การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การสร้างความผูกพันทางอารมณ์ เพื่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมต่อกัน

เมื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กัน แต่ละคนจะแสดงพฤติกรรมและความต้องการเฉพาะตน ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการได้รับการสนองความต้องการในวัยเด็ก ความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม อาจเป็นในลักษณะที่เข้ากันได้ (Compatibility) หรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatibility) ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับบุคคลที่สัมพันธ์กันและลักษณะในการแสดงความสัมพันธ์กันเป็นสำคัญ

ลักษณะที่บุคคลพยายามปรับตัวเข้ากันมี 3 ลักษณะ คือ

ก. การพยายามปรับตัวเข้าหากันโดยแสดงความรู้สึกที่ตรงกัน (Interchange compatibility) โดยบุคคลจะพยายามแสดงความรู้สึกที่เป็นความต้องการของตน ซึ่งมีอยู่ 3 ประการดังกล่าวมาแล้ว และถ้าบุคคลมีความต้องการคล้ายกัน ก็จะมีความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกัน

ข. การพยายามปรับตัวเข้าหากันโดยฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ริเริ่ม (Originator compatibility) จะมีฝ่ายหนึ่งเป็นผู้แสดงความต้องการของตน (Originator) โดยพยายามริเริ่มกิจกรรมของกลุ่ม ถ้าผู้อื่นซึ่งเป็นผู้รับ (Receiver) ไม่ต้องการจะร่วมกิจกรรมนั้น ปฏิสัมพันธ์นั้นจะเป็นลักษณะที่สมาชิกเข้ากันไม่ได้

ค. การปรับตัวโดยการแลกเปลี่ยนความต้องการเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ตนปรารถนา (Reciprocal compatibility) โดยการแสดงความต้องการเกี่ยวกับพฤติกรรมให้อีกคนหนึ่งทราบ และถ้าความพอใจของสมาชิกไม่ตรงกัน หรือบุคคลไม่สามารถแสดงความต้องการเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ตนพอใจให้บุคคลอื่นทราบ คนทั้งคู่ก็จะเข้ากันไม่ได้

แนวคิดพื้นฐานดังกล่าวมาแล้วทั้งหมด สามารถสรุปหลักการที่สำคัญ ๆ ได้ ดังแสดงไว้ในตารางที่ 3 ในหน้าต่อไป

¹⁷Marvin E. Shaw, Group Dynamics: the Psychology of Small Group Behavior. (New York: McGraw-Hill Book Company, 1971), pp. 15-17 and pp. 22-35.

ตารางที่ 3 แนวคิดพื้นฐานในการสร้างทฤษฎี

ศาสตร์	แนวคิด หรือ ทฤษฎี	นักวิชาการ	หลักการ
1. <u>การศึกษา</u>	การศึกษาแบบ พัฒนาการ (Progressivism)	จอห์น ดิวอี้	การเรียนรู้โดยการกระทำ (learning by doing) การเคลื่อนไหว (movement) ความรู้สึกรู้จัก, การรับรู้ (sensation, perception) พัฒนาการทางสมอง (mental development)
	การศึกษาเพื่อสังคม ประชาธิปไตย		การพัฒนาบุคคล, การพัฒนาและสร้างสรรค์สังคม- ประชาธิปไตย คารวธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรม
	การศึกษาเพื่อพัฒนา คุณค่าของมนุษย์	-แพตเตอร์สัน (Patterson) -บราวน์ (Brown)	การพัฒนากันปัญญา - ความรู้, ความคิด (Cognitive Aspect) การพัฒนากันจิตใจ- ความรู้สึกและอารมณ์ : (Affective Aspect) การเข้าใจตนเอง (self-awareness) การเข้าใจผู้อื่น (other-awareness)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ศาสตร์	แนวคิด หรือ ทฤษฎี	นักวิชาการ	หลักการ
2. จิตวิทยาสังคม	<u>ทฤษฎีพลังกลุ่ม</u> (Group Dynamics)		
1. ทฤษฎีสถาน	(Field Theory)	เคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin)	<p>พฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ตามลำพัง (non-social action)</p> <p>พฤติกรรมของบุคคลในสังคม (social or group action)</p>
2. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์		-เบลล์ (Bales) -โฮมานส์ (Homans) -ไวท์ (Whyte)	<p>ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Human interaction)</p> <p>↑ ↓</p> <p>ความเข้าใจกลุ่ม (understanding group)</p> <p>: กิจกรรม, ปฏิสัมพันธ์, ความรู้สึก (activity, interaction, sensation)</p>

ศูนย์วิทยพัชร์หอการค้า
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ศาสตร์	แนวคิด หรือ ทฤษฎี	นักวิชาการ	หลักการ
3. ทฤษฎีระบบ (System Theory)	-นิวโคมบ์ (Newcomb)	ระบบ, โครงสร้างของกลุ่ม	บทบาท (role) หน้าที่ (function) การสื่อความหมาย (communication) การลงทุนของสมาชิก (inputs) ผลการทำงานของกลุ่ม (outputs)
	-มิลเลอร์ (Miller)		
	-สตอกคิลล์ (Stogdill)	ความเข้าใจของกลุ่ม (group unstanding)	
4. ทฤษฎีสังคมมิติ	-โมเรโน (Moreno)	การแสดงบทบาทในกลุ่ม (role behavior, role taking)	การเลือกทางสังคม - การใช้สังคมมิติ (sociometric choice- sociometry) - ผู้นำ V.S. ผู้ถูกทอดทิ้ง - ความสนใจ V.S. ความ- เกลียดชัง
	-เจนนิงส์ (Jennings)		
		พฤติกรรมกลุ่ม (group behavior)	

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ศาสตร์	แนวคิด หรือ ทฤษฎี	นักวิชาการ	หลักการ
5. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Orientation)	-ฟรอยด์ (Freud) -บาค (Bach) -ไบออน (Bion) -สตอก และ ทีเลน (Stock & Thelen) ฯลฯ		<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-right: 10px;">การวิเคราะห์จิตใจตนเอง</div> : <div style="margin-right: 10px;">การป้องกันตน (defense mechanism) การเลียนแบบ (identification) การถดถอย (regression) จิตไร้สำนึก (unconscious)</div> </div> <div style="text-align: center; margin: 10px 0;"> </div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-left: 10px;">การเข้าใจตนเองและผู้อื่น</div>
6. ทฤษฎีจิตวิทยาทั่วไป (General Psychology)	-แอสช (Asch) -เฟสทิงเกอร์ (Festinger) -แชพ (Chap) -ไฮเดอร์ (Heider) -เครช และ ครัทช์ฟิลด์ (Krech & Crutchfield)		<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-right: 10px;">การศึกษาจิตใจ และ กระบวนการเรียนรู้ของบุคคล</div> <div style="margin-right: 10px;"> <ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ความเข้าใจ - การเรียนรู้ - การเสริมแรง - แรงจูงใจ - การรับรู้ - แนวคิดเกี่ยวกับตนเอง </div> </div> <div style="text-align: center; margin: 10px 0;"> </div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-left: 10px;">การเข้าใจการเรียนรู้ของกลุ่ม</div>
	ทฤษฎีกระบวนการกลุ่ม (Group Process Theories)		

ศาสตร์	แนวคิด หรือ ทฤษฎี	นักวิชาการ	หลักการ
1. ทฤษฎีพฤติกรรมของ กลุ่ม (Group Syn- tality Theories)	-แคทเทล (Cattell) -คาร์ทไรท์ และ แซนเดอร์ (Cartwright & Zander) -ชอว์ และ คอสตานโซ (Shaw & Costanzo)	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">การใช้กฎแห่งผลเพื่อ ศึกษาพฤติกรรมของกลุ่ม</div> <p style="text-align: center;">(Law of effect: Group behavior.)</p> <div style="text-align: center;">↑↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">การเข้าใจพฤติกรรม ของบุคคล และกลุ่ม</div>	มิติของกลุ่ม (dimension of group) -ลักษณะของสมาชิก (population traits) : สติปัญญา, ทัศนคติ บุคลิกภาพ, -ลักษณะของกลุ่ม หรือพฤติ- กรรมของกลุ่ม (group synergy) : การตัดสินใจ, การกระทำ -โครงสร้างของกลุ่ม : บทบาท, ตำแหน่ง, หน้าที่, การสื่อความหมาย การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ของกลุ่ม (dynamics of syntality) : พฤติกรรมที่ทำให้กลุ่มรวมกัน อยู่ได้ (maintenance synergy), : พฤติกรรมที่ทำให้กลุ่มประสม ผลสำเร็จ (effect synergy)

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตร์	แนวคิด หรือ ทฤษฎี	นักวิชาการ	หลักการ
--------	-------------------	------------	---------

2. ทฤษฎีสัมฤทธิ์ผลของ
กลุ่ม
(Group Achievement)

สโตกคิลล์
(Stogdill)

การศึกษาพฤติกรรมของกลุ่ม
หรือ
การวิเคราะห์พฤติกรรม

ความเข้าใจพฤติกรรม
ของกลุ่ม

การลงทุนของสมาชิก
(member inputs)

- การแสดงออก : การ-
ทัศนใจ, การเตรียมการ,
การสื่อความหมาย, ความ
ร่วมมือ
- ปฏิสัมพันธ์ : การกระทำ,
ปฏิกิริยา, การแสดงออก
- ความคาดหวัง : จุดมุ่ง
หมายของกลุ่ม, การแสดง
บทบาท, ความสามัคคี

ตัวแปรสื่อ : โครงสร้างของ
กลุ่ม (mediating variable
หรือ group structure)

- โครงสร้างอยู่เป็นทางการ, :
- ฐานะ, หน้าที่
- โครงสร้างที่แสดงบทบาท, :
- ความรับผิดชอบ, อำนาจ

สัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม (group
outputs, group achievement)

- ผลการทำงานของกลุ่ม
- จริยธรรม, คุณธรรมของกลุ่ม
- การรวมกลุ่มหรือความสามัคคี

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตร์	แนวคิด หรือ ทฤษฎี	นักวิชาการ	หลักการ
--------	-------------------	------------	---------

3. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน ซีโบลท์ และ (Exchange Theory) เคลลีย์

(Thibaut & Kelley)

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของสมาชิกในกลุ่ม

ความเข้าใจกลุ่ม

- แนวคิดพื้นฐาน
 - ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
 - ปฏิสัมพันธ์
 - การแสดงพฤติกรรม : ทางร่างกาย, คำพูด
 - การแสดงพฤติกรรมต่อผู้อื่น : พฤติกรรมที่เลือกสรร
- ผลจากการแสดงปฏิสัมพันธ์
 - รางวัล : ความสบายใจ, ความสนุก (reward) สนาน, ความอึดอ้อมใจ, ความพอใจ
 - ค่า (costs)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ศาสตร์	แนวคิด หรือ ทฤษฎี	นักวิชาการ	หลักการ
4.	ทฤษฎีพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Fundamental of Interpersonal Relations Orientations หรือ FIRO)	ชุทซ์ (Schutz)	<ul style="list-style-type: none"> - ความต้องการระหว่างบุคคล (Interpersonal Needs) <ul style="list-style-type: none"> - การรวมกลุ่ม : การอยู่ร่วมกับผู้อื่น, การเป็นที่ยอมรับนับถือ, ความมีเกียรติ, ความมีชื่อเสียง - การควบคุม : การแสดงอิทธิพล, การแสดงอำนาจ - ความรู้สึก : ความรัก-ความซึ้ง, ความเป็นมิตร ฯลฯ ลักษณะของการแสดงปฏิสัมพันธ์ : การปรับตัวให้เข้ากัน (compatibility V.S. incompatibility) <ul style="list-style-type: none"> - การแลกเปลี่ยนความต้องการ (exchange compatibility) - การวิธรมเพื่อแสดงความต้องการ (originator compatibility) - การแลกเปลี่ยนพฤติกรรม (reciprocal compatibility)

การวิเคราะห์จิตใจและความต้องการของสมาชิกกลุ่ม

การเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่ม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักการจากทฤษฎีต่าง ๆ ดังกล่าวมานั้น จะช่วยให้มองเห็นลักษณะของการเรียนการสอนตามหลักการของแต่ละทฤษฎีได้อย่างกว้าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยจะนำหลักการเหล่านั้นมา กล่าวรวมไว้เป็นข้อ ๆ ดังนี้คือ

1. ในการเรียนการสอน ผู้เรียนจะต้องมีการเคลื่อนไหว (Movement) เพื่อกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ โดยการกระทำกิจกรรม และกิจกรรมนั้น ๆ กิจกรรมที่ผู้เรียนใช้การพูดหรือการเคลื่อนไหวก็ได้
2. จากการมีส่วนร่วมทำกิจกรรม ผู้เรียนจะเกิดอารมณ์ความรู้สึก (Conscious sensation) อันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาจิตใจ (Sensory development) ซึ่งจะช่วยให้สิ่งที่เรียนนั้นมีความหมายต่อตัวผู้เรียนมากขึ้น
3. เมื่อบุคคลมีการทำกิจกรรม และเกิดความรู้สึกแล้ว การเรียน ผู้เรียนจะเกิดความสนใจ (Interest) และจะนำพลังความสามารถ (Power) ที่มีอยู่มาใช้ในการเรียนรู้ ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาทางคานสติปัญญา (Intellectual development) คือ ก่อให้เกิดการใช้ความคิดและเหตุผลขึ้น
4. ในการเรียนการสอนจะถือว่า ทุกคนมีความเสมอภาคกันในการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงคุณธรรมความดีของบุคคลเป็นสำคัญ
5. ในการเรียนการสอน จะมีการรวมกลุ่มเพื่อทำงานหรือแก้ปัญหา โดยทุกคนจะช่วยเหลือ ร่วมมือ และแบ่งปันกัน หรือมีความสามัคคี ไม่แบ่งแย่งริษยากัน นอกจากนี้ยังคำนึงถึงการใช้ปัญญา และวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหา
6. ในการเรียนการสอน จะต้องคำนึงถึงการพิจารณาตัวผู้เรียนในคานพุทธิปัญญา (cognitive) และคานมโนธรรม (affective) โดยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง (Self awareness) และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น (Human relations) ซึ่งจะช่วยพัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้กับผู้เรียนอีกด้วย
7. การเรียนการสอนจะเป็นสิ่งที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง กล่าวคือ ให้การเรียนการสอนเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต การแก้ปัญหา และปฏิรูป ปรับปรุงสังคม ซึ่งผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ที่ตระหนักในเรื่องของสังคม และกระทำเพื่อความเจริญของสังคมด้วย

8. ในการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณค่าของมนุษย์นั้น จะทำได้ตามบุคคลมาอยู่ร่วมกัน และไต่ลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์นั้นได้อย่างแท้จริง โดยผู้เรียนจะต้องเรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการคิด ทำ หรือรู้สึก โดยพยายามปรับตัวเข้าหากัน และพยายามแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน

9. ในการที่จะเข้าใจกลุ่มได้ ผู้เรียนควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในขณะที่บุคคลมาอยู่ร่วมกัน ทั้งในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ในการมีปฏิสัมพันธ์ทางคำพูดทางร่างกาย และอารมณ์ของสมาชิก เพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติของการรวมกลุ่มได้ดียิ่งขึ้น

10. การศึกษาถึงระบบหรือโครงสร้าง (Structure) ของกลุ่ม ซึ่งได้แก่องค์ประกอบต่าง ๆ ในการรวมกลุ่ม อันประกอบด้วย บทบาท (role) ฐานะ (status) ตำแหน่ง (position) หน้าที่ (function) ความรับผิดชอบ (responsibility) การสื่อสาร (communication) ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การลงทุน (input) และผลที่ได้รับจากการรวมกลุ่ม (output) จะช่วยให้เข้าใจถึงธรรมชาติของกลุ่มได้ดียิ่งขึ้น

11. ในการศึกษาถึงโครงสร้างของกลุ่มนั้น การศึกษาถึงการแสดงบทบาท หรือความเข้าใจในการแสดงบทบาทของสมาชิกในกลุ่ม ตลอดจนการรับเอาบทบาทของสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มมาพิจารณา จะช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มได้ดียิ่งขึ้น และทำให้ทราบถึงลักษณะของสมาชิกในการเป็นผู้นำ หรือผู้ที่ถูกทอดทิ้งในกลุ่มอีกด้วย ทั้งนี้ อาจใช้เครื่องมือในการวัด คือ สังคมมิติ หรือการเลือกทางสังคม ตลอดจนการให้สมาชิกในกลุ่มได้ฝึกการแสดงบทบาทจำลอง เป็นต้น

12. ในการรวมกลุ่ม ผู้เรียนจะสามารถทำความเข้าใจกับตนเองและผู้อื่น เช่น ความต้องการ ความสนใจ ความพอใจ พฤติกรรมที่พึงปรารถนา แนวคิดเกี่ยวกับตนเองและผู้อื่นนั้นจะเข้าใจจากการที่เรียนรู้จากกันและกัน หรืออาศัยการวิเคราะห์จิตใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ โดยสมาชิกทุกคนยอมเปิดเผยตนเอง และลดการปิดบังตนเอง (Defense Mechanism) กล่าวคือ ยอมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ของผู้อื่นด้วยความจริงใจ ในการวิเคราะห์จิตใจของผู้เรียนนั้น จะพยายามนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับการป้องกันตนเอง การเลียนแบบผู้อื่น (Identification) การถดถอย (Regression) และจิตใต้สำนึก ฯลฯ มาเป็นแนวทางในการพิจารณาด้วย

13. ในการเรียนรู้ ผู้เรียนจะต้องอาศัยการรับรู้ (perception) ความคิด (cognitive) ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนอย่างถ่องแท้ (insight) การได้รับแรงจูงใจ (motivation) หรือการเสริมแรง (reinforcement) จากภายใน ตลอดจนมีแนวคิดเกี่ยวกับตนเอง (self concept) ให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง เพื่อให้การเรียนรู้ของผู้เรียนถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ทางการศึกษามากที่สุด เพราะอาศัยหลักจิตวิทยาเข้ามามีส่วนในการเรียนรู้นั้น ๆ

14. การที่ผู้เรียนหรือสมาชิกในกลุ่ม จะสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีนั้น มีสิ่งที่ต้องคำนึงถึง 3 ประการ คือ ลักษณะของสมาชิกแต่ละคนที่สามารถรวมกลุ่ม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันออกไป เช่น สติปัญญา ทักษะ หรือบุคลิกภาพ เป็นต้น ซึ่งลักษณะของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มนี้ จะช่วยให้เกิดลักษณะที่สอง คือ ลักษณะของกลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างกันออกไปตามองค์ประกอบของสมาชิกแต่ละคนที่สามารถรวมกัน ลักษณะของกลุ่มจะหมายถึงความถึงความสามารถของกลุ่มที่มีอยู่ และใช้ความสามารถนั้นในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะหมายถึงลักษณะโดยทั่วไป อันเป็นลักษณะภายนอกของกลุ่มที่แสดงออกมา เช่น การตัดสินใจ การแสดงความคิดเห็นของกลุ่ม เป็นต้น นอกจากนี้ ลักษณะอีกประการหนึ่งที่สำคัญ คือความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ซึ่งเป็นลักษณะที่จะแสดงโครงสร้างภายในของกลุ่ม เช่น การแสดงบทบาทของสมาชิก การรวมกันเป็นหมู่คณะ ฐานะ หรือตำแหน่งที่สมาชิกได้รับ ตลอดจนการสื่อสารระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งลักษณะทั้ง 3 นี้ของกลุ่มจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง และทำให้กลุ่มมีพลังขึ้นจากการนำเอาลักษณะที่แตกต่างกันมารวมกัน การทำกิจกรรมของกลุ่มจะเป็นไปในสองลักษณะ คือ เพื่อให้กลุ่มรวมตัวกันอยู่ได้ และเพื่อให้งานของกลุ่มบรรลุจุดหมายปลายทางที่ต้องการ โดยผลสำเร็จของงานควรจะสนองความต้องการของกลุ่ม และของสมาชิกแต่ละคน และการรวมกลุ่มควรให้คุณค่าบางประการแก่บุคคล เช่น การเป็นผู้นำ ผู้ตาม การร่วมมือ ความซื่อสัตย์ของกลุ่ม ตลอดจนจรรยาบรรณของกลุ่มอีกด้วย

15. การจะคาดหมายหรือพิจารณาผลการทำงานของกลุ่มนั้นจะทำได้ก็เพียงไร ผู้เรียนจะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการลงทุนหรือการใส่วัตถุดิบ (Input) เข้าไปในกลุ่ม ซึ่งได้แก่ การกระทำหรือการแสดงออก (Performance) ปฏิสัมพันธ์ (Interaction)

และการคาดหวังผลรวมกัน (expectation) ของสมาชิก ซึ่งบุคคลอาจจะกระทำ แสดงออก หรือมีปฏิริยาต่อกันในการตัดสินใจ การเตรียมการทำงาน การทำงานร่วมกัน หรือการสื่อสารต่อกัน หรือมีการคาดหวังผลของการทำงาน จุดมุ่งหมายของการทำงาน การแสดงบทบาทของสมาชิกแต่ละคนรวมกัน เป็นต้น

นอกจากนี้ สมาชิกยังต้องร่วมกันหาแนวทางที่จะให้การลงทุนของตนบังเกิดผลดี โดยพยายามสร้างโครงสร้างของบรรทัดฐานของกลุ่ม เช่น การกำหนดบทบาท หน้าที่ ตำแหน่ง ฯลฯ ขึ้น เพื่อให้การกระทำและปฏิสัมพันธ์ของกลุ่ม ตลอดจนสิ่งที่คาดหวังกลายเป็นความจริงขึ้น กล่าวคือ ทำให้ผลการทำงานของกลุ่ม (Output) บรรลุจุดหมายปลายทางได้เป็นอย่างดี หรือทำให้กลุ่มทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม (Group achievement) นี้ จะไม่ได้รับเพียงแต่ผลของการทำงานที่ต้องการเท่านั้น แต่ยังมีสิ่งอื่นตามมาด้วย คือ สมาชิกจะเกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน หรือมีความสามัคคี และรู้ชอบขำยการทำงานของตนเพื่อให้บรรลุจุดหมายได้ หรือที่เรียกว่ามีจริยธรรมเกิดขึ้นในกลุ่ม ถ้ากลุ่มใดทำงานได้ผลตามที่กล่าวมา จึงจะกล่าวได้ว่ากลุ่มนั้นทำงานมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง และสมาชิกก็จะได้รับการเสริมแรง หรือได้รับรางวัลอันเป็นความพอใจจากการทำงานของคนอีกด้วย

16. การเรียนรู้เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ หรือการมีความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่นในกลุ่ม จะเกิดจากการที่บุคคลหนึ่งแสดงพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับอีกคนหนึ่ง โดยอาศัยการสื่อสารระหว่างกัน ซึ่งอาจจะเป็นการพูด หรือการกระทำร่วมกัน อันจะก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น การกระทำของบุคคลแต่ละคนในกลุ่มจะมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น และการกระทำของบุคคลขณะอยู่ในกลุ่มจะแตกต่างกับกระทำขณะที่อยู่ตามลำพัง

17. ผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะแสดงออกมาในรูปรางวัล (Reward) ทางด้านจิตใจและคุณค่าจากการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะมีความหมายหรือไม่เพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะบุคคลที่จะรับไว้ได้ และการประสานระหว่างบุคคลหรือความร่วมมือของสมาชิกที่จะก่อให้เกิดความพอใจ ความสนุกสนาน และเห็นว่าการกระทำนั้นมีคุณค่าแก่กันและกัน ซึ่งบุคคลอาจจะประเมินผลความสัมพันธ์นั้นได้โดยการตั้ง เกณฑ์หรือระดับในการเปรียบเทียบพฤติกรรมขึ้นมาจากพฤติกรรมที่เคยประสบผลดีและให้รางวัลแก่ตน และปรับปรุงเรื่อย ๆ ไปเมื่อมีการทำพฤติกรรมต่าง ๆ ใหม่

18. นอกจากกลุ่มจะทำงานให้บรรลุผลตามต้องการ โดยสมาชิกมีการแสดงออก หรือมีปฏิสัมพันธ์กันดังกล่าวมาแล้ว สิ่งที่สำคัญซึ่งผู้เรียนควรคำนึงถึงในการทำงานร่วมกัน คือ สมาชิกทุกคนในกลุ่มจะพยายามปรับตัวเข้าหากันอยู่เสมอ เพราะตามหลักจิตวิทยานั้น ตั้งแต่ เล็กจนโต มนุษย์จะต้องการการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (inclusion, togetherness) การ ควบคุมผู้อื่น และถูกผู้อื่นควบคุม (control) และมีความพอใจ (affective) เกิดขึ้นเสมอ

ในการพยายามปรับตัวเข้าหากันนั้น จะสามารถพัฒนาได้ในวัยเด็ก เพราะทักษะ ต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นผลที่ได้รับจากการปฏิบัติของพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ที่มั่งคั่ง เด็ก ดังนั้น เมื่อโต ขึ้น ทักษะเหล่านี้จะกลายเป็นแบบแผนพฤติกรรมซึ่งจะติดตัวบุคคลในการแสดงพฤติกรรม ต่าง ๆ ออกมา ซึ่งได้แก่ ความต้องการมีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และความมีเกียรติ ตลอดจนการแสดงอำนาจ การมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น หรือการยอมแพ้อ่อนผู้อื่น ตลอดจนความเป็นมิตร การเสียสละแบ่งปัน เพื่อสร้างความผูกพันทางอารมณ์กับผู้อื่น เป็นต้น

เมื่อบุคคลามีปฏิสัมพันธ์กัน แต่ละบุคคลจะแสดงพฤติกรรมและความต้องการ เฉพาะตัวซึ่งเขาพัฒนาขึ้นจากวัยเด็ก ดังนั้น สมาชิกแต่ละคนจะต้องพยายามปรับตัวเข้าหากัน เพื่อให้เข้ากันได้ โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนความรู้สึนึกคิดเกี่ยวกับความต้องการของแต่ละคน ในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว หรือโดยการที่ผู้ใดผู้หนึ่งริเริ่มกิจกรรมกลุ่ม และมีผู้ที่สนใจ หรือมีความต้องการตรงกันเข้ามารวมตัว หรือจากการปรับพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนให้ เข้ากับความพอใจของกันและกัน หรือเป็นการปรับพฤติกรรมของแต่ละบุคคลให้เป็นที่พึง ปรารถนาของกันและกัน หรือจากการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ต้องการให้บุคคลที่มี พฤติกรรมไม่น่าพอใจทราบ และหาทางแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของตน

จากหลักการของทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ ที่สรุปเอาไว้เป็นข้อ ๆ นั้น จะเห็นได้ว่า ยังมีส่วนที่ซ้ำซ้อนกันอยู่ ซึ่งควรจะนำมาจัดลำดับเสียใหม่ให้สามารถใช้ได้กับการเรียนการสอน ดังจะกล่าวถึงต่อไป

การเรียนการสอนตามหลักการจากทฤษฎีต่าง ๆ ดังกล่าว ควรจะมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

1. การเรียนรู้จะเป็นกระบวนการที่เต็มไปด้วยความมีชีวิตชีวา เร้าใจ ไม่เฉื่อยชา เพราะผู้เรียนจะเป็นผู้ที่เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมการเรียนรู้อยู่เสมอ โดยกิจกรรมการเรียน

การสอนนั้น ครูจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหว สนทนา หรือเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง เขาจะมีโอกาสพัฒนาทางด้านร่างกาย (Physical development) และด้านอารมณ์ความรู้สึก (Sensory development) อันเป็นเรื่องของจิตใจ ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาการทางสมองหรือสติปัญญา (Mental or Intellectual development) อย่างต่อเนื่องอีกด้วย

2. ในการเรียนรู้เพื่อการมีชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตยนั้น จะต้องอาศัยการทำงานร่วมกับผู้อื่น และการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถ้านิ่งถึงว่า การดำรงชีวิตแบบประชาธิปไตยจัดเป็นมนุษยสัมพันธ์ชนิดหนึ่ง ดังที่ผู้กล่าวกันแล้ว การศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการในการดำรงชีวิต ไม่ใช่การเตรียมการเพื่อการดำรงชีวิตตามความหมายเดิม ย่อมจะยึดถือหลักการนี้เช่นเดียวกัน การเรียนรู้เพื่อฝึกทักษะมนุษยสัมพันธ์ และการทำงานร่วมกัน อันประกอบด้วย การช่วยเหลือ แบ่งปันกัน ความร่วมมือร่วมใจกัน ความมีน้ำใจเมตตากรุณาต่อกัน ตลอดจนการเคารพในสิทธิเสรีภาพของทุกคน และการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ฯลฯ จะกระทำได้เมื่อบุคคลมารวมกลุ่มกัน และมีความสัมพันธ์ต่อกันจริง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ในโรงเรียนหรือในการเรียนการสอนทุกวิชา ควรจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยอยู่เสมอ

3. ในการส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสสัมพันธ์กันเพื่อการทำงานหรือการแก้ปัญหาร่วมกันนั้น ควรให้ผู้เรียนมีโอกาสทำความเข้าใจเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม และธรรมชาติหรือองค์ประกอบในการรวมกลุ่ม โดยเข้าใจถึงพฤติกรรมหรือการกระทำที่ควรแสดงออกในกลุ่ม มีโอกาสฝึกทักษะในการมีปฏิสัมพันธ์ และมีปฏิริยาโต้ตอบในกลุ่ม ทั้งทางการกระทำ อารมณ์ คำพูด ฯลฯ ตลอดจนศึกษาดังโครงสร้างของกลุ่ม เช่น บทบาทที่ควรแสดงตามหน้าที่ ตำแหน่งที่ได้รับ การมีความรับผิดชอบหน้าที่ การใช้อำนาจให้พอเหมาะกับตำแหน่งที่ได้รับ เป็นต้น

4. ผู้เรียนควรมีโอกาสทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองตามที่ตนและผู้อื่นมองเห็น เพื่อหาทางปรับปรุงคุณภาพ และการแสดงพฤติกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการของกลุ่ม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองได้ดียิ่งขึ้น และมีโอกาสฝึกความสัมพันธ์กับผู้อื่น เพื่อให้ทราบความต้องการของผู้อื่นในส่วนที่เกี่ยวกับตัวของเขาเอง และในส่วนที่เกี่ยวกับตัวผู้ที่เขาติดต่อกด้วย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดี ความเห็นอกเห็นใจ และความรักใคร่ปรองดองกันขึ้นในกลุ่ม ซึ่งจะขยายวงกว้างออกไปเป็นสังคมประเทศชาติ การเรียนรู้ที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองและผู้อื่นนี้ จะเกิดได้จากการที่ผู้เรียนมีการแลกเปลี่ยนความต้องการซึ่งกันและกัน และมีการวิเคราะห์พฤติกรรมของแต่ละบุคคลในกลุ่มเป็นสำคัญ อันจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในความต้องการของแต่ละคนตรงกัน

5. การเรียนรู้ของบุคคลแต่ละคนจะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของบุคคลแต่ละคน ซึ่งการเรียนรู้จะมีความหมายต่อตัวผู้เรียนได้ก็ต่อเมื่อเขาสามารถเข้าใจในสิ่งที่เรียนได้อย่างถ่องแท้ และการเรียนนั้นจะสัมพันธ์กับความต้องการและประสบการณ์ของผู้เรียน * ดังนั้น การเรียนจะถือว่าทุกคนควรมีส่วนในการแลกเปลี่ยนความรู้ให้แกกัน เพื่อนำสิ่งที่ตนเองได้รับหรือเข้าใจ ตลอดจนประสบการณ์ที่มีอยู่เดิม มาแลกเปลี่ยนให้กับผู้อื่นอีกด้วย ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพัฒนาความสามารถทางปัญญา หรือการเห็นจริงให้กว้างขวางออกไป

จากที่สรุปมานี้จะเห็นได้ว่า การเรียนการสอนโดยยึดหลักการดังกล่าว จะมุ่งให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ หรือเป็นแบบที่เรียกว่า ครูกับนักเรียนทำงานร่วมกัน โดยยึดถือทฤษฎีกลุ่มเป็นหลักในการทำงาน

ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา

ในการสร้างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในครั้งนี ผู้วิจัยได้พิจารณา นำแนวคิดพื้นฐานจากทฤษฎีต่าง ๆ กัน ดังที่สรุปเอาไว้ในตอนต้นมาผสมผสานกันเข้าให้เหมาะสม และเพื่อให้เป็นที่เข้าใจและสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้โดยง่าย ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นแนวทางในการสร้างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา (A Group Process Model for Teaching at the Elementary Level) ขึ้น ดังจะนำเสนอเป็นลำดับต่อไป

ความหมาย

ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอน (A Group Process Model for Teaching) คือ หลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยที่ผู้เรียนจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์

กับผู้อื่นในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ วิธีการในการเรียนจะทำได้โดยการแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ (small group) ซึ่งแยกย่อยออกมาจากกลุ่มใหญ่ในชั้นเรียน การกำหนดจำนวนสมาชิกในกลุ่มจะกำหนดให้มีขนาดพอเหมาะที่สมาชิกทุกคนจะมีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กันได้อย่างใกล้ชิด

หลักการเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

หลักการการเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นนี้ ถือว่าผู้เรียนทุกคนเป็นผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน และการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมก็ต่อเมื่อผู้เรียนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น ผลจากการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ความรู้สึก ความคิด และพฤติกรรมการเรียนรู้ ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้และเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถ่องแท้ ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับจากการวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนรู้ร่วมกันนี้ จะเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อตัวผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่ผู้เรียนได้คิดค้นและเสาะหามาได้ด้วยตนเอง ขั้นตอนต่อไปคือการนำเอาความรู้นั้นไปประยุกต์ให้เข้ากับชีวิตประจำวันของแต่ละคน โดยอาจใช้เพื่อการวางแผนปรับปรุงบุคลิกภาพของตน หรือนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาในโอกาสต่อไป

จากที่กล่าวมา สามารถสรุปหลักการเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ออกได้เป็นสองข้อใหญ่ ๆ คือ

1. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Active Participation) จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มย่อย
2. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ เนื้อหา และความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม (Analysis)

หลักการสอนตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

การสอนโดยอาศัยทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีหลักการที่ครูผู้สอนจะนำไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนได้ดังนี้

หลักการข้อที่ 1 การตั้งจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน (Objectives)

การเรียนการสอนโดยทั่วไปจะเริ่มที่จุดมุ่งหมายเสมอ เพราะจุดมุ่งหมายเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดจุดหมายปลายทาง และช่วยให้การเรียนการสอนเกิดผลสำเร็จตามที่ต้องการได้ ดังนั้น หลักการข้อที่หนึ่งของการสอนตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ คือ การกำหนดจุดมุ่งหมายของบทเรียน การกำหนดจุดมุ่งหมายควรให้สอดคล้องกับหลักการการเรียนรู้ของทฤษฎีดังกล่าวมาแล้ว และตรงตามความต้องการทางการศึกษา กล่าวคือ ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ ความรู้สึก หรือด้านจิตใจ สังคม และสติปัญญาไปพร้อมๆ กันทุก ๆ ด้าน ทั้งนี้ เพราะองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด

หลักการข้อที่ 2 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experiences)

เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยประสบการณ์นั้นควรเป็นประสบการณ์ชั้นเริ่มแรก (first-hand experiences) ที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ด้วยตนเอง (insight) ซึ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนผู้ลงมือกระทำการเรียนรู้นั้น หรือเป็นผู้คิดค้นเสาะแสวงหาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง และจากการศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 พบว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดีในทุก ๆ ด้านเมื่อบุคคลมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การ学习与ผู้อื่น จึงกล่าวได้ว่า หลักการในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีดังนี้ คือ

2.1 ผู้เรียนจะเป็นผู้ลงมือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยกิจกรรมนั้นจะช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางร่างกาย (Physically Involvement) อารมณ์ (Ego หรือ Emotion Involvement) สังคม (Social Involvement) และสติปัญญา (Intellectual Involvement) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์ประกอบดังกล่าวของผู้เรียนในทุกด้านไปพร้อม ๆ กัน

2.2 มีการแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ (small group) เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้และทำงานต่าง ๆ ร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ดังกล่าวนั้น ผู้เรียนจะพัฒนาวิธีการทำงานและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ตลอดจนการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีในกลุ่มได้อย่างเหมาะสม

หลักการข้อที่ 3 การพัฒนาความสามารถทางปัญญา (Intellectual Development) และมนุษยสัมพันธ์ (Human Relationship)

การเรียนการสอนแต่ละครั้ง เมื่อผู้เรียนได้ลงมือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ เขาจะเกิดความรู้สึก (sensation) เกี่ยวกับสิ่งที่กระทำไปนั้น ความรู้สึกนี้จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถรับรู้ (perception) แนวคิดของแต่ละบทเรียน แต่การรับรู้ของแต่ละคนแตกต่างกันตามประสบการณ์เดิม (past-experiences) สติปัญญา ความสามารถ ฯลฯ ของแต่ละบุคคล วิธีที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีการรับรู้ที่ตรงกัน และมีโอกาสพัฒนาความเข้าใจในสิ่งที่ต้องการรับรู้ให้ถูกต้องเหมาะสมและกว้างขวางยิ่งขึ้น และสามารถนำสิ่งที่รับรู้มาผสมผสานเข้าเป็นแนวคิดของแต่ละบุคคล จะทำได้โดยให้ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ตนได้พบ ได้ประสบ และได้รู้สึกระหว่างการทำงานในกลุ่ม อันจะนำไปสู่การพัฒนาความคิดและสติปัญญา หรือความเห็นจริงในสิ่งที่เรียน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้นั้นด้วยตนเอง (self-discovery) และยังช่วยให้เข้าใจถึงกระบวนการเรียนรู้แบบประชาธิปไตย ตลอดจนความสัมพันธ์และมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มอีกด้วย

สรุปได้ว่า หลักการข้อที่ 3 ของการสอนตามทฤษฎีนี้คือ การให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน หลักการในการวิเคราะห์การเรียนรู้แบ่งออกได้ดังนี้

3.1 การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม (Learning Process Analysis) การเรียนรู้และการพัฒนาการของบุคคลจะเจริญเติบโตไปพร้อม ๆ กันทุกด้าน การพัฒนาหรือเสริมสร้างอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือให้เกิดการเรียนรู้เฉพาะอย่างย่อมทำไม่ได้

การวิเคราะห์การเรียนรู้จะเริ่มต้นที่ตัวบุคคลหรือสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่มีต่อกัน ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการทำงานหรือกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม และของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มเป็นอย่างมาก ถ้ากลุ่มมีความสามัคคี และสมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ย่อมจะทำให้การทำงานของกลุ่มดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว และประสบผลสำเร็จด้วยดี ซึ่งผลที่ได้ก็คือ ความพอใจ ความสบายใจ ความสนุกสนาน ความเห็นอกเห็นใจ ความสนิทสนมกลมเกลียวกัน ฯลฯ อันเป็นรางวัลที่มีคุณค่าแก่สมาชิกทุกคนในกลุ่ม ครูจะช่วย

ให้ผู้เรียนวิเคราะห์ความสัมพันธ์และกระบวนการเรียนรู้ได้ โดยการให้ผู้เรียนตั้งคำถามแก่กัน เพื่อให้ผู้เรียนแสดงความคิดและความรู้สึกเกี่ยวกับ พฤติกรรม ปฏิสัมพันธ์ และการทำงานของ กลุ่ม และการให้ข้อวิจารณ์แก่กันโดยไขปัญหา หรืออย่างปราศจากอคติ

ผลของการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์ สามารถสรุปได้ดังนี้

คือ

- 3.1.1 ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง (Self Awareness) สามารถ ประเมินผลการเรียนรู้ และนำความรู้ที่ได้รับไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงบุคลิกภาพและพฤติกรรม ตลอดจนช่วยให้การเสริมสร้างแนวคิดและค่านิยมของตนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
- 3.1.2 ช่วยให้เข้าใจผู้อื่น (Other Awareness) โดยผู้เรียนจะสามารถ พัฒนามนุษยสัมพันธ์ และความเป็นผู้นำในกลุ่ม
- 3.1.3 ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นปัญหา และวิธีการทำงานที่เหมาะสม เพื่อ เป็นแนวทางในการปรับปรุงการทำงานครั้งต่อ ๆ ไปให้ดีขึ้น

3.2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้เนื้อหา จะแยกกันไม่ได้ ทั้งคำร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังนั้น การวิเคราะห์กระบวนการและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มจะนำมาสู่ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา การวิเคราะห์เนื้อหาวิชาจะเป็นแนวทางให้ผู้เรียนแต่ละคนที่มีความสามารถ สติปัญญา และการรับรู้แตกต่างกันได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสิ่งที่ได้รับรู้ร่วมกัน ซึ่งจะเป็นโอกาสให้ผู้เรียนได้ถายโอนประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และช่วยให้ผู้เรียนสามารถค้นพบแนวคิดที่ตนเองควยตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อตัวผู้เรียนมาก และเป็นการขยายประสบการณ์การเรียนรู้ให้ถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนพัฒนาวิธีการเรียนที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

ครูจะช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์เนื้อหาได้โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิด และแสดงข้อคิดที่ตนได้พบจากการทำงานในกลุ่มให้ผู้อื่นได้มีโอกาสรับรู้

หลักการข้อที่ 4 การสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (Application in real life)

เมื่อผู้เรียนได้รับแนวคิดที่ถูกต้องเหมาะสมแล้ว หลักการขั้นต่อไปคือ ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสรุปรวบรวมแนวคิดเหล่านั้นเข้าเป็นหมวดหมู่ และเป็นกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับแต่ละบุคคล โดยครูจะต้องแนะแนวทางให้ผู้เรียนอภิปรายเพื่อหาข้อสรุปหลักการของสิ่งที่ได้เรียนมา หลังจากนั้น ก็ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาค้นเพื่อนำหลักการที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้เข้ากับตนเอง เพื่อใช้ปรับปรุงบุคลิกภาพและพฤติกรรมของตนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ต่อไปในอนาคต (Application in real life)

ดังนั้น หลักการข้อที่ 4 ของการสอนตามทฤษฎี คือการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ได้ในอนาคต

การนำหลักการไปประยุกต์ใช้จะทำให้ได้ใน 5 ลักษณะ คือ

1. การประยุกต์ใช้เข้ากับตนเอง (Backhome Situation) คือ การที่ผู้เรียนนำหลักการที่ได้รับไปใช้ในการปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองในที่ต่าง ๆ นอกเหนือจากในห้องเรียนซึ่งเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม การปรับปรุงบุคลิกภาพนี้จะกระทำได้ในที่ต่าง ๆ เช่น ที่บ้าน ที่สาธารณะ ฯลฯ หรือการแสดงออกกับบุคคลต่าง ๆ ใ้ได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น
2. การประยุกต์ใช้กับผู้อื่น (Application for Other) คือการนำหลักการที่ได้รับไปใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือใช้เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ซึ่งการอยู่รวมกับผู้อื่นจะต้องมีความเห็นอกเห็นใจกัน เข้าใจกัน มีความเคารพในสิทธิของกันและกัน ตลอดจนไว้วางใจความต้องการและความรู้สึกของผู้อื่น
3. การประยุกต์เพื่อแก้ปัญหาในอนาคต (Problem Solving) ผู้เรียนสามารถประยุกต์หลักการที่เรียนรู้เพื่อใช้สำหรับแก้ปัญหาค่านบุคลิกภาพ ความสัมพันธ์ และวิธีการทำงานของตนเอง ของผู้อื่น ของกลุ่ม และของสังคมได้
4. การประยุกต์เพื่อใช้ในสังคม (Social Development) ผู้เรียนสามารถนำเอาหลักการที่ได้รับไปใช้ เพื่อแก้ปัญหาของสังคม เพื่อปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้น และเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ในสังคมได้

5. การประยุกต์เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ (Invention) ผู้เรียนสามารถนำหลักการที่ได้รับไปประยุกต์เพื่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อตน ต่อกลุ่ม ต่อสังคม และต่อผู้อื่น

หลักการข้อที่ 5 การประเมินผล

สิ่งสำคัญที่จะขาดเสียมิได้ในการจัดการเรียนการสอน คือการประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะการประเมินผลจะเป็นหนทางที่จะทำให้ทราบผลของการเรียนการสอนว่าตรงตามจุดหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงไร การประเมินผลจะช่วยทำให้ทราบถึงพัฒนาการของผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา และวิธีการเรียนรู้ ตลอดจนจนช่วยให้ผู้สอนสามารถประเมินผลการสอนของตนว่าได้ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงไร

วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือ การให้ผู้เรียนได้ประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง (Self-Evaluation) ซึ่งครูผู้สอนควรสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสประเมินผลการเรียนรู้ของตน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมาย และมีประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้น หลักการของทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ข้อสุดท้าย คือ ให้ผู้เรียนเรียนรวมกัน ประเมินผลการเรียนรู้ของตนจากการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะมีวิธีการประเมินผลได้ในสองลักษณะ คือ

1. การประเมินผลสัมฤทธิ์ของกลุ่ม (Group achievement) ผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มจะประกอบด้วย ผลการทำงานของกลุ่ม (Group productivity) ความสามัคคี (Cohesion) หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่ม (Group productivity) และคุณธรรมหรือค่านิยม (Moral) ของกลุ่ม จากการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มก็จะช่วยให้เข้าใจผลสัมฤทธิ์และวิชาการการทำงานของสมาชิกแต่ละบุคคลได้

2. การประเมินผลความสัมพันธ์ในกลุ่ม (Intergroup Relations) จากการใช้สมาชิกให้ข้อคิดเห็น (feedback) หรือข้อวิจารณ์แก่กันโดยปราศจากอคติ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถประเมินผลพฤติกรรมของตนเองและความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่นได้ และผลจากการให้ผู้เรียนประเมินผลตนเอง จะช่วยให้ผู้สอนสามารถเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี อันจะเป็นแนวทางที่ครูผู้สอนจะหาทางช่วยเหลือผู้เรียนที่มีปัญหา และนำไปพิจารณา

ในการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนที่เหมาะสมแก่สติปัญญาและความสามารถของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาการไปได้อย่างเต็มความสามารถอีกด้วย

หลักการทั้งหมดที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้สรุปไว้เป็นแบบตัวอย่างของวัฏจักรกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา (A Group Process Model for Teaching at the Elementary Level) ดังแสดงไว้ในหน้าต่อไป

ลำดับขั้นการเรียนตามวัฏจักรกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

การเรียนตามวัฏจักรกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ดังกล่าว แบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้

1. ระยะการมีส่วนร่วม (Participation หรือ Involvement Stage)

การเรียนรู้อาจเริ่มต้นจากการที่ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตนเอง ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้อันเป็นประสบการณ์ที่เต็มไปด้วยความมีชีวิตชีวา เราใจ ไม่เฉื่อยชา (Active-learning) นอกจากนี้ การเรียนรู้อาจเป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนมีความหมายต่อตัวผู้เรียนมากขึ้น ถ้าผู้เรียนเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อันในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม (Group participation)

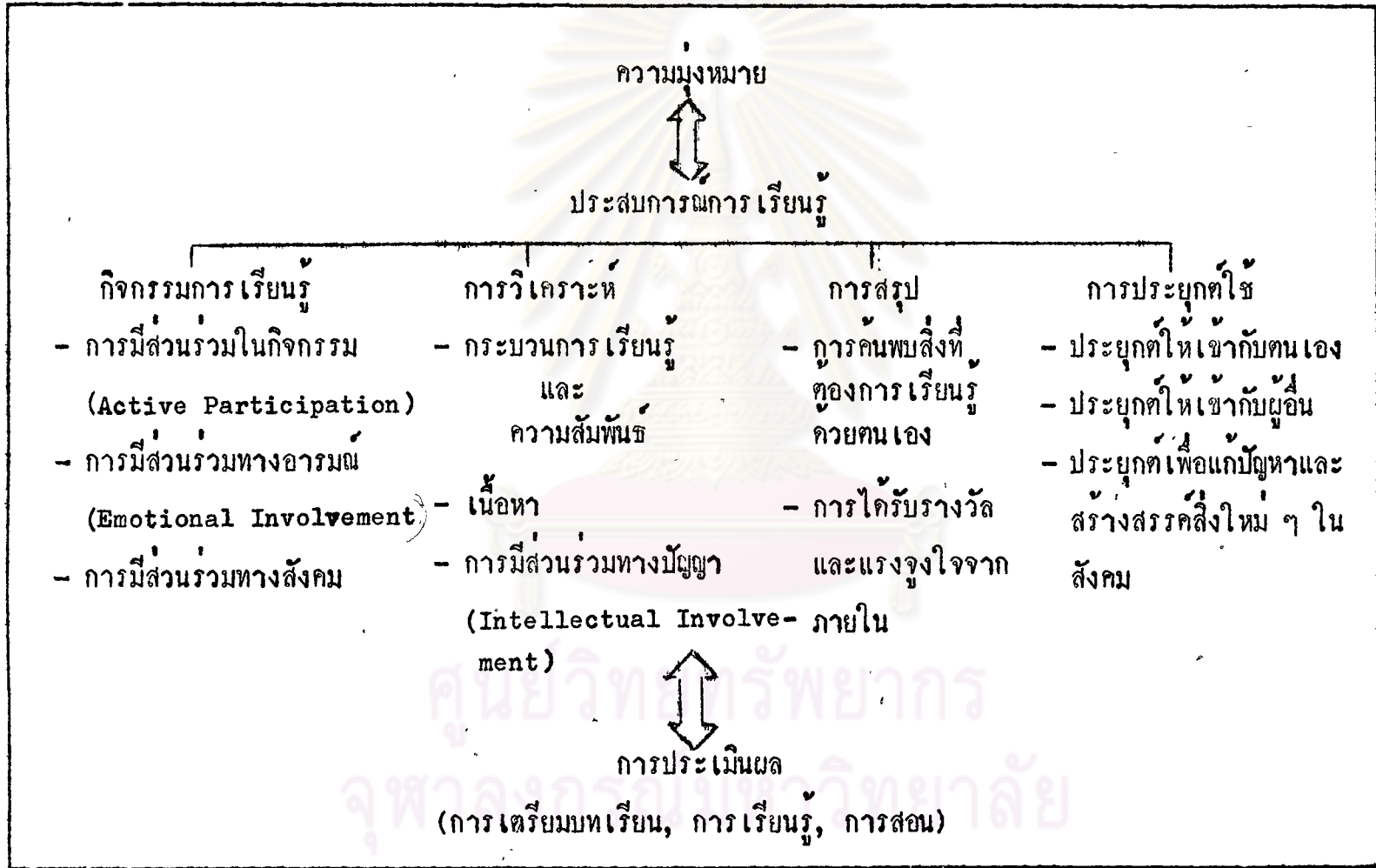
ระยะมีส่วนร่วมนี้ ผู้เรียนจะเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่ม และเป็นผู้ลงมือปฏิบัติหรือคิดค้นแสวงหา (Inquiry) สิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง อาจกล่าวได้ว่า ผลของการเรียนรู้อาจเกิดจากตัวผู้เรียนโดยตรง ซึ่งถ้าใครมีส่วนร่วมมากเท่าใด ก็จะได้รับผลจากการเรียนรู้อีกมากขึ้น

การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการทำกิจกรรมการเรียนรู้อาจเน้นการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้าน (Self-Involvement) ดังนี้ คือ

1.1 การมีส่วนร่วมทางกาย (Physical Involvement) การมีส่วนร่วมในค่านี้อาจได้แก่ การที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติหรือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตนเอง (Learning by doing) รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือการค้นคว้าสืบสวนสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะต้องอาศัยการแสดงของร่างกาย วาจา ในการสื่อความหมายกับผู้อื่นเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

แผนภูมิที่ 2

แบบตัวอย่าง ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา
(A GROUP PROCESS MODEL FOR TEACHING AT THE ELEMENTARY LEVEL)

1.2 การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ (Ego หรือ Emotional Involvement) การเรียนที่ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องเกิดความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัตินั้น อย่างแท้จริง ความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่กระทำนั้นจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในกลุ่ม ความรู้สึกที่เกิดขึ้นนี้จะนำไปสู่การรับรู้แนวคิด และการเรียนรู้ทางคานเนื้อหาวิชาได้เป็นอย่างดี และช่วยให้ผู้เรียนสามารถจดจำเนื้อหาวิชาได้นานอีกด้วย

1.3 การมีส่วนร่วมทางปัญญาหรือสมอง (Intellectual หรือ Mental Involvement) การมีส่วนร่วมทางคานนี้ คือการที่ผู้เรียนเกิดการเห็นจริงหรือประจักษ์แจ้ง มีการค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ และการสร้างแนวคิดจากสิ่งที่ได้รับรู้ขึ้น ซึ่งจะทำให้การเรียนมีความหมายต่อตัวผู้เรียนมากขึ้น และเป็นแนวทางในการพัฒนาความคิดและสติปัญญาของผู้เรียน เพราะผู้เรียนได้ใช้ความคิดและเหตุผลในการพิจารณาไตร่ตรองในการทำงาน การตัดสินใจ การวิเคราะห์ และสรุปสิ่งที่เรียนรู้นั้นด้วยตนเอง

1.4 การมีส่วนร่วมทางสังคม (Social Involvement) การเรียนรู้โดย การแบ่งกลุ่มย่อยตามหลักกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เมื่อผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่ม หรือ เป็นสมาชิกของกลุ่ม ก็จะมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น กล่าวคือ จะเกิดปฏิสัมพันธ์ (Interaction) หรือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งจะช่วย ให้การเรียนรู้อันเป็นไปได้อย่างกว้างขวางและเกิดผลดีอีกด้วย

2. ระยะเวลาวิเคราะห์ (Analysis Stage)

เมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองแล้ว ระยะเวลาต่อไปเป็นระยะที่ผู้เรียนจะร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เห็น ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนมีความรู้อย่างกว้างขวาง และยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถประเมินความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม วิธีการเรียน ผลของการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองดียิ่งขึ้น

3. ระยะเวลาสรุปและประยุกต์หลักการ (Generalization and Application Stage)

เมื่อผู้เรียนค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนด้วยตนเองแล้ว ผู้เรียนจะรวบรวมแนวคิดที่ตนค้นพบ และแนวคิดที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น แล้วสรุปเป็นหลักการของตนเอง การเรียนรู้นั้น นอกจากเราจะเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาในปัจจุบันแล้ว เรายังเรียนเพื่อ

แก้ปัญหาและเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นในอนาคต ดังนั้น เป็นที่เชื่อถือว่า เมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจหลักการของเรื่องหนึ่ง ๆ แล้ว เขาจะสามารถนำหลักการนั้นไปประยุกต์ใช้ในอนาคต หรือประยุกต์ให้เข้ากับตนเอง (application in real life) ได้ การประยุกต์นั้นจะทำได้ในสองลักษณะ คือ

3.1 การประยุกต์เพื่อการปรับปรุงบุคลิกภาพหรือการพัฒนาตนเอง (Self-development) ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal Relations) หรือการมีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น

3.2 การประยุกต์เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา (Problem-Solving) ต่าง ๆ ในอนาคต และเพื่อใช้ในการปรับปรุงและควบคุมธรรมชาติและสังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม ตลอดจนช่วยในการคิดค้นและประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้น

4. ระยะเวลาประเมินผล (Evaluation Stage)

จากหลักการที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การเรียนรู้เกิดจากตัวผู้เรียนโดยตรง และเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มย่อย ดังนั้น ผู้เรียนย่อมจะทราบผลการเรียนรู้ของตนและของกลุ่มได้เป็นอย่างดี การประเมินผลการเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ถือว่า ผู้เรียนจะเป็นผู้ประเมินผลการเรียนรู้ของตนและของกลุ่ม จากการอภิปรายข้อเสนอแนะ และติชมร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม

หลักการเรียนการสอนตามหลักการทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ดังกล่าวมา จะส่งเสริมบรรยากาศแบบประชาธิปไตย ตลอดจนการพัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ (Manhood) คือส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา มีโอกาสพัฒนาสติปัญญาและอารมณ์โดยวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความหมายและใกล้เคียงกับความเป็นจริง (Self and Social Reality) ยิ่งขึ้น

บทบาทของครูผู้สอนตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

การสอนตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ครูจะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน (Facilitator) ผู้นำหรือผู้แนะแนวทาง (Leader) ผู้คอยกระตุ้นหรือสนับสนุนส่งเสริม (Catalyzer) เพื่อให้การดำเนินการเรียนการสอนดำเนินไปได้ด้วยดี และครูจะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม (Participant) เมื่อการเรียนการสอนดำเนินไปได้

เมืองทอง แชนมณี¹⁸ กล่าวถึงบทบาทของครูในการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ว่า จะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน (Facilitator) ที่ช่วยให้กลุ่มดำเนินการไปได้ อย่างราบรื่น เป็นผู้นำ (Leader) เมื่อกลุ่มไม่สามารถดำเนินการไปตามจุดหมาย มิฉะนั้นแล้ว ครูก็เป็นเพียงสมาชิก (Participant) คนหนึ่งในกลุ่มเท่านั้นเอง

คาร์ล รอเจอร์¹⁹ (Carl Roger) กล่าวถึงบทบาทของครูในการให้การศึกษาแบบใหม่ ว่า ควรทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน (Facilitator) อำนวยความสะดวกและเป็นผู้กระตุ้นการทำงานของนักเรียน (Catalyzer) ให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น

โบเวอร์ (Bower) และ ซีซอร์²⁰ (Seashore) กำหนดบทบาทของครูในการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ดังต่อไปนี้

1. สนับสนุนและยอมรับฟังผู้เรียน โดยสนใจนักเรียนเป็นรายบุคคล และเปิดโอกาสให้นักเรียนสนทนาซักถามได้อย่างเป็นกันเอง

¹⁸ เมืองทอง แชนมณี, "การใช้กระบวนการกลุ่มในการศึกษาแพทย์" (เอกสารประกอบการศึกษาของหน่วยแพทยศาสตรศึกษา คณะแพทยศาสตร์ฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มิถุนายน 2516). (เอกสารอัครสำเนา), หน้า 3.

¹⁹ Carl Roger, Freedom to Learn (Columbus, Ohio: Charles E. Merrill Publishing Company, 1969), p. 126.

²⁰ เมืองทอง แชนมณี, เรื่องเดิม, หน้า 3.

2. ให้ความสะดวกในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและร่วมมือกันในการทำงาน
3. กระตุ้นและช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจวัตถุประสงค์ในการทำงาน ตลอดจนแนะวิธีการทำงานให้ผู้เรียน
4. ช่วยเหลือผู้เรียนในการจัดสภาพการเรียนรู้ สร้างบรรยากาศ และแนะนำหรือช่วยจัดหาทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างดีที่สุด

แพทเทอร์สัน²¹ (Patterson) กล่าวถึงลักษณะของผู้ประสานงานว่า จะไม่ใช่ครูและผู้นำในความหมายเดิม แต่จะเป็นบุคคลที่มีคุณค่าซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากตนเอง (Self-initiated Learning) โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกหรือผู้เรียนรู้เป็นผู้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และสามารถแยกแยะวิเคราะห์ (Delineated) สิ่งที่ต้องการเรียนรู้เหล่านั้นในช่วงสุดท้ายของการเรียนรู้ ตลอดจนให้ผู้เรียนได้ติดต่อกสัมพันธ์กับผู้อื่น

แพทเทอร์สันได้สรุปหน้าที่ของผู้ประสานงานไว้ 5 ประการ คือ

1. การกำหนดโครงสร้าง (Structuring)

กลุ่มแต่ละกลุ่มต้องการแนะแนวทางมากน้อยต่างกัน กลุ่มใดที่สมาชิกไม่ทราบว่าทำอะไร ผู้ประสานงานจะต้องกำหนดโครงสร้างให้ และถ้ากลุ่มใดมีแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและหน้าที่ของกลุ่มใด ๆ ผู้ประสานงานจะต้องคอยแก้ไข

หน้าที่ในการเสนอหรือกำหนดโครงสร้างให้แก่กลุ่มนี้ ได้แก่การให้ความคิดแก่สมาชิกว่าควรจะทำอะไรหรือควรทำอะไร เพื่อไม่ให้สมาชิกวิตกกังวล หรือเกรงเครียดจนเกินไป เมื่อมีการอภิปรายกลุ่ม ผู้ประสานงานจะไม่ใช้ทั้งครูและผู้นำกลุ่ม แต่จะเป็นผู้ช่วยผู้เรียนให้มีพัฒนาการทุกด้าน ทั้งในห้องเรียนและในสังคม

2. การรับฟัง (Listening)

ผู้ประสานงานมีหน้าที่ฟังสมาชิกทุกคนพูดและแสดงความรู้สึก ไม่ว่าจะมีความรู้สึกอย่างไรก็ตาม

²¹Patterson; op. cit., p. 200.

3. การยอมรับนับถือ (Acceptance and Respect)

ผู้ประสานงานจะต้องยอมรับนับถือสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม ไม่ว่าจะสมาชิกคนนั้นจะพยายามก่อกวนกลุ่ม ทำงานผิดพลาด พยายามพูดนอกเรื่อง ไม่รวมมือ หรือเป็นสมาชิกที่เจียมเจียม ผู้ประสานงานจะต้องพยายามค้นหาสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ และต้องถือคติอยู่เสมอว่า พฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มเป็นพฤติกรรมที่มีคุณค่า

4. ความเข้าใจ (Understanding)

ผู้ประสานงานจะพยายามเข้าใจสิ่งที่สมาชิกแต่ละคนคิด รู้สึก หรือสิ่งที่สมาชิกพยายามจะแสดงออก

5. การตอบสนอง (Responding)

เพื่อให้เกิดการสื่อสารระหว่างครูและนักเรียน ผู้ประสานงานจะพยายามเชื่อมโยงความเข้าใจของเขากับผู้เรียน โดยการตอบโต้ออกมาเป็นคำพูด เพื่อสื่อความเข้าใจนั้นให้กระจ่างขึ้น ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องตอบทุกประโยค ผู้ประสานงานจะต้องไม่แสดงความรู้สึกหรือความคิดของตนมากนัก แต่จะเน้นความรู้สึกนึกคิดของกลุ่ม โดยพยายามช่วยให้สมาชิกแต่ละคนได้มีโอกาสแสดงความสามารถของตนซึ่งแตกต่างกันออกไป และพยายามนำความสามารถเหล่านั้นมาสัมพันธ์กันเพื่อให้เกิดผลดีแก่กลุ่ม

ผู้ประสานงานกลุ่มจะทำหน้าที่ได้ดี ถ้าได้รับการฝึกฝนและมีประสบการณ์ในการช่วยให้สมาชิกได้มีโอกาสพากเพียรฝึกทักษะในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น และกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มได้ฝึกทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี โดยใช้เครื่องมือทางโสตทัศนศึกษาเข้ามาช่วย สิ่งที่ผู้ประสานงานควรคำนึงก็คือ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัยที่จะเปิดเผยตนเองโดยไม่มี การปิดบังตน (Defense Self) ซึ่งจะช่วยให้บุคคลได้พัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้มากขึ้น ซึ่งการเรียนรู้ลักษณะของการเป็นผู้นำที่ดีจะช่วยให้การพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล และช่วยให้กลุ่มสามารถดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่น

บทบาทของครูผู้สอนตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด สามารถจะสรุปได้เป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

1. ตั้งจุดมุ่งหมายในการสอนให้ออกมาในรูปจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม

2. จัดกิจกรรมที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทั้งในค่านว้างกาย (Physically Involvement) และค่านอารมณ์ (Emotional Involvement) ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้นักเรียนได้มีการแก้ปัญหาาร่วมกัน อันทำให้เกิดการปะทะสังสรรค์ (Interaction) ซึ่งจะก่อให้เกิดประสบการณ์ที่กว้างขวาง
3. จัดสภาพการเรียนรู้ให้มีบรรยากาศที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดจนจัดเตรียมหรือแนะนำการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างดีที่สุด
4. กระตุ้นและช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจจุดมุ่งหมายในการทำงาน ตลอดจนแนะนำวิธีการทำงานให้แก่ักเรียน
5. ให้ความสะดวกและสนับสนุนการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น และร่วมมือในการทำงาน ตลอดจนการเป็นผู้นำกลุ่ม
6. สนับสนุนการทำงานของกลุ่ม โดยการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด ให้กำลังใจและสนใจนักเรียนเป็นรายบุคคล สนทนาไต่ถามความรู้สึกรักของสมาชิกในกลุ่มอยู่เสมอ
7. ช่วยให้การระบวมการเรียนรู้เป็นไปด้วยดีตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ เช่น ควบคุมการทำงานของกลุ่มให้เป็นระเบียบ ชี้ให้ทราบขอบเขตระยะเวลาในการทำงาน ตลอดจนความก้าวหน้าของกลุ่ม เป็นต้น
8. แสดงความคิดเห็นของตนให้แก่กลุ่ม โดยความคิดเห็นนั้นจะต้องไม่สอดแทรกค่านิยม หรือพยายามชักจูงให้ผู้อื่นคล้อยตาม
9. ช่วยให้การระบวมการเรียนรู้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้มีส่วนในการเรียนด้วยตนเอง ไม่ถือการคัดสินใจของครูเป็นสำคัญ
10. สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์พฤติกรรมกรการเรียนรู้ ทั้งในค่านเนื้อหา (Content Analysis) และค่านกระบวนการ (Process Analysis) เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตัวผู้เรียนมากที่สุด ทั้งค่านเนื้อหา สติปัญญา และค่านความสัมพันธ์กับผู้อื่น
11. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสรุปผลการเรียนรู้ และสามารถคิดหาแนวทางและค่านนำหลักการที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ในการปรับปรุงพฤติกรรมของตน หรือนำไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือริเริ่มทำสิ่งใหม่ ๆ

12. ช่วยให้ออกแบบประเมินผลการทำงาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
13. มีความเข้าใจในหลักการจัดกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ทั้งกล่าวนมาแล้วในบทที่ 2 เพื่อสามารถจัดกิจกรรมทางเรียนรู้ให้ดำเนินไปได้อย่างถูกต้องตามหลักการของทฤษฎี ฯลฯ
14. ตั้งคำถามประเภทต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความสามารถในทุก ๆ ด้าน วิธีการตั้งคำถามเหล่านี้จะศึกษาได้ในบทที่ 2

บทบาทและหน้าที่ของผู้เรียนตามหลักการทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

1. ผู้เรียนจะเป็นผู้ลงมือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ และแสวงหาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพราะการเรียนรู้เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้เรียนแต่ละคน หรือเป็นผลมาจากผู้เรียนโดยตรง
2. ผู้เรียนทุกคนในกลุ่มจะเป็นแหล่งที่มาของความรู้ ดังนั้นผลของการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้จากการที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความรู้ให้แกกัน
3. ผู้เรียนทุกคนจะมีหน้าที่และความรับผิดชอบในกลุ่ม โดยกระทำในบทบาทและหน้าที่ของตนตามที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้การเรียนรู้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการทำงานของกลุ่มเป็นไปได้อย่างดี
4. ผู้เรียนทุกคนจะเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม คือ เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีของกลุ่ม ซึ่งบทบาทของผู้นำจะมีลักษณะดังนี้ คือ
 - 4.1 เป็นทั้งผู้ริเริ่ม กระตุ้น สนับสนุนและจุดมุ่งหมาย และวิธีการทำงานของกลุ่ม
 - 4.2 ควบคุมการทำงานของกลุ่ม โดยกำหนดระยะเวลาในการทำงาน แสดงความก้าวหน้า และสรุปผลการทำงานของกลุ่ม เป็นต้น
 - 4.3 เสนอความคิดเห็นให้แก่กลุ่ม โดยไม่พยายามชักจูงให้ผู้อื่นคล้อยตาม
 - 4.4 สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน โดยให้กำลังใจ สอบถามความรู้สึก ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด และช่วยประเมินผลการทำงานของกลุ่มให้ตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดเอาไว้

5. ผู้เรียนแต่ละคนจะช่วยให้การทำงานของกลุ่มสนุกสนานและมีชีวิตชีวาได้ เพราะบุคลิกภาพของสมาชิกแต่ละคนต่างกัน และการเรียนรู้ภายในกลุ่มก็ไม่ใช่การเรียนรู้แต่เพียงอย่างเดียว แต่ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ นิสัยใจคอ บุคลิกภาพ ฯลฯ ของผู้อื่น ตลอดจนวิธีการทำงาน ซึ่งถ้าทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ การทำงานของกลุ่มจะมีชีวิตชีวา เร้าใจ ไม่เฉื่อยชา

6. ผู้เรียนจะต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีจากการมีปฏิสัมพันธ์หรือการสื่อสารกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม กล่าวคือ จะต้องมีการช่วยเหลือกัน เห็นอกเห็นใจกัน มีความเคารพ ยอมรับนับถือรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้อุปกรณ์มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน และช่วยให้การทำงานเป็นไปโดยดี

7. ผู้เรียนควรทราบว่า พฤติกรรมใดที่ตนควรแสดงออกและไม่ควรแสดงออก

8. ผู้เรียนจะต้องสามารถวิเคราะห์การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น โดยการแสดงความรู้สึกนึกคิดและให้ข้อวิจารณ์แก่ผู้อื่นอย่างตรงไปตรงมา ในขณะที่เดียวกันก็รับข้อวิจารณ์ที่มีผู้วิจารณ์อย่างปราศจากอคติ

9. ผู้เรียนจะพยายามปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองอยู่เสมอ โดยนำข้อติชม (Feedback) ที่ได้รับจากสมาชิกอื่น ๆ ในกลุ่มมาเป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงบุคลิกภาพของตนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

10. ผู้เรียนจะต้องทำความเข้าใจงานที่ได้รับมอบหมายร่วมกัน มีการตั้งจุดมุ่งหมายวางแผนงาน แยกหน้าที่ รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สรุป และทดสอบข้อมูลนั้น เพื่อให้การทำงานของกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

11. ผู้เรียนควรใช้ความคิด เหตุผล และปัญญาในการแก้ปัญหา

12. ผู้เรียนควรสนองความต้องการซึ่งกันและกัน

ข้อควรคำนึงในการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

การสอนโดยยึดหลักกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ครูจะต้องแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้สิ่งที่ต้องการร่วมกัน ในขณะที่ดำเนินการกลุ่มอยู่นั้น มีเรื่องที่ครูควรพิจารณาค้างนี้ คือ

1. ลำดับขั้นของการเรียน

ในการเรียนรู้เป็นกลุ่มนั้น กระบวนการกลุ่มมักจะต้องผ่านระยะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ระยะสร้างความคุ้นเคย ทุกครั้งที่สมาชิกกลุ่มเริ่มมาพบหรืออยู่ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นครั้งแรกหรือครั้งใด ๆ ก็ตาม สมาชิกจะมีความสุภาพต่อกัน และความสัมพันธ์จะเป็นไปอย่างผิวเผินก่อน

1.2 ระยะที่จะทำอะไรกันดี เมื่อสมาชิกเริ่มคุ้นเคยกันแล้ว ก่อนจะลงมือทำงานอะไร สมาชิกจะรู้สึกงวย เพราะไม่ทราบวัตถุประสงค์ว่าจะทำอะไรกันดี ความรู้สึกเช่นนี้จะทวีความรุนแรงจนกลายเป็นความวุ่นวายใจ โกรธ สับสน และหมดความอดทน

1.3 ระยะเสนอกฎเกณฑ์และอำนาจหน้าที่ ระยะนี้สมาชิกจะเริ่มกำหนดระเบียบของกลุ่มขึ้น โดยพยายามเสนอกฎเกณฑ์และข้อผูกพัน หรือบทบาทและอำนาจหน้าที่ให้กับสมาชิกในกลุ่ม

1.4 ระยะอาสาสมัคร ในระยะนี้กลุ่มจะมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้น สมาชิกจะเริ่มแสดงความรู้ความสามารถให้ปรากฏขึ้น จะมีการแสดงลักษณะความเป็นผู้นำขึ้น สมาชิกจะตกลงกันถึงบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกว่าใครจะทำอะไร มีการกำหนดขอบข่ายของการทำงาน และระยะเวลาทำงานจะสำเร็จ

1.5 ระยะเสร็จเรียบร้อย จากการตกลงกันในระยะที่ 4 สมาชิกจะทำงานร่วมกันจนสำเร็จเรียบร้อย แต่หากกลุ่มได้รับมอบหมายให้ทำงานมากกว่าหนึ่งอย่าง เมื่อเสร็จงานแต่ละชิ้น กระบวนการกลุ่มจะกลับผ่านระยะต้นใหม่อีกรอบหนึ่ง ซึ่งระยะสร้างความคุ้นเคยจะสั้นลงกว่าครั้งแรก แต่สมาชิกจะไ้รู้จักกันในแง่มุมที่ใหม่และแปลกออกไป

1.6 ระยะลงเอย ในระยะนี้จะเป็นตอนทำงานที่กลุ่มได้รับมอบหมายสำเร็จเสร็จสิ้นและกลุ่มเลิกทำงาน กลุ่มจะเริ่มสลายตัวไป โดยสมาชิกจะเริ่มถอนตัวออกจากกลุ่ม ลดความผูกพันกับภาระของกลุ่มนลง และกลุ่มจะใช้เวลาในการทบทวนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม เพื่อหาข้อสรุปและยุติงานที่ทำอยู่

2. ขอบเขตของความสัมพันธ์ในกลุ่ม

ในการสอนควรคำนึงว่า กระบวนการกลุ่มจะดำเนินไปได้ดีหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับ ความสัมพันธ์ของกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้การทำงานของกลุ่มสำเร็จหรือล้มเหลวได้ทั้งสิ้น สิ่งที่ควร พิจารณาเกี่ยวกับขอบเขตของกลุ่มคือ

2.1 บทบาทและหน้าที่ของสมาชิก ควรพิจารณาว่า กลุ่มมีการกำหนดบทบาทและ หน้าที่อย่างไรบ้าง และสมาชิกแต่ละคนมีความรับผิดชอบหน้าที่ของตนเพียงไร

2.2 ความมีส่วนร่วมของสมาชิก การที่กลุ่มจะเรียนรู้ได้มากน้อยเพียงไร หรือ การทำงานจะสำเร็จมากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของสมาชิก ถ้าสมาชิกมีส่วน แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมาก ก็จะทำให้การเรียนรู้ดีขึ้น

3. บทบาทของสมาชิกในกลุ่ม

โดยปกติ ในการรวมกลุ่มมักจะมีบุคคลบางคนที่มีลักษณะความเป็นผู้นำ และบางคน ที่ไม่ค่อยมีการแสดงออก ลักษณะหรือบทบาทของสมาชิกในกลุ่มมีดังนี้²²

3.1 ผู้ริเริ่ม (Initiator) ช่วยนำการสนทนา คู่อัจฉกกิจการของกลุ่มให้ เป็นไปด้วยดี ช่วยเหลือสมาชิกของกลุ่มให้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มโดยทั่วกัน เสนอแนะ ความคิดใหม่ ๆ ทั้งคำถาม

3.2 ผู้ชี้แจง (Clarifier) ใ้คำถามเพื่อหาข้อเท็จจริง สอบถามถึงข้อความ หรือคำพูดที่มีความหมายคลุมเคลือ

3.3 ผู้สรุปผล (Summarizer) ช่วยรายงานให้กลุ่มได้รู้ถึงความก้าวหน้าของ กลุ่ม ช่วยชี้ให้กลุ่มเห็นว่ากลุ่มได้ทำงานถึงไหนในเรื่องที่พูด ช่วยชี้ให้กลุ่มเห็นความคิดที่ เหมือนกันและความคิดที่ขัดกัน

3.4 ผู้ประนีประนอม (Compromiser) ช่วยผ่อนคลายความขัดแย้งภายในกลุ่ม ให้เบาบางลง ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดในกลุ่ม

²² ทิศนา ขัมมณี, "บทบาทของสมาชิกกลุ่ม" (เอกสารประกอบวิชา Group Dynamics in Educational Setting, แผนกวิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516) (เอกสารอัคราเนา.)

3.5 ผู้ประเมินผล (Evaluator) รายงานให้กลุ่มรู้เป็นระยะ ๆ ถึงคุณภาพของผลงานของกลุ่ม ซึ่งให้กลุ่มเห็นถึงจุดอ่อนของกลุ่ม

3.6 ผู้เสนอแนะ (Informer) ให้ความคิดเห็นและความรู้ของตน แสดงความรู้สึกรู้สึกของตน

3.7 ผู้ขัดขวาง (Blocker) แสดงความไม่เห็นด้วยอย่างเกินเหตุบุคคล ชักแย้งกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว

3.8 ผู้ข่มขู่ (Dominator) พุคสอดคนอื่นอยู่เสมอ บังคับกลุ่มให้ทำอะไรบางอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น พุคประจบ พุคขู่ พุคชักชวน เป็นต้น

3.9 ผู้ถกถวน (Playboy) แสดงความไม่สนใจในการรวมกลุ่ม พยายามเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นด้วยเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับงานกลุ่ม หรือแสดงกิริยาอาการที่เห็นเหินความสนใจของกลุ่ม

3.10 ผู้เฉยเมย (The Apathetic) ไม่เข้าร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม แต่ไม่ขัดขวางการทำงานของกลุ่ม ไม่ให้ความเห็นใด ๆ แก่กลุ่ม ไม่แสดงความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม

ในการศึกษากลุ่มควรดูด้วยว่า สมาชิกพยายามมีอิทธิพลเหนือกันหรือไม่ และควรพยายามสร้างเสริมลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย ไม่ใช่เผด็จการ

4. การทัศนคติของกลุ่ม

ครูควรพิจารณาถึงการทำงานของกลุ่มว่า กลุ่มมีการตกลงกันหรือขัดแย้งกันอย่างไรบ้าง เพราะแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะการทำงานแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับลักษณะของสมาชิก ลักษณะความเป็นผู้นำผู้ตาม และความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม

5. บรรยากาศของกลุ่ม

ครูควรพิจารณาถึงบรรยากาศของกลุ่มว่าเป็นอย่างไรบ้าง มีข้อขัดแย้งหรือการทำงานดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว และความรู้ของสมาชิกที่มีต่อกันเป็นอย่างไรบ้าง ฯลฯ

การเตรียมการสอนโดยอาศัยหลักการทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

การเตรียมการสอนตามหลักการทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์นั้น ครูจะต้องยึดถือหลักการในการสอนตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ตามที่เสนอไว้ในตอนต้นเป็นชั้น ๆ ไปตามลำดับ การเตรียมการสอนมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้.

1. การตั้งจุดมุ่งหมาย (Objectives)

จุดมุ่งหมายในการสอนมี 2 ลักษณะ คือ

1.1 จุดมุ่งหมายทั่วไป การกำหนดจุดมุ่งหมายทั่วไปนี้ จะช่วยให้ผู้สอนสามารถกำหนดแนวคิดของบทเรียนอย่างกว้าง ๆ ว่า จะให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทศนคติ หรือค่านิยม ฯลฯ ในเรื่องอะไรบางอย่าง ซึ่งจะเป็นแนวทางสำหรับครูในการกำหนดเนื้อหา และพัฒนาการของผู้เรียน ซึ่งตามปกติ บทเรียนแต่ละบทควรมีจุดมุ่งหมายที่ส่งเสริมผู้เรียนให้มีโอกาสพัฒนาตนเองทุก ๆ ด้าน การกำหนดจุดมุ่งหมายทั่วไปตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในการสอน ครูควรกำหนดจุดมุ่งหมายที่ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน 3 ด้าน ดังนี้

1.1.1 ด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้เนื้อหาวิชา และสามารถพัฒนาสติปัญญาได้ตามหลักการของทฤษฎีนี้

1.1.2 ด้านทักษะ (Psychomotor) มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง

1.1.3 ด้านมโนธรรม (Affective) มุ่งส่งเสริมพัฒนาการด้านจิตใจของผู้เรียน ซึ่งได้แก่ ความรู้สึก อารมณ์ ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ความซาบซึ้ง ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่ประเมินผลได้ยาก เพราะเป็นเรื่องของจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม การเรียนการสอนตามหลักการของทฤษฎีนี้ ครูต้องกำหนดจุดมุ่งหมายเชิงมโนธรรมไว้ด้วย เพราะพัฒนาการด้านจิตใจเป็นลักษณะที่สำคัญของการเรียนการสอนตามทฤษฎีนี้

สิ่งที่ควรคำนึงเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายเชิงมโนธรรมนี้ คือ
 ก. จะใช้เกี่ยวกับการเรียนรู้ทางด้านความรู้สึกนึกคิด และจิตใจ
 ข. จะไม่สามารถวัดผลได้ภายในเวลาเพียงชั่วโมงเดียว ต้อง
 อาศัยการสังเกตต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลาพอสมควร

การกำหนดจุดมุ่งหมายทั่วไปของแต่ละบทเรียนนั้น ครูควรคำนึงด้วยว่า แนวคิด
 ที่จะให้แก่วิธีเรียนนั้นเหมาะสมกับผู้เรียนหรือไม่ ครูไม่ควรกำหนดให้นักเรียนเรียนหลาย ๆ สิ่ง
 ในเวลาเดียวกัน ควรให้ผู้เรียนได้รับแนวคิดเพียงหนึ่งหรือสองแนวคิดเท่านั้น

1.2 จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม (Behavioral or Performance Objectives)

เมื่อกำหนดไว้ว่าจะให้ผู้เรียนเรียนรู้อะไร และมุ่งให้ผู้เรียนได้รับการ
 ปลูกฝังในด้านใดบ้างแล้ว ต่อไปเป็นการกำหนดว่าจะให้ผู้เรียนกระทำกิจกรรมอะไร อย่างไร
 และในสภาพการณ์ใด จึงจะบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการได้ การกำหนดจุดมุ่งหมายเชิง
 พฤติกรรมนั้น มีแนวทางที่ควรยึดถืออยู่ 3 ประการ คือ

1.2.1 จุดมุ่งหมายที่ชัดเจนนั้น จะต้องบอกพฤติกรรมที่นักเรียนจะกระทำ
 เป็นการกำหนดลงไปว่า จะให้ผู้เรียนกระทำหรือแสดงอะไร
 (What must be done ?) หลังจากที่ได้เรียนบทเรียนนั้นแล้ว
 อันแสดงว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง การเขียนจุด
 มุ่งหมายลักษณะนี้จะเขียนออกมาในรูปของพฤติกรรม (Behavior
 terms) ตัวอย่างคำพูดเชิงพฤติกรรม เช่น อธิบายเปรียบเทียบ
 บอก เขียน อภิปราย วาดรูป แสดง ฯลฯ

1.2.2 จุดมุ่งหมายจะต้องบอกสภาพการณ์ที่จะให้นักเรียนแสดงพฤติกรรม
 (The Situation) โดยกำหนดว่าจะให้นักเรียนแสดงพฤติกรรม
 ตามที่กำหนดไว้ในข้อ 1.2.1 นั้นได้อย่างไร โดยวิธีใด และใน
 สภาพการณ์เช่นไร (In what condition)

จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่กล่าวมาแล้วทั้งสองข้อนี้ จะช่วย
 ให้ครูผู้สอนสามารถกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ได้

1.2.3 จุดมุ่งหมายจะต้องกำหนดระดับความคาดหวังอย่างต่ำที่สุดที่ผู้เรียนจะสามารถกระทำได้ (Acceptable Level Statement) หรือบอกมาตรฐานของพฤติกรรมที่ผู้เรียนจะแสดงว่าดีเพียงไร (How well ?) จุดมุ่งหมายข้อนี้จะมีประโยชน์มากในการประเมินผลการเรียนรู้

2. การกำหนดกิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ (Activity หรือ Learning Experiences)

การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้หรือประสบการณ์การเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์นั้น สามารถกำหนดได้เป็นขั้น ๆ ตามหลักการสอนที่ได้กล่าวแล้ว ดังนี้

2.1 ขั้นปฏิบัติกิจกรรม กิจกรรมขั้นนี้แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ

2.1.1 กิจกรรมขั้นเริ่มต้น เป็นกิจกรรมที่ช่วยผู้เรียนให้เข้าใจสิ่งที่จะทำในแต่ละบทเรียน โดยครูจะกำหนดสิ่งต่อไปนี้ คือ

- ก. การแบ่งกลุ่ม
- ข. การจัดสถานที่
- ค. วิธีการทำงาน
- ง. กติกาหรือกฎเกณฑ์ในการทำงาน
- จ. ระยะเวลาในการทำกิจกรรม

ฉ. การชักถามข้อสงสัยต่าง ๆ ก่อนลงมือทำกิจกรรม ฯลฯ

2.1.2 กิจกรรมขั้นปฏิบัติ เป็นกิจกรรมที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น โดยจะแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ แล้วกำหนดปัญหาหรืองานอย่างใดอย่างหนึ่งให้ทำร่วมกัน กิจกรรมที่ครูสามารถเลือกใช้เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มีดังต่อไปนี้

- ก. การอภิปราย (Discussion)
- ข. การตั้งคำถาม (Question-answer-strategy)
- ค. การแสดงบทบาทสมมุติ (Role-playing)

- ง. การเล่นเกมหรือสถานการณ์สมมุติ (Games and Simulation)
- จ. การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Method)
- ฉ. การสืบสอบ (Inquiry) การสืบสวน (Group Investigation)
- ช. การแก้ปัญหา (Problem-Solving) ฯลฯ

กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะศึกษาได้ในบทที่ 2

ขอควรคำนึงในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1) กิจกรรมที่จัดขึ้นควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนั้น ๆ ด้วยตนเองให้มากที่สุด โดยการกำหนดให้แต่ละกลุ่มมีสมาชิกไม่มากนัก เพื่อทุกคนจะมีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระและเป็นกันเองให้มากที่สุด

2) กิจกรรมนั้นควร ส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดอารมณ์และมีความรู้สึกเห็นจริงในแนวคิดจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม เพราะอารมณ์เป็นสิ่งสำคัญต่อการเรียนเนื้อหาวิชาและสติปัญญาของผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง โดยผู้เรียนจะรู้สึกว่าสิ่งที่เรียนมีความหมายต่อเขา และช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปได้ด้วยดี ถ้ามีอารมณ์เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

3) กิจกรรมนั้นควร ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการค้นพบแนวคิดหรือหลักการที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางปัญญาของผู้เรียนให้มากที่สุด

4) กิจกรรมควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนสัมพันธ์กับผู้อื่นให้มากที่สุด อันจะเป็นโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนานุชนสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเต็มที่

3. การส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ ครูผู้สอนจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ที่มีต่อสิ่งที่ได้รับรู้จากการทำกิจกรรมในกลุ่มมาประมวลกันเข้าเพื่อเสริมสร้างแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-discovery) การวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม และกิจกรรมที่จะจัดขึ้นได้ในระยะนี้คือ การอภิปราย (Discussion) และการตั้งคำถามเพื่อการวิเคราะห์ (Analysis question) การวิเคราะห์

การเรียนรู้จะประกอบด้วย

3.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่ม

ความสัมพันธ์ของสมาชิกจะมีเกี่ยวกันอย่างใกล้ชิดกับกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม ดังนั้น ครูผู้สอนจะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบต่าง ๆ ของกลุ่ม เช่น ความสัมพันธ์ ความสามัคคี ความรู้สึกนึกคิด ความพอใจ การทำงาน การตัดสินใจ บรรยากาศของกลุ่ม ฯลฯ ดังกล่าวเอาไว้โดยละเอียดในบทที่ 2 เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้คำถามเพื่อการวิเคราะห์ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิก และมีวิธีการทำงานที่ถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น

คำถามที่ใช้ในการวิเคราะห์นี้ ผู้สอนอาจพิจารณาจากตัวอย่างคำถามที่เสนอไว้ดังต่อไปนี้

- ก. การทำงานของแต่ละกลุ่มเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด
- ข. การทำงานของกลุ่มที่เสร็จเร็วมีวิธีในการทำงานอย่างไร
- ค. กลุ่มที่เสร็จช้ามีวิธีในการทำงานอย่างไร
- ง. สมาชิกในกลุ่มมีความสามัคคี และความร่วมมือกันเพียงไร
- จ. คุณมีส่วนช่วยเหลือกลุ่มอย่างไรบ้าง
- ฉ. บรรยากาศของกลุ่มเป็นอย่างไร
- ช. การตัดสินใจของกลุ่มเป็นอย่างไร เหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด
- ซ. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มเป็นอย่างไร
- ฌ. คุณพอใจ/ไม่พอใจ การทำงานของกลุ่ม เพราะเหตุใด
- ฎ. คุณพอใจ/ไม่พอใจ สมาชิกคนใดในกลุ่มเป็นพิเศษ เพราะเหตุใด
- ฏ. คุณอยากให้การดำเนินงานของกลุ่ม (ความสัมพันธ์/สมาชิก/การตัดสินใจ) ของกลุ่มเป็นอย่างไร
- ฎ. การทำงานของตัวคุณเองก็เพียงไร

ฯลฯ

3.2 การวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์เนื้อหาจากการที่ผู้เรียนมีส่วนในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาความคิดและปัญญาได้อย่างแท้จริง ตลอดจนทราบ ข้อบกพร่องเกี่ยวกับวิธีการค้นหาความรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงวิธีการเรียนรู้ให้ เหมาะสมยิ่งขึ้น

ในการวิเคราะห์เนื้อหา ครูสามารถช่วยผู้เรียนให้ตั้งคำถามเพื่อวิเคราะห์ เนื้อหาได้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- ก. คุณได้เรียนรู้ (ทราบ) อะไรบ้างในวันนี้
- ข. คุณได้ใช้ความคิดบ้างหรือไม่ เกี่ยวกับเรื่องอะไร ตอนใด
- ค. อะไรที่คุณค้นพบบ้างในวันนี้

ฯลฯ

ข้อควรคำนึง ในการวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ ครูผู้สอนจะต้องมี ทักษะในการใช้คำถามแต่ละประเภทได้อย่างถูกต้อง และสามารถช่วยให้ผู้เรียนใช้คำถาม เหล่านั้นในการวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้อง

4. การสรุปและประยุกต์ใช้

สิ่งที่สำคัญในการเตรียมการสอนอีกประการหนึ่ง คือ เมื่อผู้เรียนผ่านการ วิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อสร้างหลักการและความเข้าใจในแนวคิดเกี่ยวกับเนื้อหา และกระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์แล้ว ในขั้นต่อไป ครูและผู้เรียนจะร่วมกันอภิปราย เพื่อหาข้อสรุป โดยอาศัยความคิดแบบสังเคราะห์ (synthesis) เชื่อมโยงแนวคิดของแต่ละ คนที่มีอยู่ในห้องเรียน และคัดเลือกประเด็นที่เหมาะสมมาเป็นข้อสรุปในการเรียนรู้แต่ละครั้ง ในการสรุป ครูควรพิจารณาว่าความคิดเห็นที่เหมาะสมที่ผู้เรียนแสดงไว้มาเป็นแนวทางในการ สรุปเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจว่าเป็นสิ่งที่ตนค้นหามาได้ด้วยตนเอง และเป็นกำลังใจให้ อยากเรียนรู้ต่อไปอีก

ในบางกรณี ครูอาจเพิ่มเติมความคิดเห็นของตนเพื่อให้ข้อสรุปนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่ต้องย้ำว่าสิ่งที่เสนอมานี้เป็นเพียงข้อคิดเห็นของครูเพียงคนเดียวเท่านั้น ไม่ใช่ข้อสรุปของ ทั้งหมด สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงคือ สิ่งให้นักเรียนได้คิดค้นและหาข้อสรุปด้วยตนเอง

นอกจากนี้ เมื่อผู้เรียนได้ขอสรุปที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองแล้ว กิจกรรมขั้นต่อไป คือ การช่วยให้ผู้เรียนนำหลักการที่ได้มาไปประยุกต์ใช้ในอนาคต ทั้งนี้ เพราะการเรียนรู้จะเกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ผู้เรียนจะสามารถแก้ปัญหาในปัจจุบันได้ และยังสามารถนำหลักการที่ได้เรียนรู้นั้นไปประยุกต์ในการแก้ปัญหา และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ในอนาคตได้อีกด้วย กิจกรรมต่าง ๆ จะบังเกิดผลก็ได้ต้องอาศัยการส่งเสริมและแนะแนวทางจากครูผู้สอน ให้มีโอกาสดึกและเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการนำข้อสรุปไปใช้ได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะของครูในการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสรุปและนำหลักการที่ได้รับไปใช้ มีลักษณะดังตัวอย่างต่อไปนี้

การสรุปแนวคิด

- ก. ข้อเสนอแนะที่นักเรียนเสนอมา ครูจะจดเอาไว้บนกระดาน
- ข. ความคิดเห็นของ.....น่าสนใจ/ตรงตามหัวข้อที่เราอภิปรายกันมา
- ค. จากข้อคิดเห็นของพวกเราที่เสนอมา สรุปได้ว่า.....
- ง. ข้อเสนอ/ความคิดเห็นที่นักเรียนเสนอมา สรุปได้อย่างไร/ใครพอจะสรุปได้บ้าง

ฯลฯ

การประยุกต์ใช้

- ก. นักเรียนช่วยกันคิดว่า ข้อคิดที่ได้รับจะมีประโยชน์ต่อตัวนักเรียนอย่างไรบ้าง
- ข. ข้อคิดที่นักเรียนได้รับในวันนี้จะสามารถนำไปใช้ได้อย่างไรบ้าง
- ค. นักเรียนเคยพบปัญหาอย่างนี้ที่ไหน และคิดว่าจะแก้ไขได้อย่างไร
- ง. ข้อคิดที่ได้รับจากการเรียนในวันนี้ ให้นักเรียนช่วยกันแตงนิทาน/ทำสมุทภาพ ฯลฯ กลุ่มละ 1 ชิ้น
- จ. ถ้านักเรียนพบปัญหาอย่างนี้อีกจะมีวิธีแก้ไขอย่างไร
- ฉ. ถ้าพบว่าผู้อื่นมีปัญหา เช่นนี้จะช่วยเหลือเขาได้อย่างไร

ฯลฯ

5. การประเมินผล ในการเตรียมการสอน ครูจะต้องกำหนดไว้ด้วยว่า จะมีวิธีการในการประเมินผลได้อย่างไรบ้าง การประเมินผลจะทำได้หลายลักษณะ

5.1 การประเมินผลการเตรียมบทเรียน หรือการประเมินผลการเตรียมการสอน การประเมินในแง่นี้ ครูผู้สอนจะสำรวจว่าการเตรียมบทเรียนของตนสอดคล้องกับหลักการของทฤษฎีนี้มากน้อยเพียงไร

5.2 การประเมินผลการสอนของครู คือ การประเมินผลของการสอนว่า การดำเนินการของครูเป็นไปตามบทเรียนที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงไร การประเมินผลประเภทนี้จะแบ่งออกได้เป็น

5.2.1 ครูเป็นผู้ประเมินผลการสอนด้วยตนเอง วิธีการนี้อาจทำเป็นตารางหรือแบบประเมินไว้เพื่อให้สะดวกต่อการประเมิน หรือให้ผู้อื่นประเมินก็ได้

5.2.2 ผู้เรียนเป็นผู้ประเมิน เมื่อการเรียนการสอนจบลง ครูอาจจะให้ผู้เรียนประเมินผลการสอนว่าเป็นอย่างไร เหมาะสมหรือไม่ มีอะไรที่ควรปรับปรุงบ้าง ฯลฯ เพื่อให้การเรียนการสอนเหมาะสมกับลักษณะความต้องการ และเหมาะสมแก่ลักษณะของผู้เรียนยิ่งขึ้น

5.3 การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน คือ การประเมินผลสิ่งที่คุณเรียนได้รับจากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง ซึ่งอาจทำได้โดยการให้ผู้เรียนเป็นผู้ประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง โดยเขียนบรรยายสรุปความรู้สึกรู้สึก ความคิดของตน หรือครูอาจทำเป็นแบบประเมินผลไว้ให้นักเรียนประเมินก็ได้ อีกวิธีหนึ่ง ครูจะเป็นผู้ประเมินผลโดยการใช้การสังเกต การให้คะแนนผลการทำงาน และจากการตรวจสอบสิ่งที่คุณเรียนประเมินผลตนเอง เป็นต้น จากการประเมินผลหลาย ๆ วิธี จะช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปได้อย่างถูกต้องยิ่งขึ้น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะขอเสนอตัวอย่างแบบประเมินผลการเรียนรู้ซึ่งผู้เรียนจะใช้ประเมินผลตนเองได้ ดังแสดงไว้ในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แบบประเมินตนเองของผู้เรียน (Self Evaluation)

ชื่อ.....ชั้น.....

วิชา.....บทเรียนเรื่อง.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ให้นักเรียนใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงในการเรียนใน
ชั่วโมงนี้

พฤติกรรมกรเรียน	มากที่สุด	มาก	พอสมควร	น้อย	ไม่มีเลย	หมายเหตุ
ฉันมีส่วนร่วมในกลุ่ม						
ฉันมีโอกาสเป็นผู้นำกลุ่ม						
ฉันมีความรับผิดชอบในการทำงาน						
ฉันทราบดีวัตถุประสงค์ในการทำงานของกลุ่ม						
ฉันมีโอกาสร่วมในการวางแผนการทำงานของกลุ่ม						
ฉันมีโอกาสถามคำถาม						
ฉันมีโอกาสตั้งปัญหา						
ฉันมีโอกาสแสดงความคิดเห็น						
ฉันมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสมาชิกคนอื่น ๆ						
ฉันเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม						
ฉันทำความเข้าใจกับผู้อื่น						

ตารางที่ 4 (ต่อ)

พฤติกรรมการเรียนรู้	มากที่สุด	มาก	พอสมควร	น้อย	ไม่มีเลย	หมายเหตุ
-ฉันทำความเข้าใจกับเรื่องที่ยื่นพูด						
-ฉันคิดว่าผู้อื่นเข้าใจฉัน						
-ฉันช่วยเหลือเพื่อน						
-เพื่อนให้ความช่วยเหลือฉัน						
-ฉันต้องการให้เพื่อนช่วยเหลือ						
-ฉันได้เรียนรู้จากเพื่อน						
-สมาชิกทุกคนมีโอกาสมีส่วนร่วมในกลุ่ม						
-ฉันสามารถสรุปข้อคิดและเรื่องราวที่เรียนได้						
-ฉันพอใจในการทำงานของกลุ่ม						
-ฉันพอใจในการเรียนบทเรียนนี้						

ตอบคำถามต่อไปนี้

ความรู้สึกของฉันขณะที่ทำงานกับเพื่อน

ความรู้สึกของฉันขณะที่ทำงานกับครู

ความรู้สึกของฉันขณะที่เรียน

ฉันอยากเสนอแนะว่า

ฉันอยากให้การทำงานในวันนี้เป็นดังนี้

จากการทำงานวันนี้ฉันได้รู้จักเพื่อนมากขึ้นดังนี้

ในการทำงานวันนี้ ฉันควรไต่ถาม _____ เพราะ _____

กลุ่มควรไต่ถาม _____ เพราะ _____

แบบสำรวจการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

เพื่อช่วยให้ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับหลักการทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่ได้สร้างขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอ "แบบสำรวจการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และการเตรียมบทเรียนตามหลักการทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์" เพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนในการเตรียมบทเรียนให้สอดคล้องกับหลักการของทฤษฎีให้มากที่สุด แต่มีไ้หมายความว่า การจัดการสอนทุกครั้งจะต้องตรงตามที่กำหนดไว้ในแบบสำรวจทั้งหมด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา กิจกรรม และวิธีการ ฯลฯ ที่นำมาใช้ ซึ่งจะทำให้บทเรียนแต่ละบทมีรายละเอียดแตกต่างกันไปบ้าง แบบสำรวจนี้เสนอไว้ในตารางที่ 5 ในหน้าถัดไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 แบบสำรวจการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และการเตรียมบทเรียน
ตามหลักการทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

บทเรียนวิชา.....เรื่อง.....
ชั้น..... จำนวนผู้เรียน.....คน
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
เวลา..... รวมเวลาที่สอน.....นาที/ชั่วโมง
ผู้สอน.....

คำอธิบาย แบบสำรวจนี้จะช่วยให้ท่านทราบว่าบทเรียนที่ท่านสร้างขึ้นตรงตามหลักการของ
ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มากน้อยเพียงไร

วิธีการในการทำแบบสำรวจ

ให้สำรวจว่าบทเรียนของท่านมีสิ่งต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในแบบสำรวจนี้
หรือไม่ ถ้ามีให้ใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่กำหนดไว้ ถ้าไม่มีให้ใส่
เครื่องหมาย - ลงในช่องเดียวกัน แล้วเติมรายละเอียดต่าง ๆ ลงในช่องที่
กำหนดไว้ในด้านหลังข้อความที่กำหนดไว้เป็นเกณฑ์ในการสำรวจ

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓ -	รายละเอียด
	1. การตั้งความมุ่งหมายของบทเรียน		
1.	ความมุ่งหมายของบทเรียน		จำนวน.....ข้อ
2.	ความมุ่งหมายของบทเรียนแบ่งออกเป็นความมุ่งหมายทั่วไป และความมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม		ทั่วไป.....ข้อ เชิงพฤติกรรม.....ข้อ
3.	ความมุ่งหมายทั่วไปแบ่งออกเป็น		
	ก. ด้านความรู้ความเข้าใจ		จำนวน.....ข้อ
	ข. ด้านทักษะ		จำนวน.....ข้อ
	ค. ด้านมโนธรรม		จำนวน.....ข้อ

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓ —	รายละเอียด
	2. <u>การปฏิบัติกิจกรรม</u>		
	2.1 <u>การมีส่วนร่วมในกิจกรรม</u>		
	(Active Participation)		
4.	ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม		
5.	ประเภทของกิจกรรมที่ใช้		
	ก. การลงมือปฏิบัติ		ประมาณ.....คน คิดเป็น.....%
	ข. การทำงานร่วมกัน		ประมาณ.....คน คิดเป็น.....%
	ค. การแสดงความคิดเห็น		
	ง. การเตรียมตัวร่วมกัน		
	จ. การซักถามปัญหา		
	ฉ. อื่น ๆ (ใส่รายละเอียดด้วย)	
6.	จำนวนของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม		ประมาณ.....คน
	(Active Participation)		คิดเป็น.....คน
7.	การแบ่งกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม		แบ่งเป็นกลุ่มย่อย.....กลุ่ม
8.	ผู้เรียนมีอิสระในการเลือกกลุ่ม		จำนวนสมาชิกในแต่ละกลุ่ม....คน
	2.2 <u>การมีส่วนร่วมทางอารมณ์</u>		
	(Emotional Involvement)		
9.	กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง		<u>ตัวอย่าง</u> 1. 3. 2. 4.

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓ —	รายละเอียด
10.	กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเกี่ยวกับ ผู้อื่น		<u>ตัวอย่าง</u> 1..... 2..... 3..... 4.....
11.	กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้เกี่ยวกับ การทำงาน 3. <u>การวิเคราะห์</u> 3.1 <u>การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้และความ สัมพันธ์ระหว่างสมาชิก</u>		<u>ตัวอย่าง</u> 1..... 2..... 3..... 4.....
12.	ผู้เรียนมีโอกาสดูความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงาน และความสัมพันธระหว่างสมาชิก		ตอนใด..... อย่งไร.....

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓ —	รายละเอียด
13.	<p>คำถามที่คาดว่าผู้เรียนจะใช้</p> <p>1. คำถามเพื่อให้เกิดความรู้</p> <p>2. คำถามเพื่อให้เกิดความเข้าใจ</p> <p>3. คำถามเพื่อให้เกิดการนำไปใช้</p> <p>4. คำถามเพื่อให้เกิดการวิเคราะห์</p> <p>5. คำถามเพื่อให้เกิดการรวบรวมแนวความคิด (synthesis)</p> <p>3.2 การวิเคราะห์เนื้อหา</p>		<p>ตัวอย่าง.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>ตัวอย่าง.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>ตัวอย่าง.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>ตัวอย่าง.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
14.	<p>ผู้เรียนอภิปรายเรื่องราวที่เรียนโดยใช้เหตุผล</p>		<p>ตอนใด.....</p> <p>.....</p>
15.	<p>ครูตั้งคำถามที่ช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์เนื้อหา</p>		<p>ตัวอย่างคำถาม...</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓ —	รายละเอียด
4. การสรุปและประยุกต์ใช้			
16.	ผู้เรียนร่วมกันหาข้อสรุปประสบการณ์การเรียนรู้		ข้อสรุปที่คาดหวัง..
17.	ผู้เรียนนำแนวคิดไปใช้ให้เข้ากับตนเอง		แนวคิดอะไร..... นำไปใช้อย่างไร..
18.	ผู้เรียนนำแนวคิดไปใช้ให้เข้ากับผู้อื่น		แนวคิดอะไร..... นำไปใช้อย่างไร..
19.	ผู้เรียนนำแนวคิดไปใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคม		แนวคิดอะไร..... นำไปใช้อย่างไร..
5. การประเมินผล			
20.	วิธีที่ใช้ในการประเมินผล	 นำไปใช้อย่างไร..
	1. ให้นักเรียนประเมินผลตนเอง	
	2. ให้นักเรียนประเมินผลการสอนของครู	
	3. วิธีอื่น ๆ (ใส่รายละเอียดด้วย)	

ข้อคิดเห็น หรือ ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....
.....

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างบทเรียนโดยใช้หลักทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ผู้วิจัยขอเสนอตัวอย่างบทเรียนโดยใช้หลักการจากทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่ได้สร้างขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นว่า "ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา" นี้ สามารถเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในระดับประถมศึกษาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ด้านทักษะ และด้านจิตใจหรือมโนธรรม ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น าลา ไปพร้อม ๆ กัน

บทเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้ประกอบด้วยบทเรียนที่ใช้ฝึกทักษะทางสังคม (social skills) จำนวน 2 บท และในตอนท้ายของแต่ละบทจะแสดงตัวอย่างการใช้แบบสำรวจการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และการเตรียมบทเรียนเอาไว้ด้วย ตัวอย่างบทเรียนดังกล่าวมีรายละเอียดแสดงไว้ดังต่อไปนี้

บทเรียนที่ 1 การฝึกความร่วมมือ

ความมุ่งหมายทั่วไป

- ก. ด้านความรู้ความเข้าใจ
 1. เพื่อให้ผู้เรียนทราบพฤติกรรมและวิธีการที่ถูกต้องในการทำงานร่วมกัน
 2. เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ประโยชน์ของการทำงานร่วมกัน
- ข. ด้านทักษะ
 3. เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนการทำงานร่วมกัน
 4. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์บทบาทในการทำงานร่วมกัน
- ค. ด้านมโนธรรม
 5. เพื่อให้ผู้เรียนแลเห็นคุณค่าของการทำงานร่วมกัน
 6. เพื่อให้ผู้เรียนไวต่อความต้องการและความรู้สึกของผู้อื่น

ความมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม ในขณะที่เรียนและหลังจากเรียนบทเรียนจบแล้ว

1. ผู้เรียนจะร่วมมือกันทำงานและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือกติกาของ เกมส์ที่กำหนดให้ได้อย่างถูกต้องภายในเวลา 15-20 นาที
2. ผู้เรียนจะเล่าวิธีการทำงานและปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในแต่ละกลุ่มจากการสังเกตการณ์และการเล่นเกมส์ได้อย่างถูกต้อง
3. ผู้เรียนจะแลกเปลี่ยนความคิดและความรู้สึกเกี่ยวกับวิธีการทำงานและความสัมพันธ์ของสมาชิกในแต่ละกลุ่มได้
4. ผู้เรียนจะอภิปรายเพื่อวิเคราะห์ข้อคิดที่ได้รับจากการทำงาน กติกา และหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากการเล่นเกมส์
5. ผู้เรียนจะอภิปรายและเขียนสรุปประโยชน์ของการทำงานร่วมกันได้
6. ผู้เรียนจะนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการร่วมกันแตงนิทาน 1 เรื่องภายในชั่วโมงได้

กิจกรรมและวิธีการที่ใช้

1. การเล่นเกมส์
2. การอภิปราย

เวลาที่ใช้ 30-60 นาที

ขนาดของกลุ่ม กลุ่มละ 6 คน

อุปกรณ์

1. ชิ้นส่วนรูปสี่เหลี่ยมคางหมูที่จะใช้เล่นเกมส์ จำนวน 5 รูป

ประสบการณ์การเรียนรู้

1. ขั้นปฏิบัติกิจกรรม

1.1 แนะนำวิธีการทำงานและกติกาหรือกฎในการทำงานดังต่อไปนี้

1.1.1 จะมีการแบ่งกลุ่มกลุ่มละ 6 คน เพื่อให้ช่วยกันทำงานชิ้นหนึ่งให้สำเร็จ

1.1.2 แต่ละกลุ่มจะมีผู้ทำงาน 5 คน อีกคนหนึ่งทำหน้าที่คอยสังเกตการทำงาน

1.1.3 ในแต่ละกลุ่มได้รับซอง 5 ซอง โดยสมาชิกแต่ละคนจะได้คนละ 1 ซอง แต่ละซองจะมีชิ้นส่วนซึ่งผู้เรียนจะสามารถนำมาประกอบกันเข้าเป็นรูปสี่เหลี่ยมที่มีขนาดเท่ากัน 5 รูป

1.1.4 เมื่อให้สัญญาณเริ่มลงมือ ทุกคนจะต้องช่วยกันต่อชิ้นส่วนที่ได้รับให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมที่มีขนาดเท่ากัน

1.1.5 งานชิ้นนี้จะสำเร็จลงได้เมื่อสมาชิกทุกคนมีชิ้นส่วนวางอยู่ตรงหน้าของตน คนละ 1 รูป

1.1.6 กฎในการทำงานเมื่ออยู่ว่า ขณะที่ทำงานนี้

ก. ห้ามทุกคนพูดหรือส่งสัญญาณใด ๆ จนกว่างานของกลุ่มจะสำเร็จ

ข. แต่ละคนมีสิทธิที่จะให้ชิ้นส่วนของตนแก่เพื่อน แต่ห้ามไม่ให้ขอหรือหยิบของผู้อื่น และแต่ละคนมีสิทธิที่จะไม่รับชิ้นส่วนจากผู้อื่น

ค. การให้ชิ้นส่วนต้องให้กับสมาชิกคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ จะวางไว้ตรงกลางให้ใคร ๆ เลือกรับไม่ได้

ง. เวลาที่ใช้ในการทำงานนี้จะใช้เวลา 15 นาที

หมายเหตุ กติกาและวิธีทำงานนี้อาจแจกเป็นกระดาษคำสั่งก็ได้

1.2 อภิปราย ชักถามปัญหาที่มีผู้สงสัย

1.3 แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อสมาชิกจะได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันทั้งร่างกายและอารมณ์ โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มละ 6 คน สมาชิกในการทำงานมี 5 คน และ

ผู้สังเกตการณ์อีก 1 คน หรือมากกว่านั้น

1.4 มอบหมายหน้าที่และให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้สังเกตการณ์ดังนี้คือ

1.4.1 ผู้สังเกตการณ์ต้องคอยสังเกตและทูลว่า สมาชิกในกลุ่มแต่ละคน ทำตามกฎเกณฑ์ดังนี้หรือไม่

ก. ห้ามพูด ซึ่ง ส่งสัญญาณเพื่อสื่อความหมายในระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

ข. สมาชิกแต่ละคนสามารถให้ชิ้นส่วนของตนเองแก่สมาชิกคนอื่น ๆ ได้ แต่หยิบของของคนอื่นมาไม่ได้

ค. สมาชิกจะต้องให้ชิ้นส่วนแก่สมาชิกคนใดคนหนึ่ง จะวางไว้ตรงกลางให้ใคร ๆ เลือกรับเอาเองไม่ได้

ง. สมาชิกอาจยกชิ้นส่วนให้กับใคร ๆ ก็ได้ตามต้องการ แม้ว่าเขาจะสร้างรูปสี่เหลี่ยมเสร็จแล้ว

1.4.2 ผู้สังเกตการณ์ต้องคอยสังเกตและดูการทำงานของกลุ่มดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก. ใครบ้างที่ให้ชิ้นส่วนแก่เพื่อน

ข. ใครบ้างที่ถือรูปสี่เหลี่ยมได้แล้วนั่งอยู่เฉย ๆ ไม่ให้ความช่วยเหลือใคร

ค. ใครบ้างที่พยายามจะถือรูปสี่เหลี่ยมแก่เพียงอย่างเดียว โดยไม่สนใจว่าใครต้องการชิ้นส่วนของตน

ง. ใครบ้างที่ไม่เต็มใจให้ชิ้นส่วนของตนเองแก่ผู้อื่น

จ. ใครบ้างที่พยายามนำชิ้นส่วนมารวมกันก่อน แล้วหาวิธีถือรูปสี่เหลี่ยมให้สำเร็จ

ฉ. ใครบ้างที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่น โดยวิธีใด

ช. ใครบ้างที่ช่วยให้กลุ่มทำงานได้สำเร็จ โดยวิธีใด

ซ. ใครบ้างที่ไม่ทำตามกฎเพื่อให้ได้ชิ้นส่วนที่ต้องการ และโดยวิธีใด (พูด ซึ่ง ส่งสัญญาณอื่น ๆ)

ณ. ใครบ้างที่ไม่ทำตามกฎเพื่อช่วยแก้ปัญหาให้กลุ่ม หรือให้การ
ทำงานสำเร็จลง โดยวิธีใด

หมายเหตุ ข้อสังเกตนี้อาจทำเป็นแบบบันทึกการทำงาน ให้ผู้สังเกตการณ์
บันทึก

1.5 ครูหรือผู้สังเกตการณ์แจกของ ใส่ชิ้นส่วนให้แก่สมาชิกแต่ละกลุ่มคนละ 1 ของ
แล้วให้สังเกตการณ์ลงมือทำงาน

2. ขั้นวิเคราะห์

เมื่อทำงานเสร็จภายในเวลา 15 - 20 นาที สมาชิกของทุกกลุ่มจะกลับมานั่ง
ร่วมกันเป็นวงกลม จากนั้น ผู้สังเกตการณ์และสมาชิกร่วมกันอภิปรายแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับ
งานที่ได้ทำครั้งนี้

2.1 วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์

2.1.1 ผู้สังเกตการณ์แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้

ก. วิธีการทำงานของแต่ละกลุ่ม เช่น

- (1) กลุ่มมีวิธีการต่อชิ้นส่วนอย่างไร (ต่างคนต่างทำ, มีคน
รวบรวมแลกเปลี่ยนกัน)
- (2) กลุ่มให้ความร่วมมือที่เพียงไร
- (3) สมาชิกช่วยเหลือกันอย่างไร
- (4) กลุ่มทำงานเสร็จเร็ว (ช้า) เพราะเหตุใด ฯลฯ

ข. พฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม เช่น

- (1) สมาชิกที่ไม่ยอมให้ชิ้นส่วนแก่ใคร ๆ
- (2) สมาชิกที่ชอบช่วยเหลือเพื่อน
- (3) สมาชิกที่ไม่ช่วยเหลือใคร ๆ
- (4) สมาชิกที่ทำผิดกติกา เพื่ออะไร (เพื่อให้งานของกลุ่ม
เสร็จ หรือเหตุผลอื่น ๆ

2.1.2 สมาชิกในแต่ละกลุ่มแสดงความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนเหตุผลในการทำงาน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก. วิธีการทำงานของตนและของกลุ่ม

ข. ความรู้สึกต่อการทำงาน

ค. ความรู้สึกต่อเพื่อนสมาชิก

ง. เหตุผลในการแสดงพฤติกรรมหรือการทำงาน

จ. ความต้องการและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทำงาน

ฉ. ความต้องการและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเพื่อนสมาชิก ฯลฯ

2.2 วิเคราะห์เนื้อหา สมาชิกช่วยกันคิดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ

2.2.1 ข้อคิดจากการทำงานในกลุ่ม

2.2.2 ข้อคิดจากกติกาคำสั่ง

2.2.3 ข้อคิดจากหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ฯลฯ

3. ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้

3.1 ครูช่วยให้นักเรียนสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้และข้อคิดเห็นต่าง ๆ แล้วจดลงบนกระดาน เพื่อให้ผู้เรียนนำไปเขียนสรุปลงในสมุด

3.2 ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนช่วยกันคิด กับการนำไปใช้ในการปรับปรุงตนเอง และการทำงานต่อไป โดยการอภิปรายและเขียนลงในสมุด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.2.1 คุณคิดว่าจะนำข้อคิดในวันนี้ไปปรับปรุงตนเองอย่างไร

3.2.2 คุณคิดว่าในการทำงานครั้งต่อไป คุณจะมีวิธีการอย่างไร

3.2.3 คุณคิดว่าจะนำความต้องการของเพื่อนมาปรับปรุงตนเองหรือไม่

3.2.4 คุณคิดว่าสิ่งใดที่ควรเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับตัวคุณเกี่ยวกับวิธีการ

ทำงาน ฯลฯ

3.3 ครูและผู้เรียนร่วมกันตั้งนิทาน หรือร่วมกันเตรียมกิจกรรมเสริมที่ได้รับ

แนวคิดวันนี้

4. ขั้นประเมินผล

4.1 ผู้เรียนเป็นผู้ประเมินผล ดังต่อไปนี้

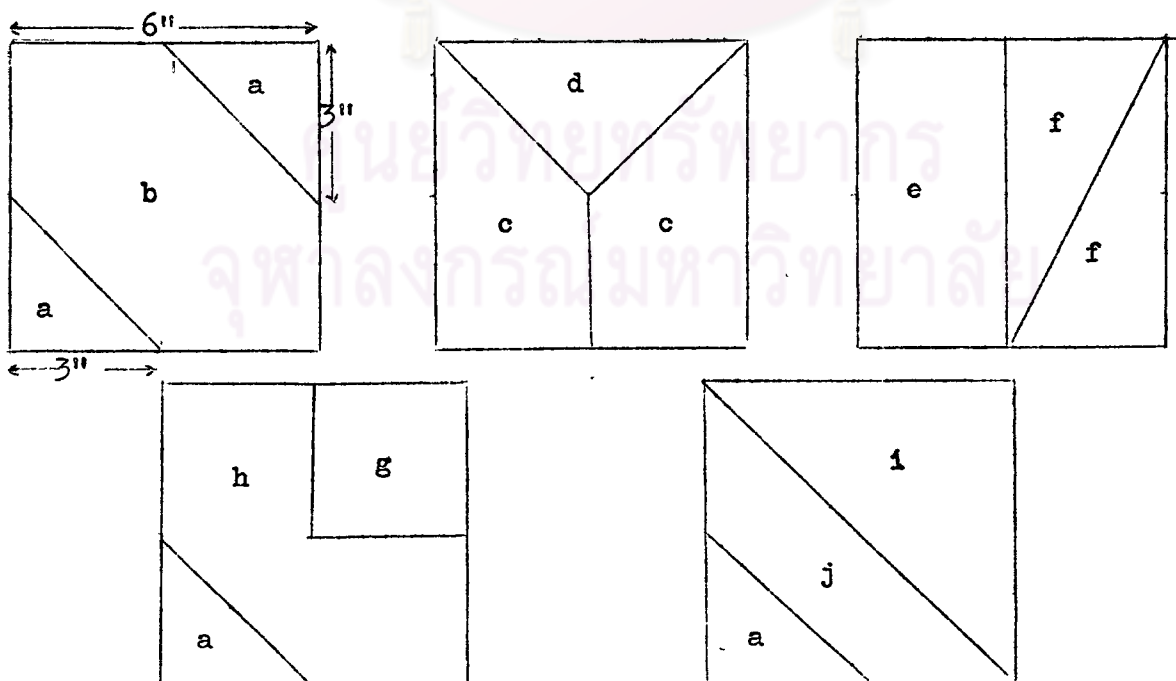
- 4.1.1 ประเมินผลตนเอง จากการให้ข้อเสนอแนะของเพื่อน
- 4.1.2 ประเมินผลตนเอง จากแบบประเมินผลที่ครูจัดเตรียมขึ้น
- 4.1.3 ประเมินผลตนเอง จากการเขียนบรรยายความรู้สึกของคน
- 4.1.4 ประเมินผลการสอนของครูในแบบประเมินผล หรือจากการแสดงความรู้สึก

4.2 ครูประเมินผลการสอน

คำแนะนำในการสร้างอุปกรณ์

1. ซुकของชิ้นส่วนของรูปสี่เหลี่ยม 5 รูป จะตัดออกเป็นรูปต่าง ๆ กัน และใส่เอาไว้ในซอง 5 ซอง ซึ่งเมื่อนำมาต่อกันให้ถูกต้องแล้วจะได้รูปสี่เหลี่ยมขนาดเท่ากัน 5 รูป โดยชิ้นส่วนแต่ละซุกจะแจกให้สมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม

2. การเตรียมรูปสี่เหลี่ยมทำได้โดยการตัดกระดาษเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 6" x 6" จำนวนซุกละ 5 รูป แล้วแบ่งออกเป็นชิ้นส่วนรูปต่าง ๆ ดังในภาพ โดยการเขียนตัวอักษรกำกับไว้ด้วยดินสอบาง ๆ เพื่อจะสามารถลบออกได้ในภายหลัง แล้วตัดชิ้นส่วนออกตามรอยที่ขีดเอาไว้

3. การกำหนดชิ้นส่วนของทุก ๆ ชุดจะต้องมีขนาดเท่า ๆ กัน การตัดชิ้นส่วนของพยายามให้ชิ้นส่วนแต่ละชิ้นสามารถประกอบกันเข้าเป็นรูปสี่เหลี่ยมโคหลายรูป แต่ละชิ้นจะประกอบเข้าเป็นสี่เหลี่ยมขนาดเท่ากันได้เพียง 5 รูปเท่านั้น

4. นำชิ้นส่วนที่ตัดไว้มากล่องในแต่ละของ ตามลำดับ ดังนี้

ของที่ 1 จะมีชิ้นส่วน i, h, e

ของที่ 2 จะมีชิ้นส่วน a, a, a, c

ของที่ 3 จะมีชิ้นส่วน a, j

ของที่ 4 จะมีชิ้นส่วน d, f

ของที่ 5 จะมีชิ้นส่วน g, b, f, c

5. เมื่อจัดชิ้นส่วนใส่ของเรียบร้อยแล้ว ให้ลบตัวอักษรจากแต่ละชิ้นส่วน แล้วมาเขียนบนของแทน ซึ่งจะช่วยให้ใส่คืนได้สะดวก เมื่อผู้เรียนทำเสร็จแล้ว

หมายเหตุ กิจกรรมนี้คัดแปลงมาจากกิจกรรมในการฝึกมนุษยสัมพันธ์ของ Jay Hall,²³

Associate Professor of Management, University of Texas,
School of Business Administration.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²³Tisana Tiansame, "A Model for Pre-Service Teacher Training in Human Relations for Thailand" (Unpublished Ph.D. Dissertation, Arizona State University, 1972), Appendix C. 1.

ตัวอย่างการสำรวจการเตรียมบทเรียนโดยใช้แบบสำรวจที่ได้สร้างขึ้น

บทเรียนวิชา สังคมศึกษา เรื่อง การฝึกความร่วมมือ

ชั้น ประถมปีที่ 4/1 จำนวนผู้เรียน 18 คน

วันที่ 17 เดือน กันยายน พ.ศ. 2516

เวลา 15.00 - 16.00 น. รวมเวลาที่สอน 60 นาที

ผู้สอน นางสาวเยาวพา เกษะคุปต์

คำอธิบาย แบบสำรวจนี้จะช่วยให้ท่านทราบว่า บทเรียนที่ท่านสร้างขึ้นตรงตามหลักการของทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มากน้อยเพียงไร

วิธีการในการทำแบบสำรวจ

ให้สำรวจว่าบทเรียนของท่านมีสิ่งต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในแบบสำรวจนี้หรือไม่ ถ้ามีให้ใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่กำหนดไว้ ถ้าไม่มีให้ใส่เครื่องหมาย - ลงในช่องเดียวกัน แล้วเติมรายละเอียดต่าง ๆ ลงในช่องที่กำหนดไว้ให้คั่นหลังข้อความที่กำหนดไว้เป็นเกณฑ์ในการสำรวจ

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓ —	รายละเอียด
1.	1. <u>การตั้งความมุ่งหมายของบทเรียน</u> ความมุ่งหมายของบทเรียน	✓	จำนวน 11 ข้อ
2.	ความมุ่งหมายของบทเรียนแบ่งออกเป็นความมุ่งหมายทั่วไป และความมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม	✓	ทั่วไป 6 ข้อ เชิงพฤติกรรม 5 ข้อ
3.	ความมุ่งหมายทั่วไปแบ่งออกเป็น		
	ก. ความรู้ความเข้าใจ	✓	จำนวน 2 ข้อ
	ข. ค่านักชะ	✓	จำนวน 2 ข้อ
	ค. ค่านิยม	✓	จำนวน 2 ข้อ

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓ —	รายละเอียด
	2. การปฏิบัติกิจกรรม		
	2.1 การมีส่วนร่วมในกิจกรรม		
	(Active Participation)		
4.	ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม	✓	
5.	ประเภทของกิจกรรมที่ใช้		
	ก. การลงมือปฏิบัติ	✓	ประมาณ 18 คน คิดเป็น 100 %
	ข. การทำงานร่วมกัน	✓	ประมาณ 15 คน คิดเป็น 82.22 %
	ค. การแสดงความคิดเห็น	✓	
	ง. การเตรียมการร่วมกัน	—	
	จ. การซักถามปัญหา		
	ฉ. อื่น ๆ (ใส่รายละเอียดด้วย)	✓	การเล่นเกมส์ การอภิปรายร่วมกัน
6.	จำนวนของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม	✓	ประมาณ 18 คน
	(Active Participation)		คิดเป็น 100 %
7.	การแบ่งกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม	✓	แบ่งเป็นกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม
8.	ผู้เรียนมีอิสระในการเลือกกลุ่ม	✓	จำนวนสมาชิกในแต่ละกลุ่ม 6 คน
	2.2 การมีส่วนร่วมทางอารมณ์		
	(Emotional Involvement)		
9.	กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง	✓	<u>ตัวอย่าง</u> 1. การเล่นเกมส์ต่อภาพสี่เหลี่ยม

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓ /	รายละเอียด
10.	กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิด ความรู้สึกเกี่ยวกับผู้อื่น	✓	<u>ตัวอย่าง</u> 1. การเล่นเกมด้วยกัน 2. การตั้งกฎกติกา
11.	กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิด ความรู้สึกเกี่ยวกับการทำงาน	✓	<u>ตัวอย่าง</u> 1. การทอภาพสี่เหลี่ยม 2. การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์
12.	3. <u>การวิเคราะห์</u> 3.1 <u>การวิเคราะห์กระบวนการ</u> <u>การเรียนรู้และความสัมพันธ์</u> ผู้เรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น เห็นเกี่ยวกับการทำงานและความ สัมพันธ์ระหว่างสมาชิก	✓	ตอนใด ผู้สังเกตการณ์และผู้เล่นเกม แสดงความคิดเห็น อย่างไร แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธี การทำงาน พฤติกรรมการเรียนรู้ และ เนื้อหา
13.	ประเภทคำถามที่คาดว่าผู้เรียน จะใช้ 1. คำถามเพื่อให้เกิดความรู้ 2. คำถามเพื่อให้เกิดความเข้าใจ 3. คำถามเพื่อให้เกิดการนำไปใช้	✓ ✓ ✓	<u>ตัวอย่าง</u> วิธีการต่อชิ้นส่วนของแต่ละ กลุ่ม <u>ตัวอย่าง</u> กลุ่มทำงานเสร็จเร็ว(ช้า) เพราะเหตุใด <u>ตัวอย่าง</u> คุณคิดว่าจะนำข้อคิดจากการ ทำงานในวันนี้ไปปรับปรุงตนเองอย่างไร

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓	รายละเอียด
	4. คำถามเพื่อให้เกิดการวิเคราะห์	✓	ตัวอย่าง สมาชิกที่ไม่ยอมช่วยเหลือ กลุ่มเป็นเพราะเหตุใด
	5. คำถามเพื่อให้เกิดการรวบรวม แนวความคิด(synthesis)	✓	ตัวอย่าง คุณต้องการให้การทำงานใน วันนี้เป็นอย่างไร
14.	3.2 การวิเคราะห์เนื้อหา ผู้เรียนอภิปรายเรื่องราวที่เรียน โดยใช้เหตุผล	✓	ตอนใด อภิปรายข้อคิดจากการเล่นเกมส์ ตัวอย่างคำถาม ในวันนี้เราได้เรียนรู้ อะไรรึกันบ้าง
15.	ครูตั้งคำถามที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ วิเคราะห์เนื้อหา	✓	
16.	4. การสรุปและประยุกต์ใช้ ผู้เรียนร่วมกันหาข้อสรุปประเด็น- การณ์การเรียนรู้	✓	ข้อสรุปที่คาดหวัง ผู้เรียนจะสามารถ สรุปความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์และ การทำงานร่วมกันได้
17.	ผู้เรียนนำแนวคิดไปใช้ให้เข้ากับ ตนเอง	✓	แนวคิดอะไร ความสัมพันธ์เป็นสิ่งที่ ช่วยให้การทำงานสำเร็จดูลงไปด้วยก็ นำไปใช้อย่างไร ปรับปรุงการทำงาน ของผู้เรียน
18.	ผู้เรียนนำแนวคิดไปใช้ให้เข้ากับ ผู้อื่น	✓	แนวคิดอะไร การทำงานร่วมกันทำให้ งานสำเร็จเร็วขึ้น นำไปใช้อย่างไร เสนอแนวทางในการ แก้ปัญหาการทำงานของผู้อื่น

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓ -	รายละเอียด
19.	ผู้เรียนนำแนวคิดไปใช้ในการ แก้ไขปัญหาสังคม	✓	แนวคิดอะไร ความสามัคคีทำให้เกิด พลังความร่วมมือ นำไปใช้อย่างไร ที่บ้าน ที่โรงเรียน แก้ไขปัญหาสังคม ฯลฯ
20.	5. <u>การประเมินผล</u> วิธีที่ใช้ในการประเมินผล 1. ให้นักเรียนประเมินผลตนเอง 2. ให้นักเรียนประเมินผลการ สอนของครู 3. วิธีอื่น ๆ (ใส่รายละเอียดด้วย)	✓ ✓ ✓	นักเรียนเขียนประเมินผลตนเองลงใน สมุด

ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทเรียนที่ 2 การเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี

ความมุ่งหมายทั่วไป

- ก. ด้านความรู้ความเข้าใจ
 1. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงกระบวนการในการพูดและการฟัง
 2. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงลักษณะของการพูดและการฟังที่ถูกต้อง
 3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประเมินผลการเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี
- ข. ด้านทักษะ
 4. เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกและพัฒนาทักษะในการพูดและการฟังอย่างถูกต้อง
- ค. ด้านมโนธรรม
 5. เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี

ความมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม ในขณะที่เรียนหรือหลังจากที่เรียนบทเรียนจบแล้ว

1. ผู้เรียนจะอธิบายกระบวนการในการพูดและการฟังจากการแสดงบทบาทที่กำหนดไว้ให้
2. ผู้เรียนจะสื่อความหมายได้อย่างถูกต้องจากการตรวจสอบการรับรู้ของผู้ฟัง โดยให้ผู้ฟังพูดทวนในสิ่งที่ตนได้รับฟัง และจากการสังเกตการสนทนา
3. ผู้เรียนจะอภิปรายแสดงความรู้สึกรู้สึกและความคิดที่ได้รับจากการแสดงบทบาทที่กำหนดให้
4. ผู้เรียนจะสามารถอภิปรายและเขียนสรุปบรรยายการเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดีจากการแสดงบทบาทที่ได้รับมอบหมาย
5. ผู้เรียนจะอภิปรายและเขียนสรุปประโยชน์จากการเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี
6. ผู้เรียนเสนอแนวทางที่จะนำข้อคิดจากการแสดงบทบาทไปใช้
7. ผู้เรียนจะสามารถอภิปรายและเขียนประเมินผลจากการเป็นผู้พูดผู้ฟังที่ดีได้จากแสดงบทบาทเป็นผู้พูด ผู้ฟัง และจากการมีโอกาสสังเกตการณ์การสนทนาอย่างใกล้ชิด

วิธีการและกิจกรรมที่ใช้

1. การแสดงบทบาทจำลอง (Paraphrasing)
2. การอภิปรายทั่วไป

ขนาดของกลุ่ม 2 - 4 คน

เวลาที่ใช้ 1 ชั่วโมง

ประสบการณ์การเรียนรู้

1. ขั้นปฏิบัติกิจกรรม

1.1 อธิบายวิธีการทำกิจกรรมในวันนี้ดังนี้

1.1.1 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มละ 2 - 4 คน

1.1.2 แต่ละกลุ่มจะกำหนดหัวข้อสนทนาที่จะอภิปรายกัน

1.1.3 สมาชิกแต่ละกลุ่มจะตกลงกันว่าใครจะทำหน้าที่อะไร โดยทุกคนจะต้องแสดงบทบาทเป็นผู้พูด ผู้ฟัง และผู้สังเกตการณ์ คนละ 1 ครั้ง

1.1.4 กติกาในการทำงานมีดังตัวอย่างต่อไปนี้ คือ

ก. ในการสนทนาแต่ละหัวข้อ จะมีคนหนึ่งเป็นผู้พูด คนหนึ่งเป็นผู้ฟัง และอีกคนหนึ่งหรือสองคน ทำหน้าที่คอยเป็นผู้สังเกตการณ์

ข. ผู้พูดมีหน้าที่เสนอความเห็น หรือแสดงความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับหัวข้อที่ตกลงกัน

ค. ผู้ฟังมีหน้าที่ฟังแต่เพียงอย่างเดียว จะซัก สอดแทรก หรือเสนอความคิดเห็นของตนขึ้นมาในขณะที่ผู้พูดยังพูดไม่จบข้อความยังไม่ได้

ง. เมื่อผู้พูดแสดงความคิดเห็นในหัวข้อนั้นจบลงแล้ว ผู้ฟังจะเสนอความคิดเห็นของตนเพิ่มเติมหรือขัดแย้งทันทียังไม่ได้ จะต้องพูดทวนในสิ่งที่ได้รับฟังมาให้ไ้ใจความครบถ้วนจนเป็นที่พอใจของผู้พูดแล้ว จึงจะสามารถเสนอความคิดเห็นของตนได้

จ. ผู้สังเกตการณ์ทำหน้าที่คอยสังเกตและควบคุม ให้ผู้พูดและผู้ฟัง ปฏิบัติตามกติกาอย่างถูกต้อง และคอยสังเกตพฤติกรรมของแต่ละคนที่แสดงออก เช่น สีหน้า ท่าทาง ฯลฯ

1.1.5 แบ่งนักเรียนออกตามที่กล่าวมาแล้ว และให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทั้งร่างกายและจิตใจ

2. ขั้นวิเคราะห์

เมื่อทุกคนแสดงบทบาทครบทั้ง 3 บทบาทแล้ว หรือเมื่อได้เวลาพอสมควร ครูจะให้สัญญาณให้ทุกคนมานั่งร่วมกัน เพื่อวิเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน

2.1 วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์ สมาชิกแต่ละคนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้สึกของคนที่ได้ทำไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2.1.1 ความรู้สึกในขณะที่แสดงบทบาทแต่ละบทบาท

2.1.2 ความรู้สึกที่มีต่อการแสดงบทบาทของผู้อื่น

2.1.3 ความรู้สึกที่มีต่อสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม

2.1.4 ความรู้สึกต่อกิจกรรมการเรียนรู้ (ชอบ, ไม่ชอบ)

2.1.5 ข้อคิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้พูดและผู้ฟัง ฯลฯ

2.2 วิเคราะห์เนื้อหา สมาชิกแต่ละคนจะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2.2.1 ข้อคิดและประโยชน์จากการทำกิจกรรมในวันนี้ เช่น การเป็น
ผู้พูดและผู้ฟังที่ดีควรมีลักษณะดังนี้.....

2.2.2 ข้อดี ข้อเสีย ของการเรียนรู้ในวันนี้

3. ขั้นสรุปและการนำไปประยุกต์

3.1 สมาชิกแต่ละคนร่วมกันสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากข้อคิดที่สมาชิกแต่ละคนเสนอแล้วเขียนเอาไว้บนกระดาน

3.2 แต่ละคนเขียนสรุปลงสมุด

3.3 ครูและนักเรียนช่วยกันคิดว่าจะ

3.3.1 เราแต่ละคนเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดีเพียงไร

3.3.2 เราจะนำข้อคิดในวันนี้ไปใช้ในการปรับปรุงตนเองอย่างไร

3.3.3 เราจะนำข้อคิดในวันนี้ไปใช้กับบุคคลอื่น ๆ ได้อย่างไรอีกบ้าง ฯลฯ

4. ขั้นประเมินผล

4.1 ผู้เรียนประเมินผลตนเอง

4.1.1 ผู้เรียนประเมินผลตนเองว่าเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดีเพียงไร จากการรวมอภิปรายและการวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

4.1.2 ผู้เรียนสำรวจตนเองและความสัมพันธ์กับผู้อื่น จากการรวมอภิปรายและวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนรู้

4.2 ครูสำรวจตนเองและเตรียมบทเรียนจากการประเมินในแบบสำรวจ

หมายเหตุ กิจกรรมนี้คัดมาจากกิจกรรม Paraphrasing²⁴

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁴ Ibid, Appendix B. 1.

ตัวอย่างการสำรวจการเตรียมบทเรียนโดยใช้แบบสำรวจที่ก่อสร้างขึ้น

บทเรียนวิชา สังคมศึกษา เรื่อง การเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี
 ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5/3 จำนวนผู้เรียน 16 คน
 วันที่ 20 เดือน กันยายน พ.ศ. 2516

เวลา 9.00 - 10.00 น. รวมเวลาที่สอน 60 นาที

ผู้สอน นางสาวเยาวพา เกษะอุปต์

คำอธิบาย แบบสำรวจนี้จะช่วยให้ท่านทราบว่า บทเรียนที่ท่านสร้างขึ้นตรงตามหลักการ
 ของทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มากน้อยเพียงไร

วิธีการในการทำแบบสำรวจ

ให้สำรวจว่าบทเรียนของท่านมีสิ่งต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในแบบสำรวจนี้หรือไม่
 ถ้ามีให้ใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่กำหนดไว้ ถ้าไม่มีให้ใส่เครื่องหมาย
 - ลงในช่องเดียวกัน แล้วเติมรายละเอียดต่าง ๆ ลงในช่องที่กำหนดไว้ให้
 คำนึงถึงข้อความที่กำหนดไว้เป็นเกณฑ์ในการสำรวจ

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓ -	รายละเอียด
1.	1. การตั้งความมุ่งหมายของบทเรียน ความมุ่งหมายของบทเรียน	✓	จำนวน 11 ข้อ
2.	ความมุ่งหมายของบทเรียนแบ่งออกเป็นความมุ่งหมายทั่วไป และความมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม	✓	ทั่วไป 6 ข้อ เชิงพฤติกรรม 5 ข้อ
3.	ความมุ่งหมายทั่วไปแบ่งออกเป็น ก. คำนความรูความเข้าใจ	✓	จำนวน 3 ข้อ
	ข. คำนทักษะ	✓	จำนวน 1 ข้อ
	ค. คำนมโนธรรม	✓	จำนวน 1 ข้อ

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓ —	รายละเอียด
	2. <u>การปฏิบัติกิจกรรม</u>		
	2.1 <u>การมีส่วนร่วมในกิจกรรม</u> (Active Participation)		
4.	ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม	✓	
5.	ประเภทของกิจกรรมที่ใช้		
	ก. การลงมือปฏิบัติ	✓	ประมาณ 16 คน คิดเป็น 100 %
	ข. การทำงานร่วมกัน	✓	ประมาณ 15 คน คิดเป็น 93.75 %
	ค. การแสดงความคิดเห็น	✓	
	ง. การเตรียมการร่วมกัน	—	
	จ. การซักถามปัญหา	—	
	ฉ. อื่น ๆ (ใส่รายละเอียดด้วย)	✓	การแสดงบทบาทจำลอง (paraphrasing)
6.	จำนวนของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม (Active Participation)	✓	ประมาณ 16 คน คิดเป็น 100 %
7.	การแบ่งกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม	✓	แบ่งเป็นกลุ่มย่อย 5 กลุ่ม
8.	ผู้เรียนมีอิสระในการเลือกกลุ่ม	✓	จำนวนสมาชิกในแต่ละกลุ่ม 2-4 คน
	2.2 <u>การมีส่วนร่วมทางอารมณ์</u> (Emotional Involvements)		
9.	กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง	✓	<u>ตัวอย่าง</u> 1. การแสดงบทบาทเป็นผู้พูด 2. การแสดงบทบาทเป็นผู้ฟัง 3. การแสดงบทบาทเป็นผู้สังเกต- การณ

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓ /	รายละเอียด
10.	กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรักเกี่ยวกับผู้อื่น	✓	<u>ตัวอย่าง</u> 1. การแสดงบทบาทเป็นผู้ฟัง 2. การแสดงบทบาทเป็นผู้ตั้งเหตุการณ์
11.	กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรักเกี่ยวกับการทำงาน 3. <u>การวิเคราะห์</u> 3.1 <u>การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์</u>	✓	<u>ตัวอย่าง</u> 1. การแสดงบทบาทต่าง ๆ
12.	ผู้เรียนมีโอกาสดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงานและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก	✓	ตอนใด แสดงความรู้สึกรักเกี่ยวกับการแสดงบทบาทของแต่ละกลุ่ม อย่างไร เล่าประสบการณ์เกี่ยวกับการแสดงบทบาทต่าง ๆ
13.	ประเภทคำถามที่คาดว่าผู้เรียนจะใช้ 1. คำถามเพื่อให้เกิดความรู้ 2. คำถามเพื่อให้เกิดความเข้าใจ 3. คำถามเพื่อให้เกิดการนำไปใช้ 4. คำถามเพื่อให้เกิดการวิเคราะห์	✓ ✓ ✓ ✓	<u>ตัวอย่าง</u> การแสดงบทบาทแต่ละบทบาทช่วยให้เกิดความรู้อะไรขึ้น <u>ตัวอย่าง</u> การเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร <u>ตัวอย่าง</u> คุณคิดว่าจรรยาข้อคิดที่ได้รับในวันนี้ไปใช้อย่างไรได้บ้าง <u>ตัวอย่าง</u> คุณเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดีเพียงไร

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓ /	รายละเอียด
	5. คำถามเพื่อให้เกิดการรวบรวม แนวความคิด (synthesis)	✓	ตัวอย่าง ข้อคิดที่ได้รับในวันนี้จะช่วยคุณ ได้อย่างไรบ้าง
14.	3.2 การวิเคราะห์เนื้อหา ผู้เรียนอภิปรายเรื่องราวที่เรียน โดยใช้เหตุผล	✓	ตอนใด เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการ แสดงบทบาท
15.	ครูตั้งคำถามที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ วิเคราะห์เนื้อหา	✓	ตัวอย่างคำถาม ข้อดีและข้อเสียของ การแสดงบทบาทในวันนี้เป็นอย่างไ
16.	4. การสรุปและประยุกต์ใช้ ผู้เรียนร่วมกันหาข้อสรุปประสพ- การณ์การเรียนรู้	✓	ข้อสรุปที่คาดหวัง การเป็นผู้พูดและผู้ฟัง ที่ดี ตลอดจนการทำความเข้าใจกับเรื่อง ที่ได้รับฟัง จะช่วยให้การสนทนาเป็นไป ควยดี
17.	ผู้เรียนนำแนวคิดไปใช้ให้เข้ากับ ตนเอง	✓	แนวคิดอะไร การสนทนาของอาศัย มารยาทของการเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี นำไปใช้อย่างไร ปรับปรุงตนเองให้มี มารยาทในการสนทนาที่เหมาะสม
18.	ผู้เรียนนำแนวคิดไปใช้ให้เข้ากับ ผู้อื่น	✓	แนวคิดอะไร การทำความเข้าใจกับ เรื่องที่ได้รับฟัง ช่วยให้เกิดความเข้าใจ ที่ดีต่อกัน นำไปใช้อย่างไร ใช้ในการสนทนากับ ผู้อื่น

ลำดับที่	เกณฑ์ในการพิจารณา	✓ -	รายละเอียด
19.	ผู้เรียนนำแนวคิดไปใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคม	✓	แนวคิดอะไร การเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดีนำไปใช้อย่างไร นำข้อคิดที่ได้รับไปช่วยเหลือผู้อื่นที่มีปัญหาในการพูดและการฟังไม่ตรงกัน
20.	<p>5. <u>การประเมินผล</u></p> <p>วิธีที่ใช้ในการประเมินผล</p> <p>1. ให้นักเรียนประเมินผลตนเอง</p> <p>2. ให้นักเรียนประเมินผลการสอนของครู</p> <p>3. วิธีอื่น ๆ (ใส่รายละเอียดด้วย)</p>	<p>✓</p> <p>✓</p> <p>✓</p>	<p>อภิปรายร่วมกัน</p> <p>เขียนประเมินผลลงในสมุด</p>

ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทเรียนทั้งสองนี้ผู้เรียนได้นำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ฝ่ายประถม) ดังแสดงไว้ในตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 6 จำนวนนักเรียนแยกตามระดับชั้น

ชั้น	จำนวน
ประถมศึกษา ปีที่ 4/1	18
ประถมศึกษา ปีที่ 5/3	16
ประถมศึกษา ปีที่ 6/1	18
รวม	52

เมื่อสอนบทเรียนทั้งสองนี้แล้ว ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนเขียนบรรยายความรู้สึก และทัศนคติที่มีต่อการเรียนบทเรียนดังกล่าว โดยตั้งคำถามเป็นแนวทางไว้ให้ ดังต่อไปนี้

1. ความรู้สึกที่มีต่อการทำกิจกรรม
2. สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรม
3. การนำแนวคิดที่ได้รับไปประยุกต์
4. ข้อเสนอแนะ

ผลจากการแสดงความรู้สึกและทัศนคติของนักเรียนในการเรียนครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำมาสรุปไว้เป็นข้อ ๆ และคำนวณเป็นร้อยละ คัดจากจำนวนผู้ตอบที่เข้าเรียนในครั้งสุดท้าย ซึ่งผู้เรียนได้นำมาสรุปไว้เป็นข้อ ๆ และคำนวณออกมาเป็นร้อยละ ดังแสดงไว้ในตารางที่ 7 ในหน้าต่อไป

ตารางที่ 7 ความคิดเห็นของผู้เรียนที่ตอบทเรียนทักษะทางสังคม

ข้อที่	ความคิดเห็นของผู้เรียน	ร้อยละของผู้ตอบ			
		4/1	5/3	6/1	รวมทั้งหมด
1	ได้รับความรู้ (ทั้งเนื้อหาวิชาโดยตรงและความรู้ของตัวจากการทำกิจกรรม	70.59	26.67	77.78	60
2	ได้มีโอกาสพบทวนความรู้ที่เคยเรียนมา	-	-	16.67	6
3	ได้แนวคิดจากบทเรียน การรวมกิจกรรม และเพื่อนร่วมชั้น	11.77	-	11.11	8
4	ได้ฝึกสมอง ฝึกการคิด	17.65	-	11.11	30
5	ได้ฝึกการสังเกต	-	-	16.67	6
6	ได้ฝึกการใช้เหตุผล	5.88	-	22.22	10
7	ได้ฝึกการตัดสินใจ	-	-	11.11	4
8	ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ	17.65	-	5.56	8
9	รู้จักวิธีการพูดเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า	23.53	-	-	8
10	รู้จักและเข้าใจวิธีการทำงานแบบประชาธิปไตย (ทำงานกันด้วยความสามัคคี, รับฟังเสียงข้างมาก, รู้จักการแบ่งงานกันทำ, รู้จักความเป็นผู้นำ ผู้ตาม)	1.18	13.33	66.67	42
11	ทำให้มีความพยายามในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จ	-	-	11.11	4
12	ทำให้รู้จักเพื่อนดีขึ้น เข้าใจนิสัยใจคอ ทราบความรู้สึกนึกคิด และความต้องการของเพื่อน	64.71	40	72.22	60
13	เกิดความรู้สึกที่ดีต่อเพื่อนและรักเพื่อน	11.77	2	-	4
14	เห็นอกเห็นใจและให้อภัยผู้อื่น	-	-	5.56	2

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ข้อที่	ความคิดเห็นของผู้เรียน	ร้อยละของผู้ตอบ			
		4/1	5/3	6/1	รวม 3ทอง
15	เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล	-	6.67	5.56	4
16	เห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มและการทำงานร่วมกับผู้อื่น	5.88	-	16.67	8
17	เห็นแนวทางที่จะนำความรู้และสิ่งที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในการทำงานและใช้ปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น	70.59	33.33	44.44	50
18	เห็นแนวทางที่จะนำแนวคิดที่ได้รับไปใช้ในการแนะนำช่วยเหลือผู้อื่น	5.88	-	-	2
19	เห็นแนวทางและนำเอาวิธีการที่ได้รับจากกิจกรรมนี้ไปใช้เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินที่บ้านและนอกห้องเรียน	70.59	33.33	44.44	22
20	ชอบทำกิจกรรม (เพราะสนุก ตื่นเต้น ได้เล่นเพลิดเพลิน)	94.59	100	94.44	96
21	อยากทำกิจกรรมเช่นนี้อีก	70.59	33.33	44.44	22
22	ไม่ชอบทำกิจกรรมเป็นหมู่	5.88	-	-	2

จากตารางที่ 7 แสดงให้เห็นความคิดเห็นของผู้เรียนทั้งสามชั้น ที่มีต่อบทเรียนโดยใช้หลักทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งสามารถสรุปทัศนคติที่เห็นได้อย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

1. การเรียนช่วยให้ทราบเนื้อหาในบทเรียน และได้รับความรู้รอบตัวจากการทำกิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 60
2. ผู้เรียนเข้าใจวิธีการทำงานเป็นกลุ่มแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 42

3. กิจกรรมทำให้รู้จักเพื่อน และคนอื่น ๆ มากขึ้น ทราบนิสัยใจคอ ความต้องการ และความรู้สึกนึกคิดของเพื่อนดีขึ้น คิดเป็นร้อยละ 60

4. ผู้เรียนเสนอแนะแนวทางในการนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตนเอง และผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 50

5. ผู้เรียนที่ชอบทำกิจกรรมประเภทนี้ คิดเป็นร้อยละ 96

6. ผู้เรียนที่อยากทำกิจกรรมประเภทนี้อีก คิดเป็นร้อยละ 92

7. มีผู้เรียน คิดเป็นร้อยละ 2 ที่ไม่ชอบทำกิจกรรมเป็นหมู่

ข้อเสนอแนะของผู้เรียน

จากการให้ผู้เรียนเขียนบรรยายความรู้สึก และทัศนคติในครั้งนี้ ผู้เรียนได้ให้ข้อเสนอแนะเอาไว้ ดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนเสนอว่า ควรมีการฝึกทักษะต่าง ๆ อย่างที่เรียนมาแล้วอีกมาก ๆ
2. ผู้เรียนเสนอให้มีการเล่นเกมสนุก ๆ และมีกิจกรรมในการเรียนแต่ละครั้งมากกว่าหนึ่งอย่าง
3. ผู้เรียนเสนอให้มีจำนวนสมาชิกในการทำกิจกรรมน้อยกว่าที่เป็นอยู่ (18 คน)
4. ผู้เรียนเสนอให้ใช้เวลาในการเรียนมากกว่าที่ใช้ในการสอนครั้งนี้

(2 ชั่วโมง)

ข้อสังเกตของผู้วิจัย

1. ผู้เรียนส่วนใหญ่ชอบทำกิจกรรมนี้ เพราะสนุก และได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยไม่รู้ตัว
2. ผู้เรียนส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นได้ดี และมีความสร้างสรรค์ จึงช่วยให้การเรียนรู้และการวิเคราะห์เป็นไปได้อย่างดี ยกเว้นห้องประดุมปีที่ 5/3 ซึ่งเป็นห้องที่มีสัมฤทธิ์ผลของการเรียนต่ำ ผู้เรียนยังคงอยู่ภาวะ ซึ่งต้องการการฝึกทักษะ การสื่อความหมาย การควบคุมตนเอง ตลอดจนการใช้ความคิดประเภทวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล ซึ่งแสดงว่าครูควรให้ความสนใจในการส่งเสริมคุณลักษณะแก่ผู้เรียนเหล่านี้เป็นพิเศษ

3. ผู้เรียนบางคน (ซึ่งเป็นผู้ที่มีสัมฤทธิ์ผลในการเรียนระดับปานกลาง) ชอบทำกิจกรรม แต่ไม่ชอบทำงานหมู่ และให้เหตุผลว่าสมาชิกบางคนไม่ดี ซึ่งแสดงว่าผู้เรียนยังไม่สามารถพึงพิเคราะห์ โดยปราศจากอคติ หรือพยายามสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มได้เท่าที่ควร

4. ผู้ที่เรียนดี หรือมีสัมฤทธิ์ผลในการเรียนสูง (ชั้นประถมปีที่ 6/1 และ 4/1) จะแสดงความรู้สึกนึกคิดที่กว้างขวาง สามารถวิเคราะห์ การเรียนรู้และความสัมพันธ์ เสนอการนำแนวคิดไปใช้ ตลอดจนมีความสามารถในการทำงานและการอยู่ร่วมกันได้ดีกว่าผู้ที่มีสัมฤทธิ์ผลในการเรียนต่ำ (ประถมปีที่ 5/3)

5. ผู้เรียนบางคน คิดว่าสิ่งที่ได้กระทำไปไม่ใช่การเรียน เพราะไม่ได้เรียนหนังสืออย่างจริงจัง เป็นการ เล่นสนุกมากกว่า ควรจะมีการเรียนเนื้อหาด้วย

6. บทเรียนทั้งสองบทนี้ ใส่นักเรียนในระดับชั้นที่ต่างกันได้

หลังจากทดลองสอนบทเรียนทั้งสองนี้ และได้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์บางประการแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อคิดเหล่านั้นมาใช้ประกอบการสร้างบทเรียนแบบหน่วยขึ้นหน่วยหนึ่ง ชื่อหน่วย "ประชาธิปไตยภาคปฏิบัติ" แล้วนำไปทดลองสอนนักเรียนชั้นประถมปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถมจำนวน 3 ห้องเรียน ได้แก่ชั้นประถมปีที่ 6/1, 6/2 และ 6/3 ซึ่งผู้เรียนมีสัมฤทธิ์ผลในการเรียน ระดับเก่ง ปานกลาง และอ่อน ตามลำดับ จำนวนตัวอย่างประชากรทั้งหมด 94 คน ดังแสดงไว้ในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 จำนวนนักเรียนแยกตามห้อง

ห้อง	จำนวน
ชั้นประถม ปีที่ 6/1	46
ชั้นประถม ปีที่ 6/2	32
ชั้นประถม ปีที่ 6/3	16
รวม	94

ผลของการทดลองสอนบทเรียนหน่วย "ประชาธิปไตยภาคปฏิบัติ" ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือด้านทัศนคติของผู้เรียน และสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน

ด้านทัศนคติของผู้เรียน

หลังจากจบการสอบบทเรียนหน่วยนี้แล้ว ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนเขียนบรรยายความรู้สึกและความคิดเห็นที่มีต่อบทเรียนนี้ ซึ่งสรุปเป็นข้อ ๆ และคำนวณออกมาเป็นร้อยละ คิดจากจำนวนผู้ที่เข้าเรียนครั้งสุดท้าย ดังแสดงไว้ในตารางที่ 9 ต่อไปนี้

ตารางที่ 9 ความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนบทเรียนแบบหน่วย
"ประชาธิปไตยภาคปฏิบัติ"

ข้อที่	ความคิดเห็นของผู้เรียน	ร้อยละของผู้ตอบ			
		6/1	6/2	6/3	รวม 3 ท้อง
1	กิจกรรมส่วนใหญ่สนุกสนานสนใจ	32.70	50	87.57	47.87
2	ช่วยให้เรียนรู้นอกห้องเรียนได้	8.70	6.25	-	6.38
3	ชอบกิจกรรมการแสดงบทบาทจำลอง เพราะช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดี เนื่องจากได้แลเห็นวิธีการที่คล้ายของจริงและได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง	54.35	12.50	-	30.85
4	ช่วยให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยมากขึ้น	54.35	46.88	31.25	47.87
5	ทำให้สนใจวิชาสังคมศึกษามากขึ้น	4.35	-	-	2.13
6	ช่วยให้ได้รับความรู้ใหม่ ๆ	6.52	6.25	5.32	5
7	ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นกับเพื่อน	4.35	3.13	-	3.19
8	มีเสรีภาพในการเรียนอย่างมีขอบเขต	4.35	9.38	-	5.32
9	ได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น	10.90	15.63	12.5	12.79
10	ได้ฝึกความรับผิดชอบ	6.52	9.38	6.25	6.45
11	มีความสามัคคี และเห็นความสำคัญของการทำงานเป็นหมู่คณะ	17.40	3.13	25.00	13.83

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ข้อที่	ความคิดเห็นของผู้เรียน	ร้อยละของผู้ตอบ			
		6/1	6/2	6/3	รวม 3 ห้อง
12	มีโอกาสดแสดงความคิดเห็นและไต่ถามหลักและมารยาทในการพูด	28.26	6.25	12.5	13.83
13	มีโอกาสดีกการฟังจับใจความ ไต่ถามหลักและมารยาทในการฟัง	21.80	3.13	6.25	12.79
14	ไต่ถามความรู้สึก จิตใจ นิสัย และความต้องการของเพื่อนชั้น	43.60	68.78	87.5	59.57
15	ได้วิเคราะห์ตนเอง ทำให้เห็นส่วนดีและส่วนที่บกพร่องของตนเอง	4.35	15.63	6.25	8.51
16	รู้วิธีการที่จะทำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้กับตนเองและผู้อื่น	17.40	18.76	6.25	15.96
17	ไต่ถามวิธีสังเกตบุคลิกและการทำงานของคนอื่น	6.52	9.38	56.25	15.96
18	อยากให้มีความรู้แบบนี้อีก	41.30	43.75	6.25	36.17
19	ไม่อยากให้มีความรู้แบบนี้อีก	28.26	-	-	13.85
20	กิจกรรมไม่สนุก น่าเบื่อ	17.40	-	-	8.51
21	ไม่เข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากนัก เพราะผู้เรียนต่างก็แย่งกันแสดงความคิดเห็น	4.35	3.13	-	3.19
22	สมาชิกในกลุ่มบางคนไม่มีโอกาสได้เล่นเกมส่นหมู่ (ผู้ที่เสนอคือผู้สังเกตการณ์ซึ่งไม่ใครวมเล่นเกมส่นหมู่)	-	3.13	-	1.06
23	ควรมีการเล่นเกมส์สนุก ๆ เสมอ	17.40	31.26	-	19.14
24	กิจกรรมที่ให้ทำมากเกินไปและบางครั้งยากเกินไป	19.56	-	-	9.57
25	การแย่งหม้อ ๆ กันทำให้น่าเบื่อ	17.40	12.50	-	12.79

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ข้อที่	ความคิดเห็นของผู้เรียน	ร้อยละของผู้ตอบ		
		6/1	6/2	6/3 รวม 3 หอง
26	ครูสั่งงานหรืออธิบายวิธีการทำงานไม่ชัดเจน ทำให้สับสน	17.40	-	- 8.51
27	ครูมักถามคำถามที่ยากเกินไป	4.35	3.13	- 3.19
28	ครูควรกระชับกระเฉงเพื่อไม่ให้ผู้เรียนเบื่อ	6.52	15.63	- 8.51

จากตารางที่ 9 แสดงให้เห็นทัศนคติและความคิดเห็นของผู้เรียนทั้งสามห้องเรียนที่มีต่อการเรียนบทเรียนแบบหน่วย "ประชาธิปไตยภาคปฏิบัติ" ซึ่งสรุปได้ว่า นักเรียนทั้ง 3 ห้อง มีทัศนคติต่อบทเรียนที่เห็นเด่นชัด สรุปได้ดังนี้

1. จากข้อ 1 ถึง 18 เป็นทัศนคติที่มีต่อการเรียนในทางที่ดี ซึ่งสรุปได้ว่า

1.1 ผู้เรียนได้ทราบความรู้สึกนึกคิด นิสัยใจคอ และความต้องการของเพื่อน
ดีขึ้น คิดเป็นร้อยละ 59.57

1.2 ผู้เรียนพอใจในการทำกิจกรรม เพราะสนุกสนานสนใจ คิดเป็นร้อยละ
47.87

1.3 ผู้เรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ
47.87

1.4 ผู้เรียนเสนอให้มีการเรียนโดยวิธีนี้อีก คิดเป็นร้อยละ 36.17

1.5 ผู้เรียนชอบกิจกรรมการแสดงบทบาทจำลอง เพื่อได้แลเห็นวิธีการเลือกตั้งจริง ๆ และได้ลงมือกระทำกิจกรรมด้วยตนเอง คิดเป็นร้อยละ 30.85

2. จากข้อ 19 ถึงข้อ 20 เป็นทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อกิจกรรมและการเรียนรู้ไปในทางลบ ซึ่งสรุปได้ดังนี้ คือ

2.1 ไม่อยากให้มีการเรียนวิธีนี้อีก ร้อยละ 13.85

2.2 กิจกรรมไม่สนุก น่าเบื่อ ร้อยละ 8.51

3. จากข้อ 21 ถึงข้อ 28 เป็นข้อเสนอแนะที่มีต่อบทเรียนและวิธีการสอนของครู ซึ่งสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

3.1 ไม่เข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากนัก เพราะผู้เรียนแย่งกันแสดงความคิดเห็น ร้อยละ 3.19

3.2 สมาชิกในกลุ่มบางคนไม่มีโอกาสได้เล่นเกมส์ ร้อยละ 1.06

3.3 ควรมีการเล่นเกมส์สนุก ๆ เสมอ คิดเป็นร้อยละ 19.14

3.4 กิจกรรมที่ให้ทำมากเกินไป บางครั้งยากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 9.57

3.5 การแบ่งหมู่มาก ๆ กันทำให้หน้าเบื่อ คิดเป็นร้อยละ 12.79

3.6 ครูสั่งงานหรืออธิบายวิธีการทำงานไม่ชัดเจน ทำให้สับสน คิดเป็นร้อยละ 8.51

3.7 ครูควรกระชับกระเฉง เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเบื่อ คิดเป็นร้อยละ 8.51

3.8 ครูมักถามคำถามที่ยากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 3.19

ข้อสังเกตุของผู้วิจัย

1. ผู้เรียนส่วนใหญ่ชอบทำกิจกรรมนี้ เพราะสนุกน่าสนใจ แต่มีอยู่ร้อยละ 13.85 ที่ไม่อยากทำกิจกรรมชนิดนี้ และเป็นเด็กในห้องที่มีสัมฤทธิ์ผลในการเรียนสูง ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า ห้องเรียนมีผู้เรียนมากเกินไป ผู้เรียนมีโอกาสมากน้อย เพราะผู้เรียนแย่งกันแสดงความคิดเห็นและครูดูแลได้ไม่ทั่วถึง จึงเสนอไว้ในข้อ 21

หรือเป็นเพราะครูใช้กิจกรรมที่มากหรือยากเกินไป จึงแสดงไว้ในข้อ 24 ฯลฯ

ซึ่งจากข้อคิดที่ได้รับในข้อนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสังเกตที่ว่า การเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ครูต้องพิจารณาถึงสิ่งต่อไปนี้ด้วย

1.1 กิจกรรมควรจัดให้สนุกสนาน เพราะเด็กในระดับประถมศึกษา มักจะชอบสิ่งที่สนุก และน่าตื่นเต้น ดังเสนอแนะไว้ในข้อ 23 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ถ้ามีการให้เล่นเกมหรือมีการทดลองปฏิบัติจริง ผู้เรียนจะชอบมาก ซึ่งสอดคล้องกับหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้เรียนในวัยนี้

1.2 ครูเป็นบุคคลที่สำคัญในการสอนโดยวิธีนี้ เพราะจะเป็นบุคคลที่กระตุ้นหรือนำให้กิจกรรมการเรียนรู้ดำเนินไปได้ด้วยดี การใช้คำพูด ท่าทาง การจัดกิจกรรม ฯลฯ ของครูจะกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ ซึ่งครูที่จะสอนโดยวิธีนี้จะต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อใช้กับผู้เรียนที่มีสัมฤทธิผลในการเรียนต่ำ

1.3 การแบ่งกลุ่มผู้เรียนในแต่ละชั้น ถ้ามีจำนวนมากเกินไป การเรียนรู้โดยวิธีนี้จะไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร เพราะผู้เรียนไม่ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และร่วมวิเคราะห์ได้อย่างทั่วถึง ซึ่งถ้าเป็นกลุ่มที่มีผู้เรียนจำนวน 35 คนขึ้นไป ควรมีครูที่เป็นผู้ดำเนินการสอน 1 คน และมีผู้ช่วยอีก 1 คน จะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปได้อย่างดียิ่งขึ้น

2. การเรียนโดยวิธีนี้จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหา มีโอกาสฝึกทักษะต่าง ๆ ส่งเสริมการเรียนรู้แบบประชาธิปไตย คือมีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และได้รับแนวคิดประชาธิปไตยได้อย่างถูกต้อง จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และความรู้ที่ได้รับนั้นผู้เรียนจะได้รับจากการมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น ซึ่งเป็นไปตามความมุ่งหมายของทฤษฎี

3. การเรียนโดยวิธีนี้ ผู้เรียนจะมีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง และผู้อื่น โดยทราบถึงนิสัยใจคอ ความต้องการของตนและเพื่อน ตลอดจนแลเห็นส่วนดีและส่วนที่บกพร่องของตนจากการมีส่วนร่วมวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้กับผู้อื่น

4. การเรียนโดยวิธีนี้ ผู้เรียนจะสามารถประยุกต์หลักการไปใช้ให้เข้ากับตนเอง และผู้อื่นได้

5. การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลตนเอง ประเมินผลการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การสอน ฯลฯ ช่วยให้ความรู้สึกรู้จักและความต้องการของผู้เรียน ซึ่ง

ทำให้การสื่อความหมายระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนตรงกัน และจะมีผลต่อการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนได้ การให้เขียนบรรยายความรู้สึกนึกคิด ใ้ได้อย่างอิสระนี้ ผู้เรียนในห้องที่มีสัมฤทธิ์ผลการเรียนสูง จะแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ได้ อย่างกว้างขวางกว่าห้องที่มีสัมฤทธิ์ผลในการเรียนปานกลาง และต่ำ และห้องที่มีสัมฤทธิ์- ผลทางการเรียนปานกลางจะดีกว่าห้องที่มีสัมฤทธิ์ผลในการเรียนต่ำ แต่ทั้ง 3 ห้องก็สามารถ เรียนรู้โดยวิธีนี้ได้

คานสัมฤทธิ์ผลในการเรียน

สัมฤทธิ์ผลในการเรียนของผู้เรียน ผู้วิจัยพิจารณาจากผลการทำงานของผู้เรียน ในแต่ละชั่วโมง และจากการให้ผู้เรียนเขียนสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ลงในสมุดภายหลังการเรียน แต่ละชั่วโมง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผู้เรียนเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย เพราะสามารถทำสิ่งต่อไปนี้ได้
 - 1.1 ร่วมกันคิดความหมายและยกตัวอย่างแนวคิดประชาธิปไตยได้ ดังตัวอย่างที่แสดงไว้ในภาคผนวก ข. 1
 - 1.2 วิเคราะห์การทำงานของกลุ่มของตนเองได้ ดังตัวอย่างที่แสดงไว้ใน ภาคผนวก ข. 3
 - 1.3 สามารถวิเคราะห์รายงานของกลุ่มอื่น ๆ และให้คะแนนกลุ่มได้อย่าง ใกล้เคียงกับความเป็นจริง ดังตัวอย่างที่แสดงไว้ในภาคผนวก ข. 3
 - 1.4 สามารถเขียนบรรยายการทำงานของตนได้ ดังตัวอย่างที่แสดงไว้ใน ภาคผนวก ข. 4
 - 1.5 สามารถสรุปรวบรวมแนวความคิดเพื่อแต่ง เป็นนิทานได้ ดังตัวอย่างที่ แสดงไว้ในภาคผนวก ข. 5
 - 1.6 สามารถเตรียมการเลือกตั้งร่วมกัน และเขียนโฆษณาหาเสียงได้อย่าง เหมาะสม ดังตัวอย่างภาพโฆษณาที่แสดงไว้ในภาคผนวก ข. 6
2. ผู้เรียนสามารถเขียนสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ในแต่ละชั่วโมงได้

ข้อสรุปและข้อสังเกตของผู้วิจัยเกี่ยวกับสัมฤทธิผลในการเรียนของผู้เรียน

การให้ผู้เรียนเรียนบทเรียน "ประชาธิปไตยภาคปฏิบัติ" นี้ ผู้วิจัยได้ข้อสังเกต
ว่า

1. ผู้เรียนทั้งสามห้องจะสามารถเรียนรู้เนื้อหาได้อย่างสนุกสนาน และเข้าใจ
แนวคิดที่ตรงกับความ เป็นจริง

2. จากการให้ทำงานและเขียนสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้กันเนื้อหาทุก ๆ ครั้ง สรุป
ได้ว่า ผู้เรียนทั้งสามชั้นสามารถสรุปเนื้อหาได้ใกล้เคียงกับที่ควรจะเป็น คือห้อง เก่งจะทำ
ได้ดีกว่าห้องปานกลางและห้องอ่อน

3. การให้ผู้เรียนประเมินผลหรือให้คะแนนตนเอง หรือการให้คะแนนและวิจารณ์
การทำงานของผู้อื่น ผู้เรียนส่วนใหญ่ให้ข้อวิจารณ์อย่างตรงไปตรงมา และใกล้เคียงกับ
ความเป็นจริง

4. การให้ผู้เรียนแสดงบทบาทจำลอง หรือให้เรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนยังไม่
ค่อยเข้าใจแนวคิดที่ถูกต้อง กล่าวคือผู้เรียนเข้าใจว่าเป็นการเล่น ผู้เรียนยังควบคุมตนเอง
ไม่ได้ดีเท่าที่ควร ไม่ค่อยมีความรับผิดชอบในการทำงาน

(ตัวอย่างบทเรียน หน่วย "ประชาธิปไตยภาคปฏิบัติ" แสดงไว้ในภาคผนวก ก)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย